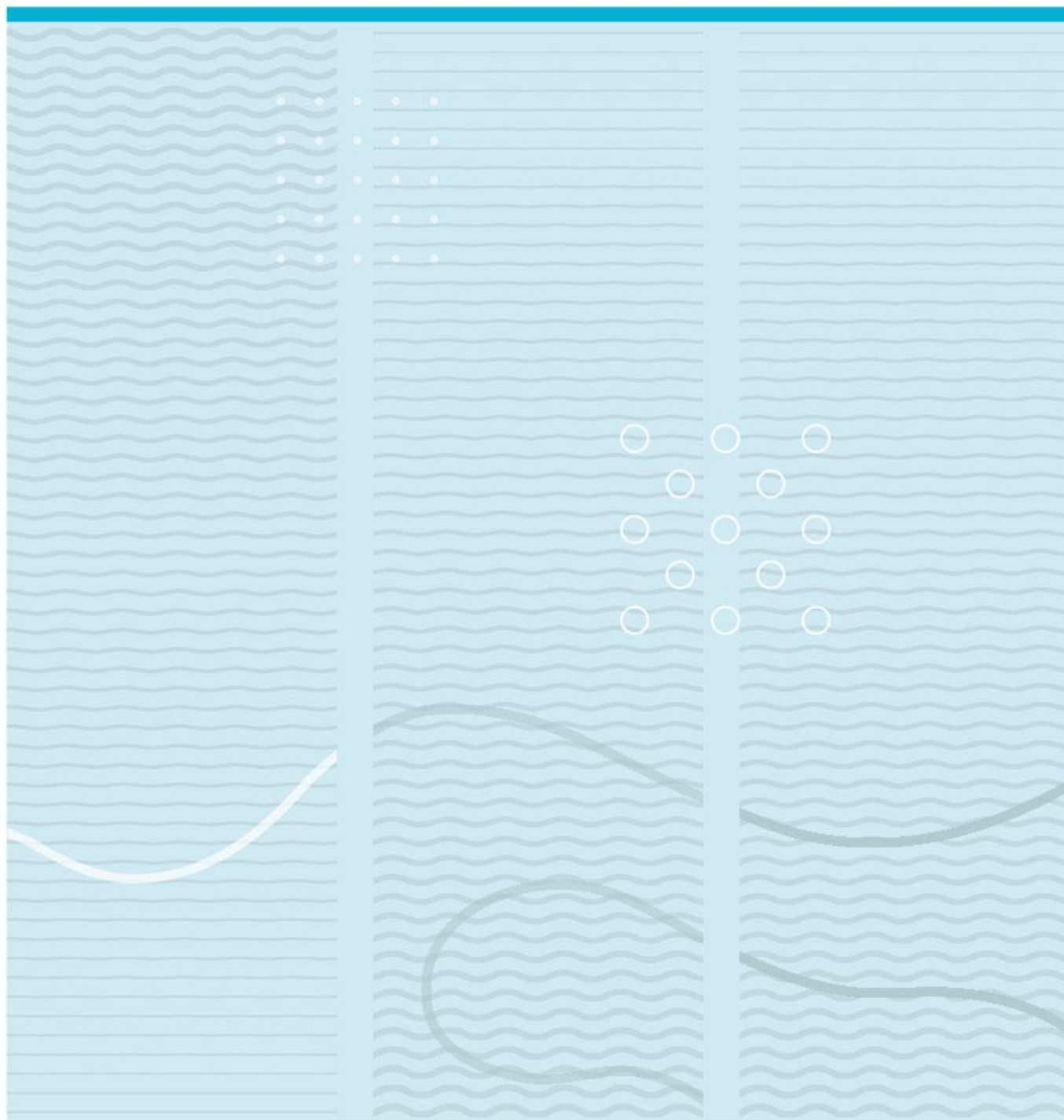

Ellen Elisabeth Byng Strøm

«Dette her – det er min oppvekst!»

En studie om kulturminners betydning for stedstilhørighet og identitet hos innbyggerne i Eidsberg

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for Humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for Kultur, religion og samfunnsvitenskap
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2019 Ellen Elisabeth Byng Strøm

Denne avhandlingen representerer xx studiepoeng

Sammendrag

Denne avhandlingen tar for seg betydningen av kulturminner for identitet og stedstilhørighet hos et utvalg av befolkningen i Eidsberg kommune.

Jeg ønsket først og fremst å finne ut noe om den generelle kunnskapen om, og holdningen til kulturminner, blant innbyggerne i Eidsberg. Dernest ønsket jeg å undersøke nærmere den enkelte innbyggers forhold til kulturminner med hensyn til identitet og tilhørighet. I det lå ønsket om en dypere forståelse av hva fenomenet tilhørighet og identitet til kulturminner består i, og hvordan det oppstår og utvikler seg.

Formålet med studien var å undersøke problemstillingen: I hvilken grad har innbyggerne i Eidsberg kunnskap om kommunens kulturminner? Og hvilken betydning har kulturminner for identitet og stedstilhørighet hos Eidsbergs befolkning?

For å besvare problemstillingen, valgte jeg først å undersøke omfanget av innbyggernes forhold til kulturminner gjennom en spørreundersøkelse, og deretter foreta noen enkeltintervjuer. Hensikten var å komme nærmere en forståelse av hva kulturminner betyr for identitet og stedstilhørighet for et individ.

Studien er således basert både på en kvantitativ undersøkelse av et utvalg av seks yrkesgrupper og en kvalitativ analyse av fem enkeltintervjuer av såkalte ekspertinformanter. I analysen valgte jeg ut tre hovedtemaer som viste seg å være sentrale for identitets- og tilhørighetsdannelsen til kulturminner, *Kilder til kunnskap om kulturminner, varighet og interaksjon med kulturminnet, og personlige følelser og meningsinnhold knyttet til disse forholdene.*

Analysens teoretiske fundament er knyttet til prinsipper innen sentrale identitetsteorier og stedsidentitetsteorier, som omhandler hvordan individet ser seg selv i forhold til de fysiske omgivelsene det er en del av.

Hovedfunnene var at det var stor bevissthet og kunnskap om kulturminner blant utvalgsgruppene i Eidsberg, og en stor del av dem oppga kulturminner som betydningsfulle for egen identitet og stedstilhørighet til kommunen. Et sentralt funn var også at følelser knyttet til et kulturminne oppstår i barndommen, gjennom

gjentatte besøk med nære voksenpersoner, der opplevelsen og interaksjonen på kulturminnstedet er det sentrale i tilknytningen hos individet. Jeg fant også at *stolthet* over hjemstedet ikke var en selvsagt del av denne tilknytningen, men var avhengig av andre faktorer enn det denne studien undersøkte. Et annet interessant funn var at identitet og tilhørighet til kulturminner hos utvalgsgruppene førte til økt engasjement i lokalsamfunnet. Utvalgsgruppene hadde også meninger om økt ivaretagelse og utvikling av kulturminnene i kommunen.

Jeg avsluttet studien med å se resultatene i sammenheng med videre undersøkelser om forholdet mellom kulturminner og tilhørighet og stedsidentitet.

Abstract

This thesis deals with the impact of cultural heritage for identity and rootedness with a selection of the inhabitants of Eidsberg community.

Firstly, I wanted to find out something about the general knowledge of, and attitude to cultural heritage, among the citizens of Eidsberg. Secondly, I wanted to have a closer look at each inhabitant's attitude to identity and rootedness. I also wanted to investigate what a deeper understanding of belonging and identity to cultural heritage means, and how it starts and develops.

The purpose of this study was to investigate the issue: To what degree do the citizens of Eidsberg have knowledge of their community's cultural heritage? And what impact does cultural heritage have for identity and rootedness to the people of Eidsberg?

To answer the issue, I chose to check the extent of the inhabitants' relation to cultural heritage through a survey, and then undertake some personal interviews. The intention was to get a better understanding of what cultural heritage means to identity and rootedness for an individual.

The study was based on both a quantitative survey of a selection of six different professions and a qualitative analysis of five interviews of so called expert informants. In the analysis I chose three main topics that proved to be crucial for identity- and rootedness to cultural heritage, *Sources to knowledge about cultural heritage, duration and interaction with the cultural heritage, and personal feelings and understanding of these issues.*

The theory of the analysis is based on crucial theories of identity and place, which deals with how an individual sees himself in the physical surroundings he is a part of.

The most important observation was that there was great awareness of cultural heritage in Eidsberg, and quite a few of the people in the survey said that cultural heritage was important for their own identity and rootedness to their local community.

An important observation was that identity attached to a cultural heritage starts when you are a child, through repeated visits together with adults, where experience and

interaction on the cultural heritage site were important for this person's attachment. I also observed that *pride* of the place a person lives is not necessarily part of this attachment. Other factors than this study covers, could have an impact on these questions. Another interesting observation was that identity and rootedness to cultural heritage with the selected groups of inhabitants, lead to increased commitment in their local community. These groups also had opinions about maintaining and developing the cultural heritage in their community.

I ended the study by suggesting further investigations on the topic «cultural heritage, identity and rootedness».

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Abstract	5
Innholdsfortegnelse	7
Forord	10
1 Innledning	11
1.1 Valg av tema	11
1.2 Problemstilling	12
2 Begrepsavklaringer	13
2.1 Definisjon av kulturminner	13
2.2 Definisjon av identitet	13
2.3 Definisjon av stedstilhørighet	14
3 Avgrensning av oppgaven	15
3.1 Geografisk avgrensning	15
3.2 Stedsutvikling og besøksnæring	16
4 Analytisk og teoretisk rammeverk	17
4.1 Innledning	17
4.2 Stedstilhørighet og stedsidentitet	17
4.3 Identitetsprosessen	17
4.4 Proshanskys stedsidentitetsteori	18
4.5 Stedsidentitetsbegrepet	19
4.6 Breakwells identitetsteori	20
4.7 Likheter og forskjeller mellom de to forskernes teorier	22
4.8 Tidligere forskning	23
5 Metode	24
5.1 Innledning	24
5.2 En pragmatisk tilnærming	24
5.3 Kvantitativ metode med spørreskjema	24
5.3.1 Tverrsnittstudie	26
5.3.2 Utvalgstudie – en bedre løsning	26
5.3.3 Sammensetning av utvalgene	27
5.3.4 Begrunnelse for utvalget	27
5.3.5 Ulemper og begrensninger ved utvalget	29
5.3.6 Innsamling av data	30

5.4	Kvalitativ metode med intervjuer	31
5.4.1	Analyse	31
5.4.2	Beskrivelse av informantene og begrunnelse for utvalget	31
5.4.3	Ulemper og begrensninger ved utvalget	32
5.4.4	Opptak og transkribering	33
5.4.5	Intervjuprosessen – forutsetninger og begrunnelser	33
6	Spørreundersøkelsen – presentasjon og analyse. Drøfting	36
6.1	Om utvalgene	36
6.2	Kunnskap om kulturminner	40
6.3	Kulturminner i Eidsberg – oversikt over svar	40
6.4	Kjennskap til kulturminnenes historie	43
6.5	Kilder til kunnskap om kulturminner	45
6.6	Minner/ opplevelser med kulturminner	48
6.7	Betydning av kulturminner	49
6.8	Personlig forhold til kulturminner	51
6.9	Engasjement i lokalmiljøet	54
6.10	Kulturminnebrosjyren	57
6.10.1	Betydning generelt	58
6.10.2	Betydning for respondenten	60
6.11	Ivaretagelse av kulturminner	62
6.11.1	Forslag til bedre ivaretagelse	63
6.12	Oppsummering	65
7	Intervjuene - presentasjon og analyse. Drøfting	66
7.1	Kategorier	66
7.2	Tema A Kulturminnekunnskap	67
7.2.1	Foreldre/ familie/ andre nære voksne	67
7.2.2	Barnehage/ skole	75
7.2.3	Jobb/ foreningsarbeid	76
7.2.4	Medier (aviser, publikasjoner, bøker, internett, kart)	77
7.3	Tema B Betydning av minner/ opplevelser	77
7.3.1	Betydning for informanten	78
7.3.2	Kulturminne som sosialt symbol	79
7.3.3	Betydning for forhold til Eidsberg	83
7.3.4	Betydning for engasjement i lokalmiljøet	89
7.3.5	Betydning for hvordan innbyggerne ser på seg selv	91
7.3.6	Oppsummering	93
8	Diskusjon -presentasjon og drøfting av funn	95
8.1	Innledning	95
8.2	Kulturminnekunnskap	95

8.2.1	Kunnskap om kulturminner	95
8.3	Betydning av nære voksne	99
8.4	Betydning av kontinuitet	105
8.5	Konsekvenser av manglende kontinuitet	107
8.5.1	Skape sin egen identitet	108
8.5.2	Avvik fra kontinuitets-teorien	109
8.6	Betydning av minner/ opplevelser med kulturminner	109
8.6.1	Identitet - grenda, bygda eller regionen	110
8.6.2	Kulturminner som sosiale symboler	110
8.7	Betydning av interaksjon	111
8.8	Betydning av tilknytning og følelser	112
8.8.1	Hvordan skape stolthet?	115
8.9	Betydning av mening	116
8.10	Forhold til Eidsberg	118
8.11	Lokalt engasjement	120
8.12	Innbyggernes syn på seg selv	120
9	Konklusjon	122
	Litteraturliste	124
	Vedlegg	126

Forord

Da er «ringen sluttet»! 40 år etter at jeg startet studier i engelsk og historie på Bø, har jeg skrevet en masteroppgave i kulturstudier på samme sted.

Med full stilling innen kommunalt kulturarbeid, har arbeidet foregått på fritiden, og det siste halvåret har ferier og helger, samt ettermiddager og tidlige morgentimer blitt benyttet til skriveprosessen.

Allikevel er jeg tilfreds med å ha fullført masterprogrammet i tverrfaglige kulturstudier, som jeg bestemte meg for å ta i 2016.

Det har vært utrolig lærerikt og spennende å fordype seg i et tema som jeg hadde stor interesse for. I tillegg var det fint å ha en erfaren veileder tilgjengelig, som ga meg retning og forståelse for hva en slik oppgave innebærer.

Jeg vil takke min veileder Herleik Baklid for hyggelige samtaler på telefon, men også for kritiske kommentarer av mitt materiale, som førte til redigeringer og omarbeidelser av stoffet.

Jeg vil også takke informantene som lot seg intervju, respondentene som svarte på spørreskjemaet, og ikke minst ordfører Erik Unaas som skrev en anbefaling til organisasjonene jeg henvendte meg til, med henstilling om å delta i spørreundersøkelsen.

Til slutt vil jeg takke min overbærende og støttende livsledsager Geir, som kaller meg «den evige student», min oppmuntrende sønn Anders, og min forståelsesfulle datter Ingrid, som alle har vært igjennom en slik prosess tidligere.

Studien har gitt meg ny innsikt og forståelse for viktigheten av kulturminner som identitetsskapere i et lokalsamfunn. Dette vil jeg ta med meg inn i min nye jobb med bl.a. kulturarv i Indre Østfold kommune.

Ellen Elisabeth Byng Strøm,

Rødenes, november 2019

1. Innledning

1.1 Valg av tema

Tema for denne masterstudien er sammenhenger mellom kulturminner, stedstilørighet og identitet. Inspirasjon til undersøkelsen kom etter Riksantikvarens rangering av Eidsberg kommune som nr. 17 av 426 kommuner i 2017, basert på tall fra kommunenes rapportering i KOSTRA, som bl.a. gir informasjon om ressursbruk og prioriteringer innen ulike kommunalområder. Rapporteringen dreide seg om kulturminners og kulturmiljøers plass og forankring i kommunene, og på Riksantikvarens sider heter det: «*Et av målene med rangeringen er å motivere kommuner til å ta større ansvar for forvaltning av kulturminner.*» (Riksantikvaren, 20.09.2017, <https://www.riksantikvaren.no/Aktuelt/Nyheter/Her-er-de-beste-kulturminne-kommunene>, lesetidspunkt: 19.01.2019).

Ordfører Erik Unaas uttalte følgende til lokalavisen etter Riksantikvarens rangering:

Vil ta kulturminner inn i storkommunen

– Det var mye jeg ikke visste om da jeg flyttet hit i 2007. Samspillet mellom kommune, kirke, historielag og ikke minst ildsjeler og gård-/grunneiere fungerer veldig bra – og er kanskje like viktig som store bevilgninger. Kanskje ikke tilfeldig at Kjell Undrum, lokalhistoriker og kulturminnesamler, fikk kulturprisen for to år siden. Dessuten har vi laget en flott 32 siders kulturminnebrosjyre, med bilder og omtale av et stort antall bygg og områder – med Per Hernæs som forfatter. Denne er også distribuert til alle kommunens 4.500 husstander, og kanskje den trykksaken jeg som ordfører med størst stolthet viser når jeg skal presentere Eidsberg. – Jeg håper dette er et arbeid og en prioritering som vi kan ta med inn i den nye kommunen som vi nå bygger i Indre Østfold. Jeg vil se nærmere på betydningen av kulturminner for befolkningen i Indre Østfold, sier han (Smaalenene avis, 24.09.2017).

Riksantikvarens årlige rangering av norske kommuner med hensyn til hvordan de ivaretar sine kulturminner, forteller mye om det offentliges syn på forvaltningen av kulturminner i Norge og hvilket formelt ansvar som ligger på kommunene. Det at

Eidsberg kommune ligger på 17. plass i denne rangeringen, betyr at kommunen har innfridd mye av forventningen fra Riksantikvaren. Det denne rangeringen imidlertid ikke sier noe om er hva kulturminnene betyr for *innbyggerne* i kommunen. Dette var bakgrunnen for ønsket om å gjøre denne studien nettopp i Eidsberg.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen utledet fra temaet presentert i forrige avsnitt blir da: I hvilken grad har innbyggerne i Eidsberg kunnskap om kommunens kulturminner? Og hvilken betydning har kulturminner for identitet og stedstilhørighet hos Eidsbergs befolkning?

I denne studien var ønsket å kartlegge hvilke kulturminner innbyggerne i Eidsberg kjenner til, hvilken relasjon de har til dem og hva denne relasjonen skaper av stedstilhørighet og identitet. Det var også interessant å undersøke om stedstilhørighet genererer et økt engasjement i lokalsamfunnet.

Interessen for dette temaet bunnar i en generell interesse for historie, samt det faktum at Eidsberg og Indre Østfold har spilt en viktig rolle i Norgeshistorien opp gjennom århundrene. Selv i dag har landskapet i Indre Østfold utallige spor etter mennesker som har levd sine liv her for flere tusen år siden. Dagens Indre Østfold-innbyggere lever midt blant spennende og rike kulturminner fra forskjellige tidsepoker, som vitner om denne historien.

2 Begrepsavklaringer

I avsnittet under defineres tre begreper som er sentrale i denne studien.

2.1 Definisjon av kulturminner

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. (Kulturminneloven, LOV-1978-06-09-50, § 2).

Kulturminner kan både være fra fjern og nær fortid, og det betyr at det meste vi omgir oss med er kulturminner. Kulturminnene er uerstattelige og verdifulle kilder til kunnskap. En lokalbefolkning i en kommune vil ha kollektive minner og opplevelser med kulturminner som er knyttet til spesielle gjenstander, steder, bygninger eller kulturlandskap. Det gjelder også kulturminner som i seg selv er bærere av verdifulle egenskaper, som for eksempel særpreget eller god arkitektur, at de er gamle, eller har andre spesielle kvaliteter. I min studie er denne betydningen av kulturminner brukt som utgangspunkt for spørreundersøkelsen og de kvalitative intervjuene.

2.2 Definisjon av identitet

Identitet er den personlige oppfatningen av hvem man er – individets selvoppfatning eller personlighet. Det finnes ulike definisjoner av identitet utfra hvilken psykologisk teori man velger å se begrepet ut fra. I denne studien vil identitet være definert innenfor gruppen teorier som har fokus på interpersonlige aspekter ved identitet, det vil si hvilke sosiale og kulturelle påvirkninger som former hvordan vi ser på oss selv (Hauge, Å.L. 2007, 980-987). Identitet er en prosess som foregår hele livet, og den er i stadig endring. Mennesker identifiserer seg gjennom en sosial prosess som foregår daglig, der omgivelsene, i form av andre personer, miljø og fysiske betingelser er med på å danne stadig nye tolkninger av hvordan en person ser seg selv (Hauge, Å. L. 2007, s. 980-987).

2.3 Definisjon av stedstilhørighet

Stedstilhørighet blir ofte definert som tilknytning til et sted som vi kjenner godt. I denne studien er stedstilhørighet definert som den subjektive opplevelsen av sted «sense of place» utviklet innen humanistisk geografi på 1970-tallet av Relp (1976) og Tuan (1977) (Berg, N.G., og Dale, B. 2004, s. 43). Stedstilhørighet er opptatt av hvordan mennesket knytter seg til sine omgivelser og undersøker avhengighetsforholdet mellom sted og individ, i motsetning til sted som fysisk ramme. Når stedstilhørigheten blir sterk, kan den bli en del av identiteten og blir da omtalt som stedsidentitet. Giuliani (2003) hevder imidlertid at det er vanskelig å avgjøre når stedstilhørigheten blir så sterk at den blir en del av et menneskes stedsidentitet.

3 Avgrensning av oppgaven

3.1. Geografisk avgrensning

I min studie foretok jeg en undersøkelse i befolkningen i Eidsberg kommune i Indre Østfold. Begrunnelsen var at denne kommunen har en rik og mangfoldig historie helt tilbake til siste istid for mer enn 10 000 år siden, og det finnes kulturminner fra mange ulike epoker i området. Til tross for dette har kulturhistorien i Indre Østfold kommet litt i skyggen av de store byene i ytre Østfold de seneste årene. Indre Østfold har de siste 200 årene tradisjonelt bestått av mindre landbrukskommuner med noe industri. Regionen har ingen store byer, og beliggenheten har ført til lite samhörighet med de større bysentrene i resten av Østfold. Kontakten og kulturpåvirkningen fra Sverige har også satt sitt preg på Indre Østfoldkulturen. Store skogsområder, middels store gårdsbruk, små bysentra og bygdesamfunn, samt lav befolkningstetthet har gjort at befolkningen i stor grad har levd et liv i nær kontakt med naturen. Næringsveiene landbruk og industri som har preget regionen, har også hatt en betydning for den noe lave interessen for utdanning generelt i befolkningen. De fysiske omgivelsene ser ut til å ha satt sitt preg på hele regionens kultur og identitet. Jeg ønsket å finne ut om Eidsbergs *kulturminner* hadde noen plass i den enkelte innbyggers identitetsfølelse og tilhörighet til hjemstedet.

Eidsberg kommune har mange kulturminner. Bare fra før reformasjonen (dvs. år 1537) finnes det mer enn 300 lokaliteter, som er automatisk fredet etter kulturminneloven. Det finnes også mange kulturminner fra nyere tid som er fredet etter vedtak, samt en del som er listeført av Riksantikvaren som fredningsverdige. I tillegg finnes det en del verneverdige bygninger og to verneverdige området i kommunedelplan for Mysen. Det var derfor interessant å undersøke nærmere hvilken betydning disse kulturminnene hadde for innbyggerne i kommunen. Selv om denne studien kun ville ta for seg ett aspekt av stedstilhörighet og identitet, syntes jeg allikevel det var relevant å gi en kort beskrivelse av den historiske og sosiokulturelle bakgrunnen til befolkningen i regionen. Jeg anså det som nødvendig for forståelsen av de resultatene som framkom i undersøkelsen og for forutsetningene den baserte seg på. Undersøkelsen ble fortatt av et utvalg av dagens innbyggerne i Eidsberg.

3.2 Stedsutvikling og besøksnæring

Denne studien diskuterer ikke potensialet som kan ligge i utviklingen av kulturminner for besøksnæring og attraksjon, til tross for at dette kan være et interessant tema i by- og stedsutviklingen av Eidsberg og Indre Østfold. Studien behandler heller ikke hvordan kulturminner kan være et ledd i samfunnsutviklingen mot nye og bærekraftige samfunn, med tanke på nye næringsveier og arbeidsplasser for Indre Østfold-regionen i framtiden. Her nøyer jeg meg med å nevne at det finnes mange gode eksempler på hvordan kulturminner brukt på nye og bærekraftige måter kan tilpasses en moderne samfunnsutvikling. Utvikling av kulturminner kan ofte bidra til nye næringer og arbeidsplasser i lokalsamfunn på landsbygda (jfr. for eksempel Kanalselskapet i Marker).

4 Analytisk og teoretisk rammeverk

4.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for det teoretiske rammeverket for min analyse.

Først beskrives noen prinsipper som ligger til grunn for teorien jeg vil benytte. Deretter presenteres hovedtrekkene i det teoretiske rammeverket og begrunnelsene for å benytte nettopp denne teorien i studien.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i teorien om identitetsprosess, ITP, utviklet av forskeren Glynis Breakwell, men også å se på Proshanskys teorier, der jeg mener disse harmonerer bedre med mine funn. For å forstå deres teorier er det nødvendig med et kort historisk tilbakeblikk på feltet.

4.2 Stedstilhørighet og stedsidentitet

Stedstilhørighet har tradisjonelt blitt knyttet til en persons følelser for et sted. Dersom man definerer sted som omgivelser som har påvirkning på selvet, finnes det mange som har skrevet om dette opp gjennom historien, fra Georg W. F. Hegel (1807), William James (1890), Sigmund Freud (1933), George H. Mead (1934) og Carl G. Jung (1964) (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 210). Alle disse forskerne hadde sin egen oppfatning av forholdet mellom selvet og omgivelsene. Utover på 1900-tallet kom det flere verk som omhandlet menneskets forhold til geografiske steder og som bygde på forskningsteorier fra den tyske filosofen Edmund Husserl (1970), den amerikanske sosiologen Edward Relp (1976), den kinesisk-amerikanske geografen Yi-Fu Tuan (1977, 1980) og den amerikanske professoren i arkitektur David Seamon (1979) (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 210). På 1970- og 1980-tallet ble nye begreper, som fokuserte mer på opplevelser og følelser for sted, lansert og etablert, slik som begrepet *stedsidentitet*.

4.3 Identitetsprosessen

I psykologien er begrepet stedstilhørighet nært beslektet med dannelsen av en persons sosiale identitet. Teoriene er således basert på et holistisk perspektiv på stedstilhørighet og identitet. Med et holistisk perspektiv menes at mennesker og fysiske omgivelser påvirker hverandre gjennom en gjensidig forbindelse. Mennesker

kan påvirke steder ved sin måte å bruke stedet på, eller ved å endre stedets fysiske betingelser. Påvirkningen kan også skje motsatt vei, ved at stedets egenskaper og bruk får innflytelse på hvordan menneskene ser på seg selv og sin egen identitet (Hauge, Å.L. 2007, s. 980-987). I kapittel 2 ble begrepene identitet og stedstilhørighet definert slik de tradisjonelt brukes i forskningen, og slik jeg benytter dem i denne studien, der identitet handler om en livslang pågående prosess av identifisering med andre mennesker, omgivelser, miljøet og fysiske omgivelser, mens tilhørighet knyttes til følelsen av å høre til på et sted som vi kjenner godt. Stedsidentitet, defineres som en sterkere følelse av tilknytning til et sted enn tilhørighetsbegrepet innebærer, men indikatorer på det kan være vanskelige å bestemme (Hauge, Å.L. 2007, s. 980-987). Verk som omhandler menneskers forhold til geografiske steder har røtter i Edmund Husserl (1970), Edward Relph (1976), Yi-Fu Tuan (1977, 1980) og David Seamon (1979), som lanserte begrepene tilhørighet (rootedness) og stedsidentitet (sense of place). Begrepene uttrykker følelsesmessige bånd til rom og sted, og omfatter også urban sosiologi, som omhandler tetthet, oppholdstid, sosiale bånd og betydningen av samhörighet og følelsesmessig tiltrekning til steder.

4.4 Proshanskys stedsidentitetsteori

Harold Proshansky (1978) introduserte konseptet *stedsidentitet* for å beskrive aspektene ved selvidentitet som omhandlet de fysiske omgivelsene. I senere arbeider argumenterer han for at stedsidentiteten var en del av selvidentiteten, som i seg selv var en substruktur av selvet. Han utdypet det ved å hevde at selvidentiteten skiller seg fra det generelle konseptet av selvet ved sitt fokus på ganske bevisste personlige overbevisninger, tolkninger og vurderinger av seg selv.

Proshansky (Proshansky, H.M., Fabian, A.K. and Kaminoff, R. 1983, s. 66) ønsket primært å understreke forholdet mellom de fysiske omgivelsene og selvet, og hevder at de underliggende kognitive prosessene i utviklingen av stedsidentitet ikke skiller seg fra andre kognitive strukturer. Proshansky hevder at erkjennelsen om et spesifikt fysisk sted også innebærer de sosiale normene, oppførselen og reglene som kjennetegner dette stedet.

I Proshanskys teori om stedsidentitet (Proshansky et al. 1983, s. 66), nevner han fem funksjoner; gjenkjenning, mening, forståelsesferdigheter, endringsforståelse og bekymring/ forsvar som nødvendige prinsipper for identitetsprosessen og forklarer hvordan disse prinsippene benyttes i den kognitive prosessen for å bearbeide og vurdere opplevelser og inntrykk.

Et annet sentralt punkt i hans teori om stedsidentitet er viktigheten av kontinuitet som et aspekt for integrering av sted i selvidentiteten, som han begrunner med at gjenkjenning og mening er funksjoner som arbeider for å gjøre en person i stand til å bearbeide og forstå den fysiske verden gjennom sammenligning med sine tidligere opplevelser av omgivelsene (Proshansky et al. 1983, s. 66).

I sine studier legger Proshansky vekt på de store konsekvensene for utviklingen av selvidentiteten som en ekstrem endring av omgivelser kan ha for et barn, og hevder at det er nødvendig for barn å oppholde seg tilstrekkelig lenge på et sted for å utvikle en «veldefinert og til og med en meningsfull stedsidentitet» (Proshansky et. al. 1983, s. 68). Selv om han hevder at individet selv kan velge sin identitet i en moderne verden, vil de være formet av sine tidligere barndomsopplevelser og gjøre sine valg ut fra disse erfaringene.

4.5 Stedsidentitetsbegrepet

Proshansky var den første forskeren som utarbeidet en teori om at 'sted' var en del av selvet. Etter hvert kom det til stadig nye begreper som omhandlet sted og identitet. Mange forskere hadde sin egen oppfatning av forholdet mellom selvet og omgivelsene og dette førte til stor forvirring omkring begrepet stedsidentitet. Glynis M. Breakwell formulerte en stedsteori innenfor sosialpsykologifeltet med basis i Proshanskys ide om at sted var en del av selvkonseptet, men med en klarere struktur. Den beskrev identitetsprosessen både som en struktur og en prosess som foregår i selvet. Breakwells identitetsprosessteori har fått stor anerkjennelse og har ofte blitt benyttet i nyere studier om stedsidentitet (Hauge 2007, s. 981). Prinsippene som ligger til grunn for teorien er et holistisk syn på forholdet mellom sted og menneske, der interaksjonen mellom menneske og fysiske omgivelser er det interessante. Mennesker

påvirker steder og steder påvirker mennesker (Jaspal, R. og Breakwell, G. M. 2014 s. 24).

4.6 Breakwells identitetsteori

Dame Glynis Marie Breakwell er sosialpsykolog og var inntil 2018 rektor ved universitetet i Bath i England. Hun har spesialisert seg innen ledelse, identitetsprosesser og risikoledelse og er en av Storbritannias mest meritterte forskere. Hun har gitt ut en rekke bøker og artikler og holdt utallige forelesninger.

Breakwell utviklet en strukturell identitetsprosessteori, ITP, som forklarer identitetsdannelse både som en prosess og en struktur, der hukommelse og bevissthet blir organisert og strukturert i en dynamisk prosess. Både følelser, atferd og tankevirksomhet brukes til å danne identiteten (Jaspal, R. og Breakwell, G. M. 2014, s. 26). Disse prinsippene er kulturavhengige, og i vestlige land vil dermed prinsipper som selvtilit, kontinuitet, særpreg og selveffektivitet være grunnlaget for den stadig pågående identitetsprosessen (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G.M. 2003, s. 208). Prinsippene vil variere over tid og være avhengige av situasjoner. I en kontekst vil mennesker f.eks. foretrekke steder med fysiske symboler som understreker og fremmer et positivt selvbilde, og motsatt, unngå steder som har en negativ innvirkning på selvbildet deres (Hauge, Å.L. 2007, s. 984). Breakwells Identitetsprosessteori, ITP, skiller mellom en innholdsdimensjon og en verdidimensjon, der den første kategorien rommer både personlig og sosial identitet, personlige nettverk, grupper og medlemskap og gruppetilhørighet innenfor de fysiske omgivelsene individet skaper og kontrollerer (Jaspal, R. og Breakwell, G. M. 2014, s. 29). Identitetsstrukturen er også regulert av en akkomodasjons- og assimilasjonsprosess. Nye opplevelser og inntrykk tas opp i akkomodasjonsprosessen og bearbeides og sammenlignes med tidligere erfaringer i assimilasjonsprosessen. Slik endres og formes identiteten i relasjon til den fysiske konteksten individet lever under, samtidig som det oppstår roller som skal læres og verdier som skal aksepteres, (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 208). Innholdsdimensjonen er hierarkisk, men er i stadig endring. Verdidimensjonen behandler og tolker den positive eller negative verdien av disse identitetskategoriene. Identitetsstrukturen blir også styrt av en akkomodasjons- og assimilasjonsprosess, der nye inntrykk og opplevelser

blir tatt opp og behandlet, for så å bli sammenlignet og vurdert i lys av tidligere erfaringer og minner (Jaspal, R. og Breakwell, G. M. 2014, s. 30).

Breakwells Identity Process Theory, IPT, argumenterer også for at steder er viktige kilder til identitetslementer. Spørsmålet om steder som identitetslementer oppsto fordi steder inneholder sosiale symboler, som gir mening og betydning for individer. For det første representerer steder personlige minner for hvert enkelt individ. Det betyr igjen at ett og samme sted kan ha mange ulike betydninger for mange forskjellige individer, avhengig av hvilken rolle det spiller i forskjellige personlige historier. Steder representerer også elementer i det sosiohistoriske mylderet av grupperelasjoner, det betyr med andre ord at de representerer sosiale minner eller delte historier i et samfunn. Enkelte steder kan til og med representere et minne for en hel nasjon (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 210).

Breakwell hevder at det å befinne seg på nye og annerledes steder enn det velkjente, vil ha effekt på identiteten. Først og fremst vil det å være borte fra velkjente steder redusere den forsterkende effekten på identitetsprosessen som slike velkjente steder kan ha. Dernest kan et nytt og annerledes sted utfordre identiteten fordi det skaper nye forventninger og opphever verdier basert på tidligere stedstilknytninger eller stedstilhørighet. Endelig kan det nye stedet føre til at det gamle stedet fremstår som uinteressant eller uviktig (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 211).

Breakwell hevder også at steder er nestet og henger sammen, ofte i geografisk sammenheng, men at denne nestingen kan defineres som et produkt av sosiale og personlige betydninger og ikke behøver å være sammenfallende med geografiske definisjoner. Hvis selvfølelsen til et individ føles truet, kan individet ta i bruk mange variasjoner av nesting for å beskytte identiteten. Denne bevegelsen mellom nivåer av sted kan også føre til en redefinisjon av et sted til fordel for et annet (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 211).

Breakwell legger vekt på selve kontaktflaten mellom menneske og sted og tolker sted som fysiske omgivelser som har fått mening gjennom menneskets interaksjon med det (Jaspal, R. og Breakwell, G. M. 2014, s. 25). Forskeren er også påvirket av den fenomenologiske tradisjonen etter Husserl, der den subjektive opplevelsen og persepsjonen av et individs virkelighetsoppfatning er det sentrale. Breakwells teorier

må ses innenfor de interpersonlige aspektene ved identitet, det vil si hvordan vi ser oss selv i lys av den kulturelle og sosiale påvirkningen vi er gjenstand for. Hennes teori om identitetsprosessen legger mest vekt på den sosiale påvirkningen av identitet, men den innehar også sentrale elementer fra kognitive og sosiale læringsteorier (Hauge, Å.L. 2007, s. 980-987). Breakwells identitetsteori er påvirket av Tajfel (1978), og er en videreutvikling av teorier som omhandler forholdet mellom menneske og sted som påvirkninger som blir dannet tidlig i barndommen. I disse teoriene blir menneskets stedsidentitet formet av tidligere erfaringer og relasjoner til fysiske omgivelser. Breakwells teori anser forholdet mellom menneske og sted som noe dynamisk og interaktivt. Hennes teorier inkluderer også de sosiale, kulturelle og psykologiske betydningene som er knyttet til sted for enkeltmennesket (Jaspal, R. og Breakwell, G. M. 2014, s. 25).

4.7 Likheter og forskjeller mellom de to forskernes teorier

Proshanskys teori understreket det sterke forholdet mellom de fysiske omgivelsene og selvet, og hevder at erkjennelsen om et spesifikt fysisk sted også innebærer de sosiale normene, oppførselen og reglene som kjennetegner dette stedet. På dette punktet er hans teori i samsvar med Breakwells identitetsteori, men på andre punkter skiller hans teori seg fra Breakwells. Han argumenterer for at stedsidentiteten er en substruktur av selvidentiteten, slik som sosial klasse og kjønn. Sammen gir de individet en forståelse av seg selv i forhold til de fysiske omgivelsene. Her har Glynis Breakwells identitetsteori, ITP, en annen struktur. Breakwell utviklet en identitetsteori der identitetsdannelse skjer både som en prosess og en struktur i en dynamisk prosess.

Et annet sentralt punkt i Proshanskys teori er *kontinuitet*. Han ser kontinuitet som en forutsetning for at identitet og tilhørighet til sted vil kunne oppstå hos et individ. Selv om han hevder at individet selv kan velge sin identitet i en moderne verden, vil individet være formet av sine tidligere barndomsopplevelser og gjøre sine valg ut fra disse erfaringene. Breakwell deler ikke hans perspektiv på dette. Hun hevder det moderne, globaliserte mennesket fritt kan velge sin identitet til steder og grupper, uten at tidligere erfaringer påvirker disse valgene.

I mitt materiale vil jeg hovedsakelig anvende Breakwells identitetsprosessteori som omhandler 'sted' til å utdype forståelsen av forholdet mellom *kulturminner som lokasjon* og individ. Jeg vil også anvende Proshanskys stedsidentitetsteori i noen tilfeller, der jeg anser at mine funn er mer i tråd med hans forskning enn med Breakwells teorier.

4.8 Tidligere forskning

Elin Voll Christiansen (2011) har i sin masteroppgave om kulturminner og identitetsdannelse undersøkt hvordan norsk kulturminneforvaltning på statlig nivå og Vestfold fylkeskommune fremstiller forholdet mellom kulturminner og identitet. Hennes fokus er på hvordan myndighetene i Vestfold forsøker å skape en regional identitet rundt vikingefunnene i fylket, for å generere økonomisk vekst. Voll Christiansen hevder dette skaper konkurranse mellom regionene i Vestfold og stiller seg også kritisk til hvordan dette påvirker måten vikingtiden fremstilles på i regionen.

Med Riksantikvarens fokus på Vern gjennom bruk og at kulturminner kan skape ny vekst i regionene gjennom fokus på attraksjon og besøksnæring, deler jeg ikke hennes kritiske vurdering av denne typen bruk av kulturminner. Min vurdering er at en stedsidentitet kan være et potensiale for en positiv stedsutvikling, både økonomisk og i forhold til omdømmebygging. Jeg legger således andre forutsetninger til grunn i min studie enn det Voll Christiansen gjør.

Frode H. Pilskog (2000) drøftet i sin hovedfagsoppgave i arkeologi forholdet mellom kulturminnevern, identitet og nasjonalisme i Ulsteinvik, med spesielt fokus på tre aktuelle saker som har skapt debatt og uenighet i kommunen. Han vurderte altså den allmenne oppfatningen om tre kulturminner i befolkningen opp mot den forvaltningsmessige og profesjonelle vurderingen i kommuneadministrasjonen. Han fant at kulturminner og kulturminnemiljøer har et meningsinnhold og verdier for innbyggerne i kommunen som er delvis forskjellige fra den vitenskapelige betydningen arkeologer legger i dem, og at dette også bør tas hensyn til i forvaltningen.

Min studie har et litt annet perspektiv på kulturminner og identitet. Den undersøker hvilken betydning kulturminner har for innbyggerne i Eidsberg, og om kulturminnene bidrar til stedsidentitet og tilhørighet til Eidsberg hos dem. I denne undersøkelsen er

jeg opptatt av det enkelte individets forhold til kulturminnstedet og hvilken mening det har for individet. Jeg forsøker også å kartlegge hva som ligger i begrepene tilhørighet og stedsidentitet og hvordan disse følelsene oppstår hos individet.

5 Metode

5.1 Innledning

I det følgende kapittelet vil jeg gjøre rede for valg av metode i studien. Deretter følger begrunnelser for valg av forskningsmetoder og undersøkelsesdesign. Avslutningsvis vil jeg foreta noen etiske betraktninger.

5.2 En pragmatisk tilnærming

I studien valgte jeg å benytte meg av en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ metode, såkalt designtrianglering. Dette valget var begrunnet i et pragmatisk syn på at kvantitativ og kvalitativ metode utfyller hverandre, men at de har forskjellige kvaliteter som egner seg i ulike sammenhenger (Glaser og Strauss 1967, s. 17-18).

Med problemstillingen: *I hvilken grad har innbyggerne i Eidsberg kunnskap om kommunens kulturminner? Og hvilken betydning har kulturminner for identitet og stedstilhørighet hos Eidsbergs befolkning?* - fant jeg at det ville være mest hensiktsmessig å benytte en kombinasjon av begge metoder, for først å kunne danne meg et bilde av fellestrekk og det som var typisk for forholdet mellom kulturminner og tilhørighet og identitet for innbyggerne i Eidsberg. Deretter ønsket jeg å undersøke hvilken mening disse kulturminnene hadde for det enkelte individ og hvordan det hadde sammenheng med tilhørighet og identitet. Den kvantitative undersøkelsen ville være grunnlaget for å undersøke omfanget av dette fenomenet i befolkningen, mens den kvalitative tilnærmingen ville være en dybdeforståelse av hva fenomenet tilhørighet og identitet egentlig besto i.

5.3 Kvantitativ metode med spørreskjema

Den opprinnelige planen var å ta utgangspunkt i en kvantitativ metode bestående av standardiserte spørsmål som kunne systematiseres og grupperes, og som deretter kunne analyseres. Fordi hensikten var å vite noe om *alle* innbyggernes tilknytning til kulturminner på hjemstedet, vurderte jeg det som viktig å spørre flest mulig om dette. Med et innbyggertall på over 11 000, var det imidlertid ikke gjennomførbart å undersøke hele befolkningen, og det ble derfor planlagt å benytte en tverrsnittstudie, der sammenhengen mellom kunnskap om kulturminner og tilhørighet og identitet til

hjemstedet, kunne studeres på et bestemt tidspunkt. Fordelene med en slik tverrsnittstudie var at den ville gi svar på komplekse forhold om variabler som identitet og tilhørighet. Ulempen var at den ikke ville gi noen svar på hvilke andre forhold som spilte inn for folks følelse av tilhørighet og identitet til hjemstedet sitt, kun om hvilken betydning *kunnskap om kulturminner* hadde for disse variablene (Jacobsen 2015, s. 109).

5.3.1 Tverrsnittstudie

Planen var altså å foreta en tverrsnittsundersøkelse, der jeg ville undersøke et representativt utvalg av befolkningen ved trekning. For å få et riktig bilde av virkeligheten og ha dekning for å trekke noen konklusjoner basert på de sammenhengene som eventuelt ville komme fram i studien, ville det kreve mellom 200-400 svar. Det ville innebære at spørreskjemaet ble sendt ut til minst tre ganger så mange, dvs. en ekstensiv studie. Jeg måtte også være sikker på at utvalget ble et tverrsnitt av hele befolkningen, det vil si en lik representasjon av aldersgrupper, kjønn og generasjoner, noe som kunne bli en utfordring (Jacobsen 2015, s. 87). Planen om å sende ut en slik tverrsnittsundersøkelse per post til 600-1200 innbyggere ved trekning, viste seg å bli mer problematisk enn antatt. Etter flere henvendelser til kommunen, Statistisk sentralbyrå og skattekontoret i Østfold uten resultat, ble løsningen å forsøke en annen tilnærming til undersøkelsen.

5.3.2 Utvalgsstudie - en bedre løsning

En utvalgsstudie i form av små n-studier ble løsningen. Først og fremst var dette en enklere måte å nå fram til respondentene på. Lederne i de utvalgte organisasjonene ble kontaktet på e-post med forespørsel om de ville sende ut undersøkelsen til sine medlemmer eller ansatte, som så kunne velge hvorvidt de ønsket å delta i undersøkelsen. Ved å undersøke utvalg fra ulike organisasjoner og virksomheter i Eidsberg, ville denne metoden kunne belyse problemstillingen fra grupper med ulikt ståsted, og ville således ligge tett opptil det som kalles et fenomenologisk undersøkelsesopplegg (Jacobsen 2015, s. 107). Med denne tilnærmingen ville det være mulig å undersøke fellestrekk innad i utvalgene og mellom dem, og ulikheter mellom de forskjellige utvalgene. Siden respondentene ville ha ulike ståsteder, ville de sannsynligvis også ha ulike oppfatninger av fenomenet (Jacobsen 2015, s. 107). Det

ville kunne gi en variert og detaljert beskrivelse av forholdet kulturminner, og tilhørighet og identitet, som var mer mangfoldig og interessant enn alternativet med en tverrsnittsundersøkelse ville vært.

5.3.3 Sammensetning av utvalgene

Den kvantitative delen av denne studien bygget på 6 utvalg som alle hadde ulike forutsetninger og bakgrunn for å besvare spørsmålene som de ble stilt overfor. Det de hadde felles var at de var i jobb og at de bodde og jobbet i Eidsberg. Utover dette var utvalgene forskjellige med hensyn til aldersfordeling, grad av utdanning og kjønnsfordeling. I neste avsnitt går jeg nærmere inn på ovennevnte forutsetninger og hvilken betydning de kunne få for resultatene av spørreundersøkelsen.

5.3.4 Begrunnelse for utvalget

Fig 1. viser en modell av utvalgene i n-studien.

Fig 1. Modell av utvalgene i n-studien

Utvelgelsen ble fortatt ut fra antakelsen om følgende forhold: Ulike yrkesgrupper vil ha forskjellig perspektiv på kulturminner pga. *ulik yrkesutøvelse*. F.eks. kan bønder ha et spesielt og nært forhold til enkelte kulturminner og kulturmiljøer knyttet til lokalhistorie og gårdshistorie, mens ansatte i kommunen som har ansvar for skjøtsel av kulturminnet kan ha et mer praktisk orientert forhold til dem. Barnehageansatte og lærere kan kanskje være opptatt av hvordan kulturminner kan formidles til barn, mens næringsdrivende og håndverkere muligens kan være interessert i hvordan et kulturminne kan brukes for å skape mer attraksjon for kommunen, noe som igjen kan generere mer næring, eller de kan se kulturminner som et hinder for utvikling av næringsvirksomhet.

Perspektivet på kulturminner hos de ulike yrkesgruppene gjenspeiles av deres bakgrunn og utdanning. En produksjonsarbeider vil sannsynligvis ha mindre utdanning i historie enn en lærer eller ansatt i kommuneadministrasjonen, og vil således ha et annet forhold til opplevelsen av et kulturminne enn de andre to.

5.3.5 Ulemper og begrensninger ved utvalget

Utvalgene i undersøkelsen skulle både ha bostedsadresse og jobbe i Eidsberg, og det innebar noen klare begrensninger. Mange ansatte i Eidsberg var bosatt andre steder, og ble således ikke omfattet av undersøkelsen. Både innenfor kommuneadministrasjonen, blant lærerne/ barnehagelærerne og næringsdrivende i Eidsberg var det tilfelle. Produksjons-arbeiderne, som ble valgt ut fra Nortura Hærland Produkter, sto i en særstilling i så tilfelle. Mange ansatte i produksjonen var pendlere og bodde i Sverige eller ytre Østfold og ble heller ikke omfattet av undersøkelsen.

En annen begrensning var innbyggere i Eidsberg som pendlet ut av kommunen til tilsvarende jobber som utvalgene som ble undersøkt. De ville heller ikke være omfattet av undersøkelsen. Ytterligere en begrensning var at det kun var personer i arbeid som var representert. Følgelig var hverken ungdom under utdanning, pensjonister, uføre eller arbeidsledige personer medregnet.

Utvalget innebar således at undersøkelsen ikke tok høyde for å beskrive et tverrsnitt av *hele* befolkningen i Eidsberg. Den ble dermed avgrenset til kun å gi en beskrivelse av et tverrsnitt av *utvalgte grupper av den yrkesaktive befolkningen, som i tillegg hadde arbeidet sitt i Eidsberg.*

En risiko var at kriteriene som lå til grunn for utvalgene; ulik yrkesutøvelse, ulik utdanning og ulik bakgrunn ikke hadde noen stor innflytelse på forholdet mellom kulturminner og stedstilhørighet og identitet. Da kunne valg av indikatorer i studien være tatt ut fra feil kriterier, og den ville få lav relevans. Det kunne også tenkes at de ulike kriteriene ikke ga så store utslag i resultatene jeg fant, slik at undersøkelsen viste mer entydige resultater. Da kunne allikevel studien ha intern gyldighet eller validitet.

Om resultatene var overførbare til andre sammenhenger, var også et sentralt punkt i studien. Det var selvsagt ønskelig å kunne trekke noen konklusjoner på generelt

grunnlag, og dersom jeg fant dette, ville studien også ha en ekstern gyldighet og være mer interessant for andre.

5.3.6 Innsamling av data

Innsamlingen av primærdata ble foretatt i form av et web-basert spørreskjema med spørsmål med hovedsakelig lukkede svaralternativer, men også noen åpne spørsmål, som ga mer rom for individuelle og personlige svar som kunne være interessante. Metoden innebar et omfattende forarbeid med spørreskjemaet og stor bevissthet med hensyn til hvordan spørsmålene ble stilt, rekkefølgen de ble stilt i, samt utformingen av svaralternativene. En annen utfordring ved en slik web-basert spørreundersøkelse var at den kunne gi overfladiske og lite utfyllende svar, som ga lite informasjon om fenomenet som var tema i problemstillingen (jf. Jacobsen 2015, s. 135).

Det var 94 respondenter som besvarte den web-baserte spørreundersøkelsen. Svarene viste at det i utgangspunktet var forskjeller i fordelingen mellom respondentene. Det gjaldt spesielt mellom aldersgruppene. Aldersgruppen 40-59 år var 50 % større enn de andre to aldersgruppene, 20-39 år og 60-79 år, som var omtrent like. Studien ble derfor preget av svar fra respondenter i aldersgruppen 40-59 år. En annen forskjell var utdanning. 6,5 % av de som svarte hadde grunnskole/ folkeskole som høyeste utdanning, 26 % hadde videregående skole/ gymnas/ yrkesskole, og 67 % hadde høyskole/ universitet som høyeste utdanning. Det var således stor overvekt av respondenter som hadde høyskole/ universitet som høyeste utdanning i undersøkelsen. Det var grunn til å tro at folk som har mer utdanning også ville ha mer historiekunnskap og dermed kunne inneha en større forståelse og kanskje også interesse for lokalhistorie og kulturminner. På den annen side kunne lite utdanning føre til at normer, skikker og tradisjoner, samt det nære og kjente i lokalmiljøet, slik som lokalhistorie og kulturminner, hadde større betydning for dem enn for de med mer utdanning. Det var derfor usikkert hvordan denne variabelen ville komme til uttrykk i respondentenes svar. Dette vil bli diskutert underveis, og noen betraktninger rundt dette fenomenet vil trekkes inn i konklusjonen. Kjønnfordelingen var akkurat lik mellom kvinner og menn i undersøkelsen, det vil si 50 %, selv om den varierte innad i utvalgene. I svarene fantes det noen ganger utslag av kjønnsforskjeller, et annet aspekt som vil bli diskutert underveis i studien.

5.4 Kvalitativ metode med Intervjuer

Hva ligger i begrepet stedstilhørighet knyttet til et kulturminne, og kan denne tilhørigheten bli så sterk at den kan kalles en del av identiteten til et individ? Når og hvordan dannes og formes en slik stedstilhørighet hos et individ? Hvilke følelser fremkaller en slik tilknytning mellom kulturminner og individ, og hvordan tolker individet selv opplevelsen av kulturminnet, slik at det gir mening i eget liv?

I kapittel 7 vil jeg gjøre rede for den kvalitative delen av min studie, der disse spørsmålene forsøkes besvart gjennom en kvalitativ analyse av fenomenet: Forholdet mellom kulturminner og stedstilhørighet og identitet for et individ.

Først presenteres valg av forskningsmetode og begrunnelse for valgene jeg gjorde i denne delen av studien. Deretter følger en detaljert beskrivelse av denne delens analyseprosess. Avslutningsvis vil noen etiske betraktninger bli behandlet.

5.4.1 Analyse

En kvalitativ tilnærming, i form av fem enkeltintervjuer, ble valgt til denne delen av studien. Begrunnelsen var at jeg vurderte det som viktig å få klarlagt hva fenomenet tilhørighet og identitet til sted innebærer for enkeltmennesker. En kvalitativ analyse ville i denne sammenheng kunne gi en rik og detaljert beskrivelse av dette forholdet. Etter at intervjuene var transkribert, ble det foretatt en konvensjonell innholdsanalyse, som ofte betegnes som fortolkende tekstanalyse (Krippendorff 2004). Her ble intervjuene lest gjennom flere ganger med henblikk på å få ny forståelse og innsikt i fenomenet (Fauskanger og Mosvold 2014) og innholdet ble deretter kodet etter kategorier. Kategoriene utviklet jeg induktivt ut fra datamaterialet fra de transkriberte intervjuene, og relaterte kategorier ble satt sammen i underkategorier. Underveis revurderte jeg kategorier og underkategorier for å sikre konsistens. Endelig ble underkategoriene knyttet til hver enkelt informant for å forklare forskjeller og fellestrekk ved fenomenet.

5.4.2 Beskrivelse av informantene og begrunnelse for utvalget

Kriteriet for utvalget av kvalitative informanter var informasjon. Jeg ønsket å undersøke meningsinnholdet i fenomenet tilhørighet og identitet til kulturminner

nærmere, og om mulig identifisere spor av stedsidentitet hos informantene. Jeg valgte derfor å benytte meg av noen jeg anså som ekspertinformanter, og som jeg kjente til gjennom mitt nettverk som kulturarbeider i kommunen. Informantene hadde det til felles at de var interessert i kultur, kulturminner og lokalhistorie og alle hadde en tilknytning til Eidsberg gjennom å være innbyggere i kommunen gjennom flere tiår. Jeg visste også at flere av informantene var gode til å formulere seg og var villige til å delta i en utdyping av temaet, noe som var et viktig premiss. (Jacobsen 2015, s. 181). En av informantene ble valgt fordi hun ikke hadde vokst opp i Eidsberg og således hadde andre forutsetninger for sitt forhold til kulturminnene på stedet enn de andre informantene. På hvilken måte ville dette gi seg utslag i beskrivelsen av forholdet til kulturminnene?

Informantene hadde også noen andre ulike forutsetninger: Én av dem hadde svart på den elektroniske spørreundersøkelsen i forkant, og to av informantene var i et parforhold, men intervjuene ble gjort enkeltvis, og på ulike steder. Informantene var i alderen 45-76 år og hadde ulik grad av utdanning. To var i jobb, mens tre var pensjonister. Begrunnelsen for det var delvis at jeg ønsket en spredning i alder, og delvis at deres lokalhistoriske interesse var blitt tydeligere med økende alder. Jacobsen (2015) hevder kjennskap til informantene kan både være en fordel og en ulempe, og jeg deler den oppfatningen. På den ene siden var det en fordel, fordi jeg anså det som realistisk å etablere en trygg og åpen plattform for deling av informantens tanker og følelser. På den måten ville jeg kunne danne meg en rik og mangfoldig beskrivelse av fenomenet. På den annen side kunne min personlige relasjon til informantene muligens påvirke intervjusituasjonen og således også resultatene (Jacobsen 2015 s. 148). Jeg var derfor meget bevisst min egen rolle i intervjusituasjonen.

5.4.3 Ulemper og begrensninger ved utvalget

En ulempe ved en kvalitativ studie kan være at man ikke velger de rette informantene, og enkelte ganger innser man ikke dette før underveis i intervjuet. Det var ikke tilfellet i min studie. Tvert imot ble jeg overrasket over hvor mye disse intervjuene avdekket om fenomenet jeg ønsket å undersøke. En annen ulempe kan være at de man anser som de rette informantene, ikke er tilgjengelige for forskeren. Heller ikke dette ble

noen utfordring i denne studien, da mitt arbeid som kulturarbeider i kommunen hadde ført til god oversikt over personer som kunne være aktuelle som informanter.

5.4.4 Opptak og transkribering

En lydopptaker på en mobiltelefon ble brukt til å ta opp intervjuene, og ble deretter transkribert. Ved å bruke lydopptaker ble det mulig å være fullt konsentrert om det som ble sagt og også få med seg annen ikke-språklig kommunikasjon i intervjusituasjonen. Det ble ikke tatt notater underveis i intervjuet, noe som kunne medføre at jeg mistet viktig informasjon ved intervjusituasjonen, men hvert enkelt intervju ble transkribert i sin helhet de første dagene etter at intervjuet ble foretatt. Jeg hadde ennå intervjusituasjonen friskt i minne og kunne i stor grad rekonstruere inntrykkene samtidig som intervjuet ble avspilt.

Intervjuet ble transkribert i sin helhet, ord for ord, og lyder, pauser og andre observasjoner ble notert i parentes. Etter transkriberingen ble det laget en annotering (et kort sammendrag) av hvert intervju, der bakgrunnsopplysninger om personen, sted, tidspunkt og varighet ble notert, samt tema for intervjuet. Den viktigste informasjonen i annoteringen dreide seg allikevel om intervjuobjektets svar på spørsmålene, spesielt interessante momenter under intervjuet, og hvilke tanker og refleksjoner intervjuet fremkalte hos meg som forsker (Jacobsen 2015, s. 205).

5.4.5 Intervjuprosessen – forutsetninger og begrunnelser

I det følgende avsnittet beskrives intervjuprosessen. Foruten valg som ble tatt med hensyn til intervjuform og i utformingen av intervjuguiden, vil jeg redegjøre for styrker og svakheter ved gjennomføringen av intervjuene.

Det ble valgt en åpen, individuell intervjuform med bare fem informanter, siden målet var å få en dypere forståelse av hvordan den enkelte informant tolket fenomenet tilhørighet og identitet knyttet til kulturminner i Eidsberg. Alle intervjuene ble gjennomført som et ansikt-til-ansikt intervju. Jacobsen (2015) hevder dette er essensielt for en god kommunikasjon, siden det åpner for en tett, dynamisk og informasjonsrik kommunikasjon (Jacobsen 2015, s. 146-147). Det var også min erfaring. Foruten det rent språklige, kunne jeg fange opp mange inntrykk ved måten

informanten formulerte seg på, ansiktsuttrykk, kroppsspråk og sinnsstemning hos informantene. Det ga en helt annen forståelse av hvilken mening disse minnene og opplevelsene hadde for informantene. Jeg hadde også god kontroll over situasjonen, og kunne lede informanten inn mot kjernen av fenomenet jeg var interessert i og stille oppfølgingsspørsmål når noe var uklart (Jacobsen 2015, s. 148).

Intervjuguiden hadde som formål å undersøke nærmere hvilke minner og opplevelser informantene relaterte til kulturminner, og hvilke elementer de opplevde som essensielle i disse opplevelsene. Det ble lagt vekt på spørsmål som avdekket konkrete hendelser og minner, for på den måten å få klarhet i det innholdsmessige i hva informanten faktisk formidlet. Intervjuguiden hadde derfor en ganske sterk grad av strukturering, men åpnet også for at informantene selv kunne ta opp temaer som de var interessert i.

Ulempen ved en slik intervjusituasjon var at jeg ville kunne påvirke resultatet av intervjuet gjennom en for sterk styring og kontroll, noe som ofte blir betegnet som intervju-effekten (Jacobsen 2015, s. 148). Allikevel anså jeg det som viktig å benytte spørsmålene i intervjuguiden for å komme til kjernen av fenomenet jeg skulle undersøke. Intervjuene ble alle gjennomført på et sted der informanten hadde sin naturlige base, enten i informantens bolig, fritidsbolig, kontor eller foreningslokaler. Erfaring tilsier at konteksten er viktig i slike typer intervjuer, og at intervjuobjektene opptrer mer naturlig og åpne i omgivelser som er naturlige for dem enn i omgivelser de ikke føler seg hjemme i (Nevin referert til i Jacobsen 2015, s. 152). Jeg ville derfor være sikker på at informanten var fortrolig med intervjusituasjonen. Intervjuene ble gjort med lydopptak på mobiltelefon og ble transkribert i dagene etter intervjuet. Intervjuene varte fra 35 minutter til 1 time og 15 minutter, og hvert av de transkriberte intervjuene fikk et omfang på mellom 8-15 A4 sider. Samtlige intervjuer ble foretatt i juni 2019. Alle informantene ble på forhånd informert om hva studien skulle dreie seg om, og det ble snakket løst rundt dette temaet før intervjuet startet. Informantene ble også forelagt informasjonsskriv og samtykkeskjema som ble godtatt og underskrevet.

I intervjusituasjonen opplevde jeg det enkelte ganger utfordrende å få intervjuobjektene til å snakke om følelser og tanker som opplevelsene og minnene med kulturminner frembragte. Det virket som det var mye enklere å beskrive de

konkrete hendelsene og historiene enn å forklare hva de betydde for informanten. Jeg måtte flere ganger spørre spesifikt om betydningen av hendelsen for om mulig å komme nærmere en forståelse av fenomenet.

I denne sammenhengen kjente jeg også på faren ved at disse spørsmålene, som ikke var planlagt på forhånd, kunne være styrt av min forforståelse og således påvirke intervjuobjektet til å svare på en måte som intervjuer ønsket, såkalt bracketing (Sander 2018, s. 4).

Også ved transkriberingen i etterkant, var denne refleksjonen til stede. Det som oppveide dette var at informantene stort sett snakket fritt om sine opplevelser uten særlig mange avbrytelser, og at de selv tolket spørsmålene til å passe inn i sin egen virkelighetsforståelse. Enkelte ganger innså jeg at et spørsmål ble tolket annerledes enn det var ment, men det ble da fulgt opp av et spørsmål som var mer entydig og direkte rettet mot fenomenet som var i fokus.

De individuelle intervjuene var et nyttig verktøy i undersøkelsen. De utdypet hva informantene la i begrepene tilhørighet og identitet til kulturminner, og ga meg en ny innsikt og forståelse for hvilke faktorer som var sentrale i fenomenet.

6 Spørreundersøkelsen – presentasjon og analyse. Drøfting

I dette kapittelet presenteres funnene fra spørreundersøkelsen. Empirien vil bli fremstilt i diagrammer sammen med mine betraktninger og funderinger, og deretter vil jeg bli holde dem opp mot det teoretiske rammeverket. Underveis vil jeg også komme med noen etiske betraktninger om undersøkelsen.

Det var til sammen 94 respondenter som svarte på spørreundersøkelsen. I tillegg var det 30 som svarte bekreftende på informasjons- og samtykkeskjemaet, men som forsto at de ikke var i målgruppen da de begynte å fylle ut spørreskjemaet, og derfor ikke kunne fullføre besvarelsen. Det var altså til sammen 124 respondenter som ønsket å svare på undersøkelsen. 94 respondenter viste seg å være i minste laget for en slik undersøkelse. Dersom flere respondenter hadde svart på spørreskjemaet, ville det ha gitt tydeligere tendenser enn det jeg fant. Det var heller ikke så store forskjeller mellom utvalgene som jeg hadde trodd. Allikevel ga spørreundersøkelsen en del svar på de spørsmålene jeg ville undersøke nærmere om folks tilhørighet og identitet til kulturminner i Eidsberg.

Utvalgene blir i kapittelet under benevnt slik:

Bønder – Bøn1,

Kommune Teknisk - KTek2,

Kommunale lærere/ Barnehagelærere – KL/Bh3,

Kommuneadministrasjon – Kad4,

Næringsdrivende – Nær5,

Produksjonsarbeidere – Prod6

6.1 Om utvalgene

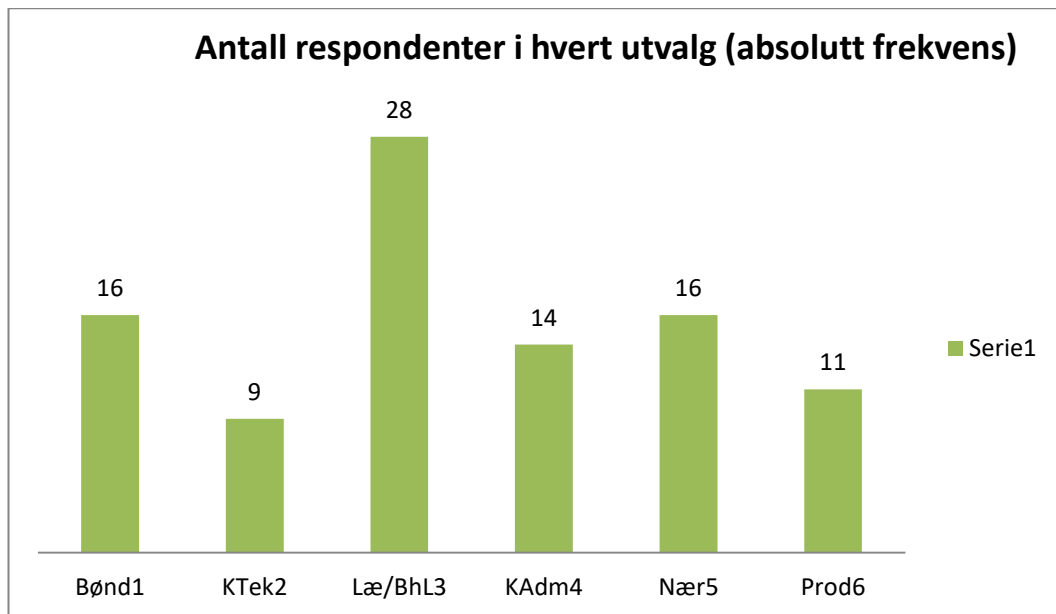

Fig. 3. *Antall respondenter i hvert utvalg (absolutt frekvens)*

Diagrammet viser at det var relativt få respondenter i hvert utvalg. Resultatene kan således være uttrykk for tendenser snarere enn et entydig resultat. Det var flest lærere/ barnehagelærere som svarte på undersøkelsen, og færrest kommuneansatte teknisk. Invitasjonen til deltagelse i undersøkelsen ble sendt til ledere i de ulike utvalgene, men disse utvalgene hadde i utgangspunktet ikke det samme antall ansatte. F.eks. var utvalget Kommune -administrasjon og Kommune - teknisk en forholdsvis liten gruppe ansatte sammenlignet med de andre utvalgene i undersøkelsen. I utvalget produksjonsarbeidere, var det usikkert hvor mange som var i målgruppen (dvs. både bodde og jobbet i Eidsberg), siden en stor andel ansatte i denne bedriften pendlet til andre kommuner eller til Sverige.

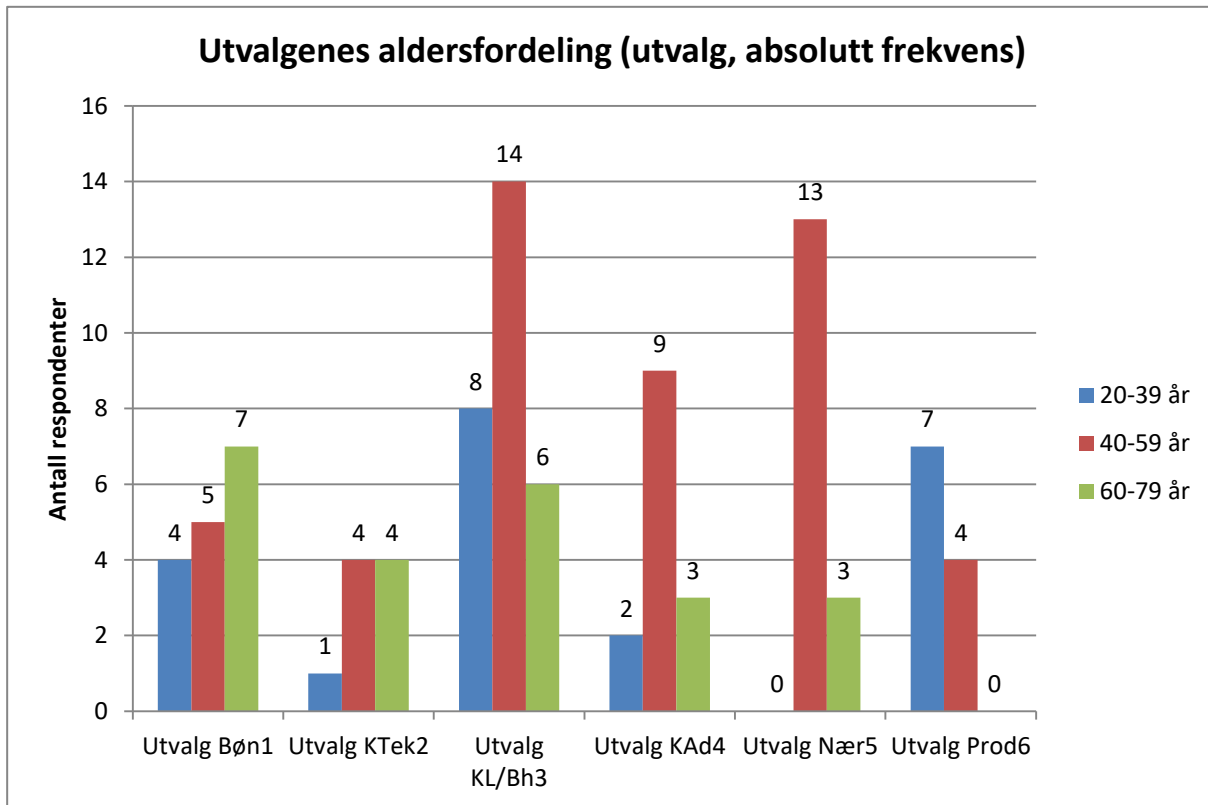

Fig. 4. Fordeling på aldersgrupper (utvalg, absolutt frekvens)

Diagrammet viser at det totalt var større deltagelse i aldersgruppen 40-59 år enn i gruppen 20-39 år. Det kan ha noe å gjøre med at utvalgene er basert på yrker, og at mange i gruppen 20-29 år ennå er i utdanning og ikke har startet sin yrkeskarriere. En annen mulighet er at denne aldersgruppen ikke ønsker å delta i spørreundersøkelsen, fordi de mener den er lite relevant for dem.

I de ulike utvalgene var det en del forskjeller i alder. I utvalg Næringsdrivende (Nær5) var det ingen respondenter i aldersgruppen 20-39 år, men absolutt flest i gruppen 40-59 år. I utvalget Produksjon (Prod6) var det motsatt tendens: Her var andelen respondenter i aldersgruppen 20-39 år størst, mens det ikke var noen respondenter i aldersgruppen 60-79 år. I utvalget Kommuneadministrasjon (Kad4) og Kommunale lærere/ barnehagelærere (KL/Bh3) var det en overvekt av respondenter i aldersgruppen 40-59 år. Utvalgenes aldersfordeling antas å gjenspeile den faktiske alderssammensetningen i utvalgene.

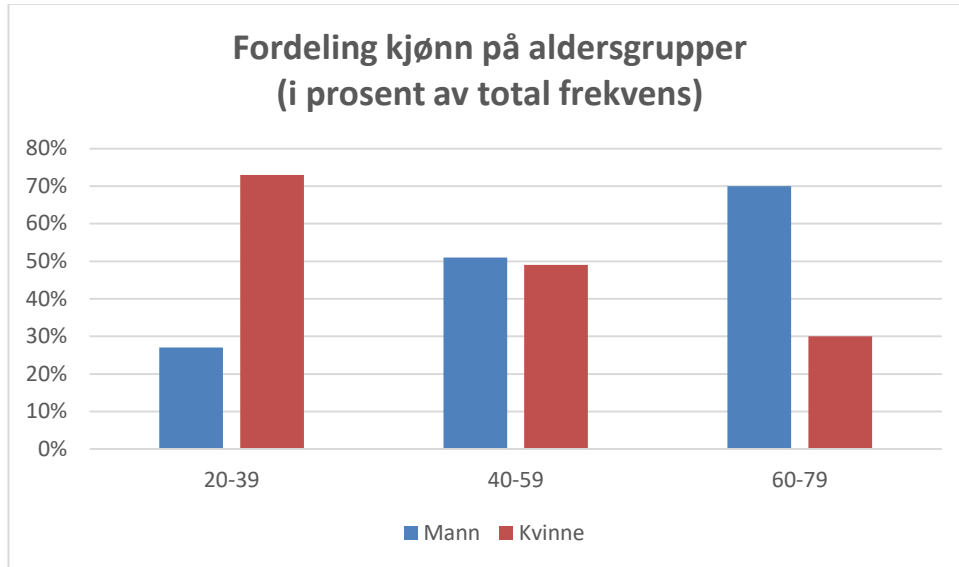

Fig. 5. Fordeling kjønn på aldersgrupper (i prosent av total frekvens)

Det var nøyaktig 50 prosent menn og 50 prosent kvinner som svarte på undersøkelsen. Det tydet på at interessen for å delta i undersøkelsen var jevnt fordelt mellom kjønn. I utvalgene var kjønnsfordelingen derimot ulikt fordelt. I KTek2 var 11 % av respondentene kvinner og 89 % menn, mens i KL/Bh3 var tallene henholdsvis 86 % og 14 %.

Også kjønnsfordelingen mellom aldersgruppene var ulikt fordelt (Fig. 5). I aldersgruppen 20-39 år var fordelingen 73 % kvinner og 27 % menn, mens den var tilnærmet lik i aldersgruppen 40-59 år med hhv. 51 % og 49 %. I aldersgruppen 60-69 år var fordelingen 70 % menn og 30 % kvinner. Dette har antagelig også sammenheng med kjønns sammensetningen i utvalgene.

6,5 % av de som svarte hadde grunnskole/ folkeskole som høyeste utdanning, 26 % hadde videregående skole/ gymnas/ yrkesskole og 67 % hadde høgskole/ universitet som høyeste utdanning. Det tyder på at interessen for en slik undersøkelse om kulturminner øker med økt utdanning, men det kan også være andre grunner til at gruppen med grunnskole/ folkeskole som høyeste utdanning ikke ønsket å delta i denne undersøkelsen.

6.2 Kunnskap om kulturminner

Første spørsmål var «Har du kjennskap til noen kulturminner i Eidsberg?»

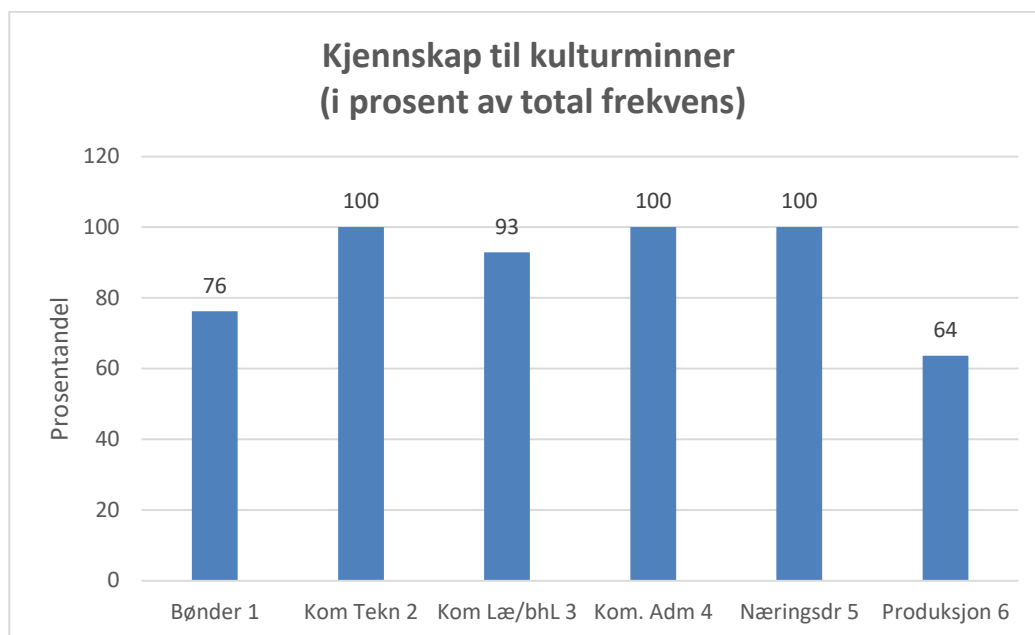

Fig. 6. *Kjennskap til kulturminner(i prosent av total frekvens)*

I alle utvalgene svarte mer enn 75 % «Ja», bortsett fra Prod6. Der var det kun 64 % som svarte «Ja» på dette. Siden utvalgene var små oppgis svarene også i absolutte tall. I utvalget Bøn1 svarte 12 av 16 at de kjente til kulturminner, i utvalget KTek2 svarte 9 av 9 at de kjente til kulturminner, i KLæ/Bh3 svarte 26 av 28 at de kjente til kulturminner, i utvalget KAdm4 svarte 14 av 14 at de kjente til kulturminner, i utvalget Nær5 kjente 16 av 16 til kulturminner og i utvalget Prod6 kjente 7 av 11 til kulturminner i Eidsberg.

6.3 Kulturminner i Eidsberg – oversikt over svar

Tenor kirkeruin

De som svarte ja på foregående spørsmål fikk oppfølgingsspørsmålet:
«Hvilke?»

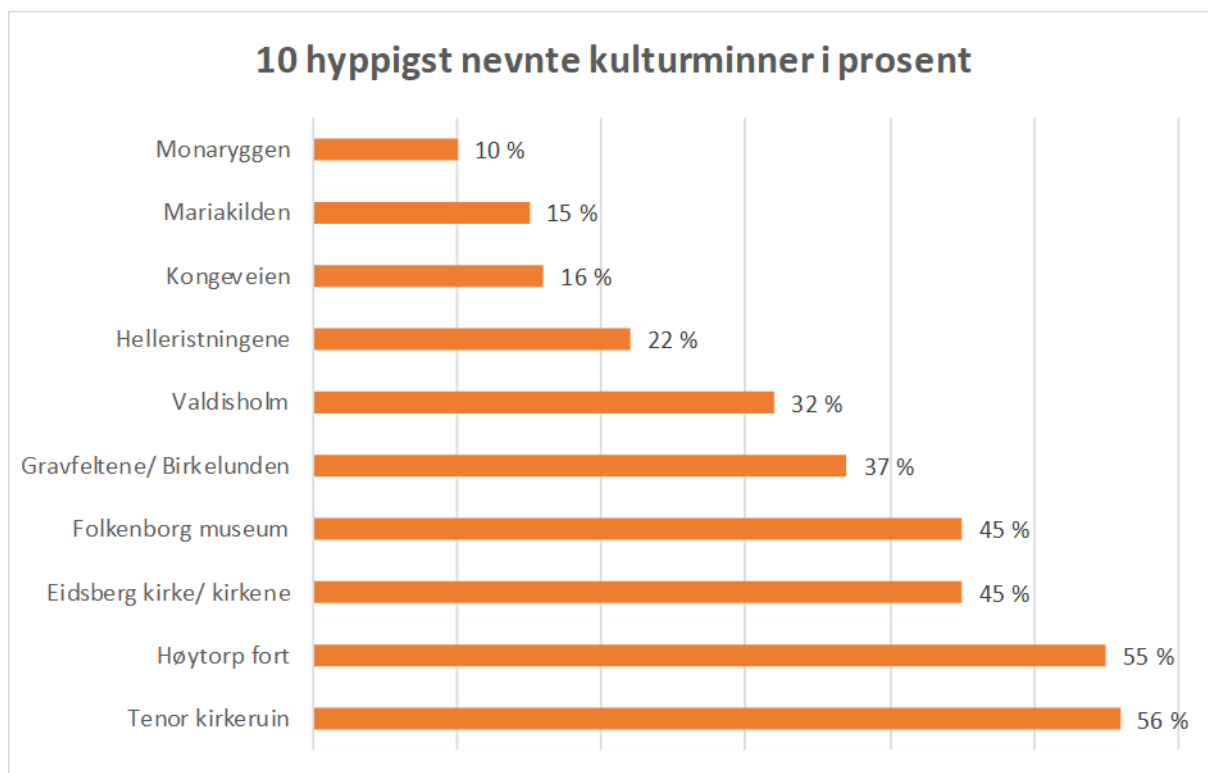

Fig. 6. 10 hyppigst nevnte kulturminner i prosent av totalt antall svar.

Tenor kirkeruin var det kulturminnet som ble nevnt flest ganger (53), og også gjerne som et av de første kulturminnene respondentene nevnte, sammen med Høytorp fort (52), Eidsberg kirke/ kirkene (42), Folkenborg museum (42), gravfeltene/Birkelunden (35), og Valdisholm (30). Så kom helleristningene (21), Kongeveien (15), Mariakilden (14), Monaryggen (9), Hegginbygningene (7), gamle skoler (6), husmannsplasser (6), Heen kirkested (4), Revhaug bru (4), Hobøl gård (Trygve Gulbrandsens hjem) (3), Apotekergården (3), Ingaleden (3), Lekum (3), Eidsberg kirkegård (2), Kulevannsaga (2), jernbanestasjonsbygningene (3), Bøndenens hus i Hærland (2).

I undersøkelsen fantes også mange kulturminner som kun ble nevnt én gang, som: Pilegrimsleden, døpefonten i Hærland kirke, Vardehytta, Sørbysetra/ setrer, Kaupang, Momarken, Korperudverkstedet, Anders Eiebakkes hus, Reidar Aulies kunst, Sletnerskatten, Brattfoss, Heia Misjonshus, Skrivergården, Klokkegården, retterstedet ved Morstong, Andresens bakeri, Blyvollen, Festiviteten, Dammen, Lundevollen, Lekum.

Noen kulturminner ble nevnt som samlebetegnelse: Bygårder, gårdsbruk, ulvegraver, smugene i Mysen, kokegroper, stolpehus, våpenslipp, hulveier, tingsteder, bygdeborger, nedlagte bruk.

Resultatene viste at det var bemerkelsesverdig mange som kjente til mange kulturminner i Eidsberg, og det var også stor variasjon i hvilke kulturminner som ble nevnt. Mange av utvalgene som var med i undersøkelsen hadde tydeligvis en høy bevissthet om kulturminner. Siden utvalgene besto av innbyggere som både bodde og jobbet i kommunen, medførte det muligens større mulighet for å kjenne kommunen bedre enn de innbyggerne som jobber utenfor kommunen.

Eidsberg er delt inn i fire ulike grender i tillegg til Mysen by, og hver grend har klart å beholde en sterk identitet gjennom en del viktige funksjoner som er blitt opprettholdt i lokalsamfunnet; egen skole, kirke, idrettslag og skolekorps. Hver grend har således sine egne kulturminner i form av kirke og gamle skolebygninger, i tillegg til andre ulike kulturminner. I undersøkelsen fantes det en del eksempler på at respondenter nevnte

kulturminner bare fra sin egen grend, til tross for at noen av de samme kulturminnene også finnes andre steder i kommunen. F.eks. svarte noen respondenter fra Trømborg: Trømborg kirke og gravhaugene ved Trømborg kirke, mens noen respondenter fra Eidsberg svarte Eidsberg kirke og stasjonsbygningene på Eidsberg stasjon. Det kan tyde på at deres tilhørighet ligger tettere knyttet til grenda enn til bygda. Mennesker utvikler sin tilhørighet og stedsidentitet i en stadig pågående interaksjon med ulike steder. Det starter med 'hjem' i barndommen og fortsetter med skole og nærmiljøet, bygda/ byen osv. Denne prosessen skaper mening og forståelse for sted hos mennesket, og dette utvikles til stedstilhørighet og kan ofte bli en del av et individs stedsidentitet. Både hos Harold Proshansky og Glynis Breakwell er dette en viktig del av teorien om forholdet mellom sted og individ.

6.4 Kjennskap til kulturminnenes historie

Neste spørsmål var: «Kjenner du historien til noen kulturminner i Eidsberg?»

**Kjennskap til historien til noen kulturminner i Eidsberg
(prosent av totalt antall svar)**

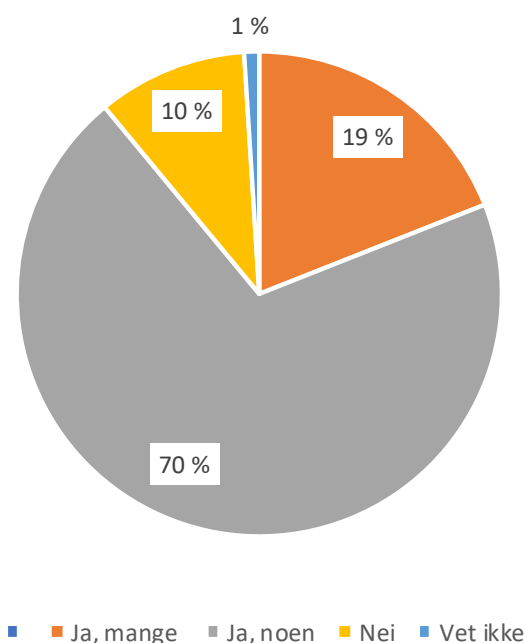

Fig. 7. *Kjennskap til historien til noen kulturminner i Eidsberg*

Av de som svarte på undersøkelsen var det 19 % som svarer «Ja, jeg kjenner historien til mange av dem», mens hele 70 % svarte «Ja, jeg kjenner historien til noen av dem». Det betyr at det er 89 % av respondentene som kjenner historien til noen av kulturminnene i Eidsberg. Andelen fordelte seg ganske jevnt i alle utvalgene, bortsett fra utvalg Prod6, som lå noe under de andre.

Av dem som svarte «Nei» på dette spørsmålet, var spredningen stor, både på alder, utdanning og utvalg, men det var en forskjell mellom menn og kvinner.

Figur 8 viser kjønnsforskjeller mellom kunnskap om kulturminner.

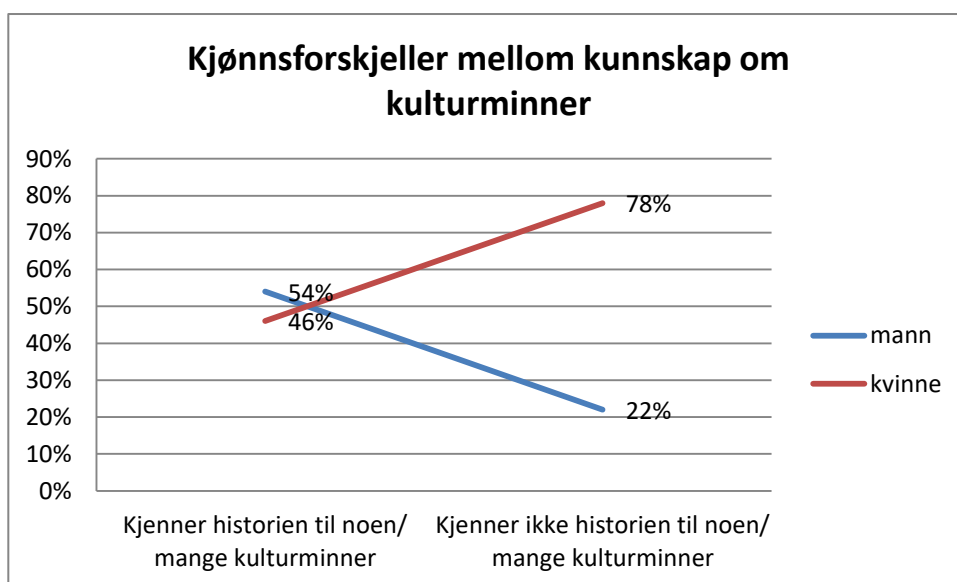

Fig. 8. *Kjønnsforskjeller mellom kunnskap om kulturminner i Eidsberg*

Tabell 1 viser kjønnsforskjeller mellom kunnskap om kulturminner i Eidsberg

Kjønn	Kunnskap om kulturminner		Prosentdifferanse mellom Kunnskap og ingen kunnskap om kulturminner
	Kjenner historie til noen/ mange	Kjenner ikke historien til noen/ mange	
Mann	54 %	22 %	32
Kvinne	46 %	78 %	-32
	100 %	100 %	

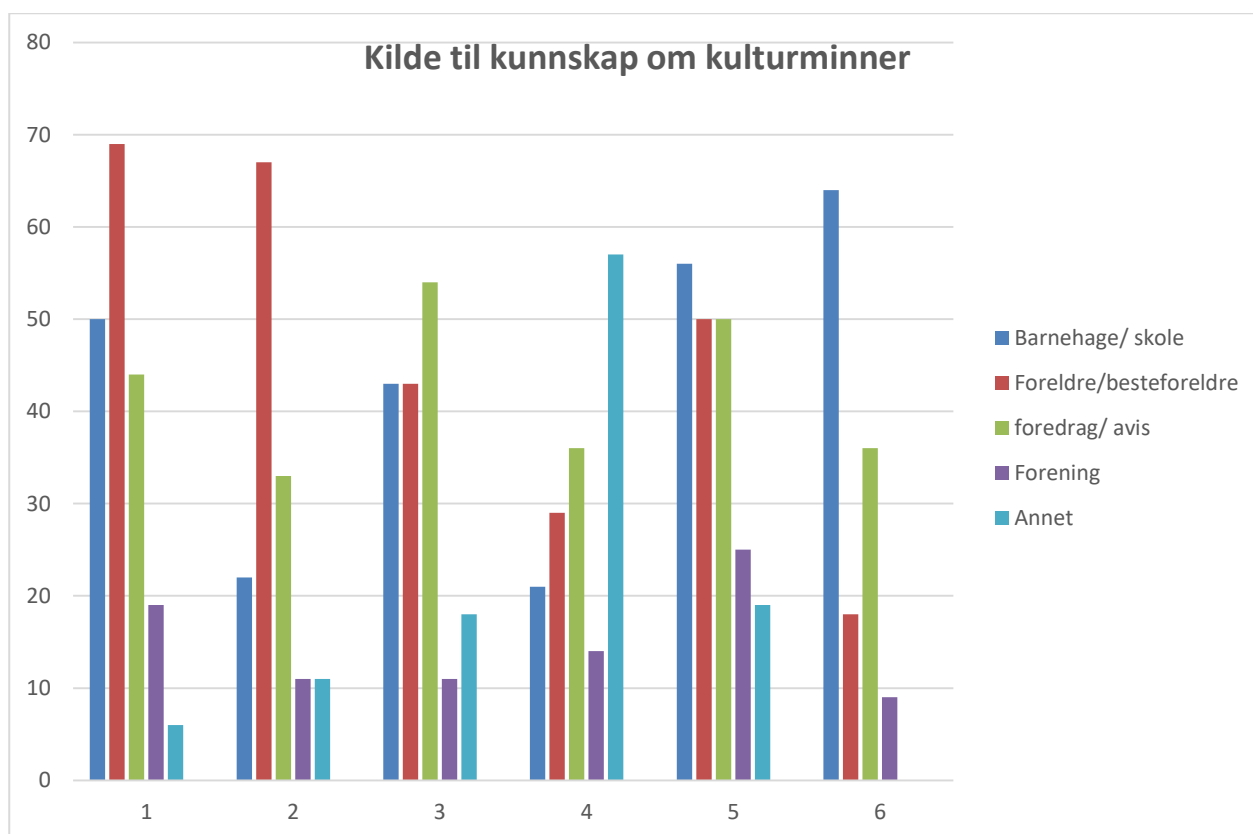
Tabell 1. *Kjønnforskjeller mellom kunnskap om kulturminner i Eidsberg*

Tabellen viser at det var 32 prosentpoeng flere menn i Eidsberg som hadde kunnskap om kulturminner i Eidsberg enn som ikke kjenner til dem. Det er med andre ord en klar samvariasjon mellom variabelen kjønn og kunnskap om kulturminner i Eidsberg. Det er en tendens til at verdien «Kjenner ikke historien til noen/ mange kulturminner» går sammen med «kvinne», men kjønnsfordelingen på de som kjenner historien til noen/ mange kulturminner i Eidsberg er mye likere.

6.5 Kilder til kunnskap om kulturminner

Neste spørsmål handlet om hvor respondentene hadde fått kjennskap til, og kunnskap om kulturminner.

«Hvor fikk du denne kunnskapen?»

1= Bønder, 2= Kommune Teknisk, 3= Kommune Lærere/ barnehagelærere, 4= Kommune Administrasjon, 5= Næringsdrivende og 6= Produksjon.

Fig. 8. Kilde til kunnskap om kulturminner

Av den gruppen som oppga at de kjente historien til noen av kulturminnene i Eidsberg, var det ganske lik fordeling mellom svaralternativene: «I barnehagen/ grunnskolen/ videregående skole», «Av foreldre, besteforeldre eller andre som har fortalt om dem» og «I foredrag/ aviser/ bøker eller på internett». Det var bare 9 % som oppga at de hadde fått kjennskap til historien til kulturminnene gjennom «Foreninger som jobber med kulturminner».

Dersom man ser nærmere på hvert utvalg var det imidlertid noen forskjeller. De fleste utvalgene oppga høyere prosentandel på opplevelser sammen med foreldre, besteforeldre eller andre, mens utvalg Lærere/ barnehagelærere, Læ/Bh3, og utvalg Næringsdrivende, Nær5, oppga like stor andel av dette fordelt på foreldre/besteforeldre, og barnehage/grunnskole/ videregående skole og foredrag, avis, bøker eller internett.

En annen forskjell var Prod6 som oppga barnehage/ skole som kilde til kulturminneopplevelser med 64 %, mens foreldre og besteforeldre og andre bare representerte 18 % i dette utvalget. Det kan tyde på en sammenheng mellom yrke og liten tradisjon for kulturminner og lokalhistorie i dette utvalget, og er et interessant funn. Der foreldre/ besteforeldre ikke står for den samme overleveringen til et barn, kan altså barnehage og skole ha en større betydning for opplevelsen av kulturminner og lokalhistorie.

Dette blir et viktig poeng for innflyttere til kommunen. Når nye innbyggere bosetter seg i kommunen og mangler forkunnskaper om lokalhistorien og kulturminner på stedet, vil barnehage og skole ha en enda større rolle i denne overleveringen av historien. Dette aspektet er viktig overfor barna, men skaper også ringvirkninger til hele familien.

De som svarte «Annet» i spørreundersøkelsen, ble invitert til å utdype dette, og to av svarene bekrefter disse antagelsene: «Gjennom min datter som har lært om dette på skolen.» Og «Informasjon på stedet, gjennom barn som går på skolen, guidet turer via jobben, jobbet på Høytorp fort».

Andre svar som ble nevnt var: «Gjennom kjente», «Kommunens egen kulturminneplan», «forskjellige lokale medier, inkl. Facebook», «Gjennom jobben. Må sjekke tiltak mot kulturminner», «Jeg er så heldig å være venn av Per Hernæs, og han er for et leksikon å regne» (Per Hernæs er arkeolog og historiker og var fagansvarlig redaktør både for fagplanen om kulturminner i «Kommunedelplan for Kultur, idrett og kulturminner» og kulturminnebrosjyren: «Kulturminner i Eidsberg»), «Via venner, kontakter og samarbeidspartnere», «Gjennom å selv skaffe meg informasjon», «Av tidligere kollegaer ved Eidsberg Ungdomsskole og andre personer med interesse for historie mv.», «Har ridd Østfold fylke på kryss og tvers, vært aktiv friluftsmann, jeger og fisker og har ellers hatt stor glede av Valdisholm forlags veivisere og ikke minst Wilses Eidsberg beskrivelse og hans kart fra 1790».

De fleste av dem som utdypet svaret sitt under «Annet», beskrev altså at de hadde fått kjennskap til kulturminnene gjennom jobben sin (6 stk.), gjennom å ha skaffet seg

informasjon på egen hånd (6 stk.), gjennom venner og kjente (4 stk.) eller gjennom kommunens kulturminnebrochure (3 stk.).

6.6 Minner/ opplevelser med kulturminner

På neste spørsmål: «Har du minner eller opplevelser som du forbinder med noen kulturminner?» var det mulig å krysse av på flere svaralternativer.

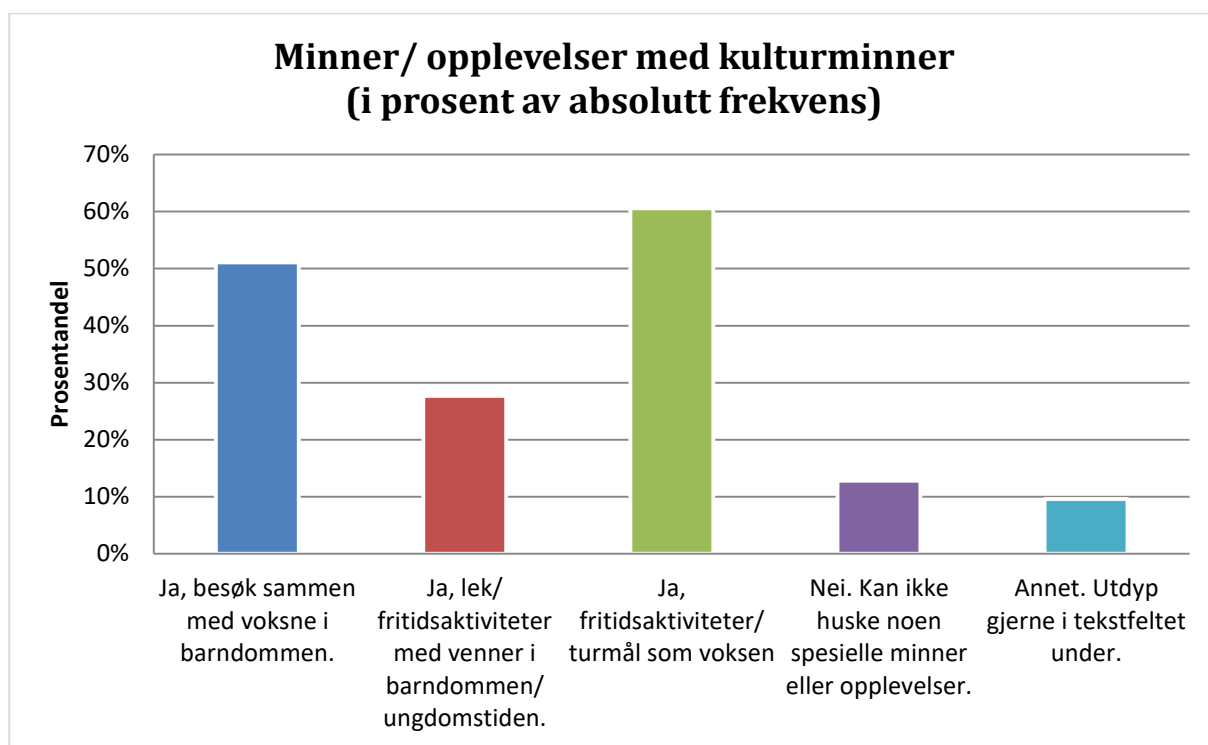

Fig. 9. Minner eller opplevelser med kulturminner (i prosent av absolutt frekvens)

Diagrammet viser at 61 % (57 av respondentene) svarte «Ja, fritidsaktiviteter/ turmål som voksen», 51 % (48) svarte «Ja, besøk sammen med voksne i barndommen», 28 % (26) svarte «Ja, lek/ fritidsaktiviteter med venner i barndommen/ ungdomstiden», mens 13 % (12) svarte «Nei. Kan ikke huske noen spesielle minner eller opplevelser» og 10 % (9) svarte «Annet. Utdyp gjerne i tekstfeltet under». (Dette behandles under neste avsnitt.)

Godt over halvparten av respondentene hadde altså fått sine minner og opplevelser om kulturminnene i voksen alder, som mål for fritidsaktiviteter eller turer. Her handlet det om friluftaktiviteter i nær tilknytning til de varierte natur- og kulturmiljøene som finnes i Eidsberg.

Omtrent halvparten svarte også at de hadde opplevelser og minner fra besøk sammen med voksne i barndommen. Var det disse opplevelsene som skapte tilhørigheten til kulturminnet?

I Fig. 7. svarte 13 % (12) av respondentene «*Nei. Kan ikke huske noen spesielle minner eller opplevelser*». Respondentene hadde altså ingen egne erfaringer knyttet til noen av kulturminnene. Det var bare noen få av de samme respondentene som svarte dette og som samtidig svarte «*Nei*» og «*Vet ikke*» på spørsmålet «*Kjenner du historien til noen kulturminner i Eidsberg?*» Det var altså ingen samvariasjon mellom disse funnene.

10 % (9) av respondentene svarte «*Annet. Utdyp gjerne i tekstfeltet under*». De som valgte å utdype svaret hadde mange ulike personlige opplevelser og minner om kulturminner, som f.eks.: «*Ha med venner og gjester fra andre kommuner/miljøer.*», «*Vertskap under åpen kirke, Østfold domén. Samtaler med min far.*», «*Giftet meg på Tenor kirkeruin.*», «*Har besøkt mange av de i forbindelse med jobb.*», «*På turer med personer som kjenner kommunen og kommunens historie godt*», «*Padleturer på Glomma med ilandstigning på Valdisholm hører med til høydepunktene og kanskje også en tur i kirketårnet på Eidsberg kirke.*» og «*Besøkt Høytorp Fort og Folkenborg sammen med familien.*»

Denne gruppen oppga også at de hadde minner og opplevelser om kulturminner i Eidsberg, men knyttet til andre sammenhenger enn de kategoriene de kunne velge mellom i spørreskjemaet. Noen av disse burde nok heller svart «*Ja, fritidsaktiviteter/ turmål som voksen*», spesielt gjaldt det de tre siste respondentene. Den andre hovedgruppen her hadde fått sine erfaringer i jobbsammenheng. Uansett styrket denne kategorien også spørsmålet om hvorvidt folk hadde fått minner og opplevelser i tilknytning til kulturminner. Til sammen var det altså 90 % av respondentene som oppga at de hadde minner og opplevelser som de forbandt med kulturminner.

6.7 Betydning av kulturminner

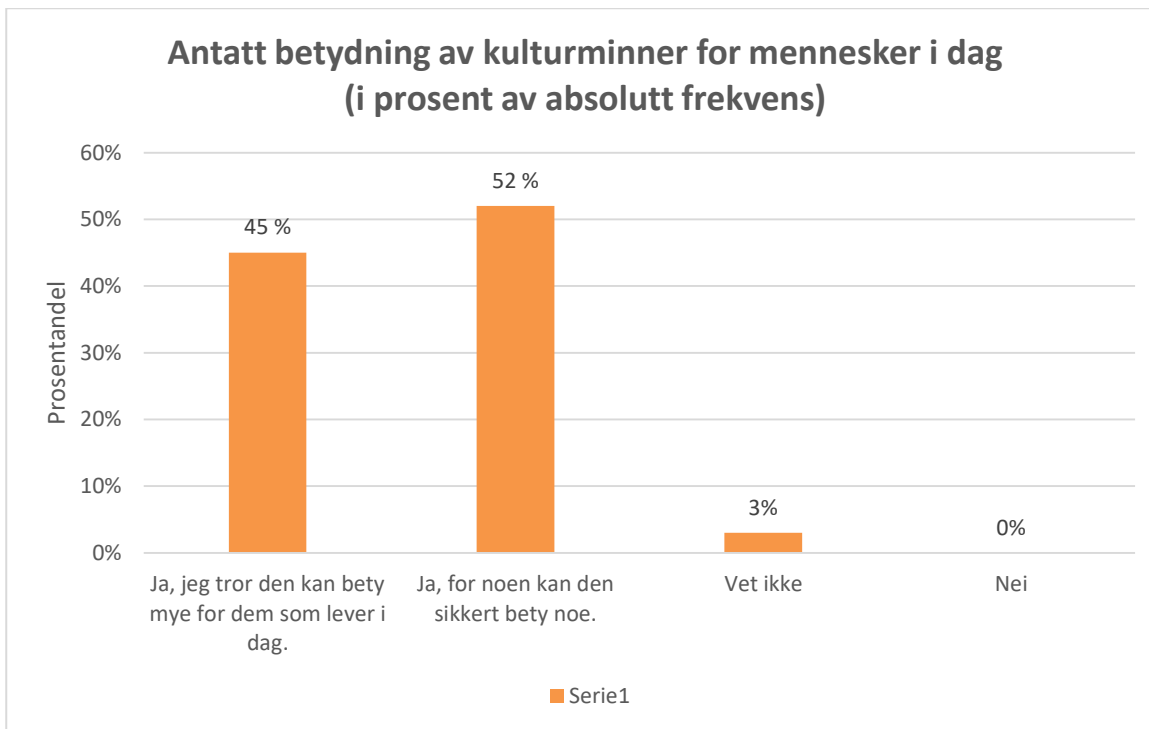

Fig. 11. Antatt betydning av kulturminner for mennesker i dag (i prosent av absolutt frekvens).

Diagrammet viser hva respondentene svarte på spørsmålet «Tror du historien til kulturminnene har betydning for mennesker som lever i dag?» 52 % av de spurte mente at historien til kulturminner kunne bety noe for noen, mens 45 % mente at den kunne bety mye for de som lever i dag. Det var ingen av de spurte som trodde at historien til kulturminner *ikke* hadde noen betydning for dem som lever i dag.

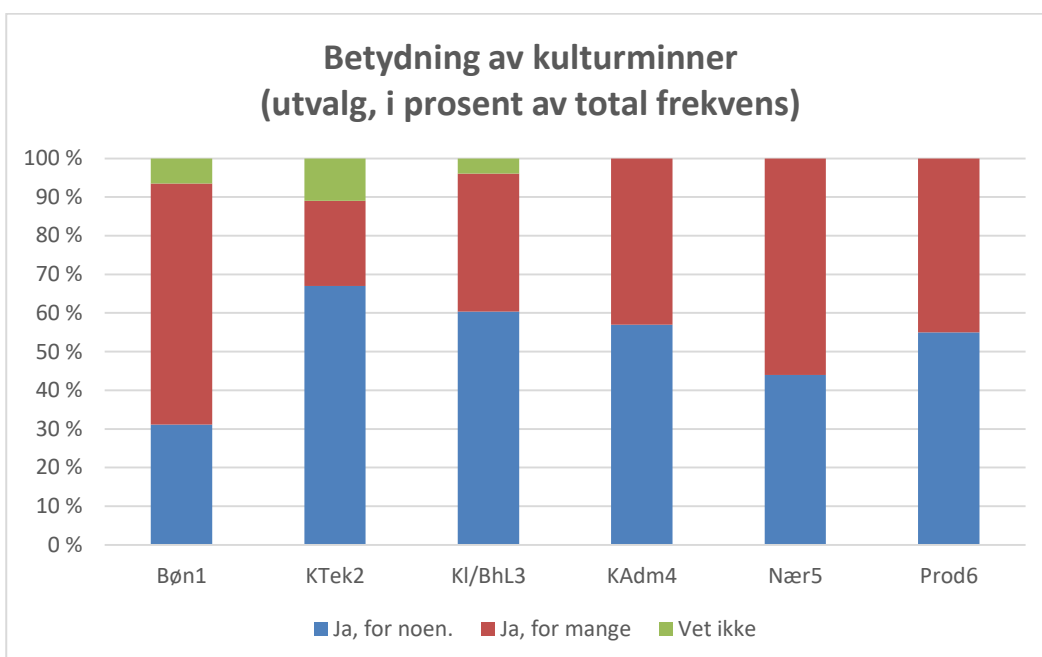

Fig. 12. Betydningen av kulturminner gruppert

Dersom man ser nærmere på utvalgene, er det noen klare forskjeller. I utvalg Bøn1 og i utvalg Nær5, var det en overvekt av synet på at historien til kulturminner betyr mye for mange, mens i utvalg KTek2 var svarene annerledes. Der trodde de fleste at historien til kulturminner kunne bety noe for noen. Her fantes også de fleste som svarte «Vet ikke» på dette spørsmålet.

6.8 Personlig forhold til kulturminner

Neste spørsmål var «Hva betyr lokalhistorie og kulturminner for deg personlig?» Her var det også mulig å svare flere alternativer.

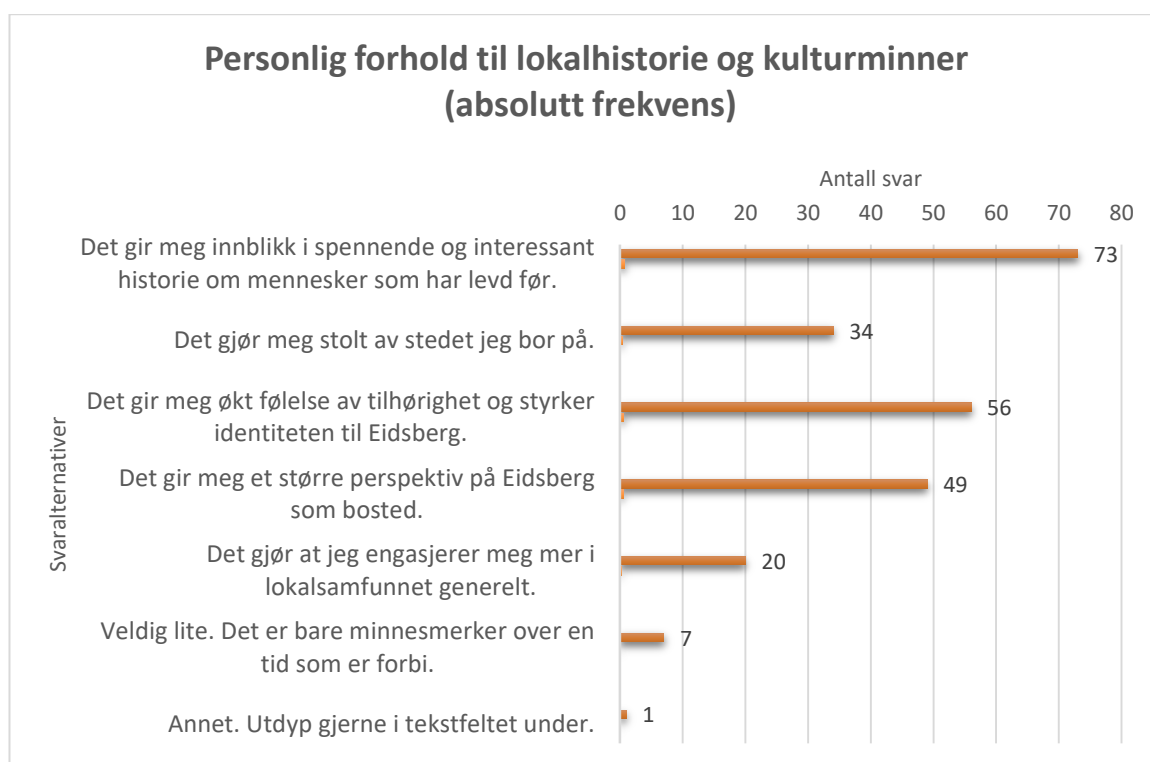

Fig. 13. Personlig forhold til lokalhistorie og kulturminner.

73 av de spurte (78 %) svarte at «Det gir meg innblikk i spennende og interessant historie om mennesker som har levd før.» 34 (36 %) av respondentene svarte at «Det gjør meg stolt av stedet jeg bor på». 56 (60 %) svarte at «Det gir meg økt følelse av tilhørighet og styrker identiteten til Eidsberg.» 49 (52 %) svarte at «Det gir meg større perspektiv på Eidsberg som bosted.» 20 av de spurte (21 %) svarte «Det gjør at jeg engasjerer meg mer i lokalsamfunnet generelt.» 7 (7 %) svarte «Veldig lite. Det er bare minnesmerker over en tid som er forbi.» Og 1 av respondentene svarte under «Annet. Utdyp gjerne i tekstfeltet under.»: - «Jeg har ingen "Eidsberg-identitet", men sterk

tilhørighet til (...)gården jeg har bebodd siden 1979. Østfold fylke er viktigere for meg enn kommunen jeg bor i.(...)»

Det var et interessant funn at 20 (21 %) av respondentene svarte at deres interesse for lokalhistorie og kulturminner fører til at de engasjerer seg mer i lokalsamfunnet generelt. Det vil jeg se nærmere på i neste avsnitt.

Et annet interessant funn var at det var forholdsvis få (34) som svarte «Det gjør meg stolt av stedet jeg bor på.» Årsaken kan være at det først og fremst er forbundet med andre følelser enn stolthet for respondentene å kjenne lokalhistorie og kulturminner i Eidsberg. En annen grunn kan være at respondentene ikke føler at dette er noe å være spesielt stolt av. Det er igjen ganske interessant, tatt i betraktning av at Eidsberg og Indre Østfold har mange flotte kulturminner og en rik og stolt historie. Hva kan dette skyldes?

Så mange som 78 % av respondentene svarte imidlertid at kulturminner og lokalhistorie gir dem «(...) innblikk i spennende og interessant historie om mennesker som har levd før». Man skulle tro at det ville være en sammenheng mellom det å få innblikk i spennende og interessant historie om mennesker som har levd før, og stolthet til stedet, men det er altså ingen samsvar mellom disse to resultatene i studien.

Innen miljøpsykologien beskrives såkalte selvkonsepter, som henviser til at mennesker som har en sterk tilhørighet til et sted, ser seg selv som en del av de fysiske omgivelsene de befinner seg i og identifiserer seg med dem, som f.eks. at de er urbane eller norske (Hauge, Å.L. 2007, s. 980). Indre Østfold har tradisjonelt sett hatt et omdømme preget av sosiokulturelle utfordringer i befolkningen, og dette kan være noe av årsaken til at stoltheten til stedet Eidsberg er forholdsvis lav, til tross for at tilhørigheten og identiteten til kommunen er stor.

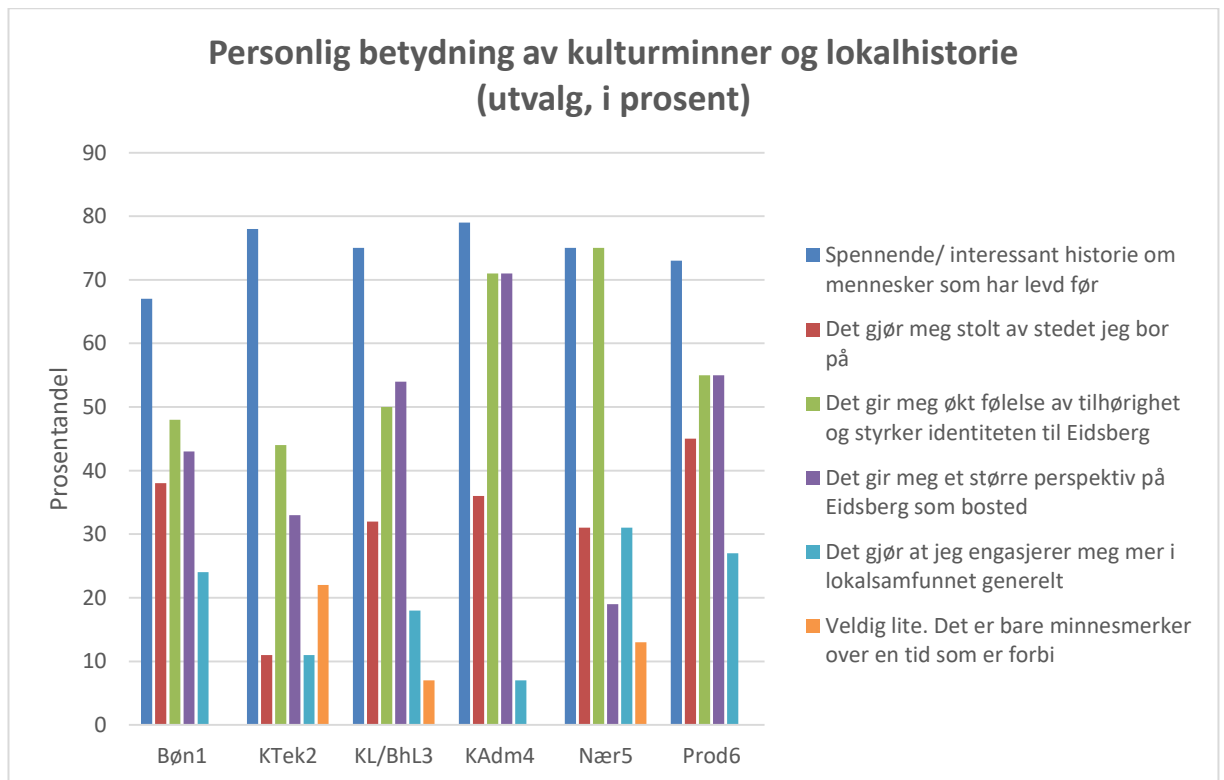

Fig. 14. *Personlig betydningen av kulturminner og lokalhistorie (utvalg i prosent).*

Dersom vi undersøker utvalgene nærmere, ser vi at det var ganske stor forskjell mellom utvalg KTek2, KAdm4 og Nær5, når det gjaldt *personlig betydning* av kulturminner og lokalhistorie for disse respondentene. I utvalg KTek2 svarte 22 % at dette betydde veldig lite, og at det kun var minnesmerker over en tid som er forbi. Det var også få som oppga at lokalhistorie og kulturminner førte til følelse av stolthet over hjemstedet. I dette utvalget er det få respondenter, og antagelser basert på en prosentandel gjør at disse tallene er veldig usikre. Allikevel kan dette tyde på en sammenheng mellom utvalg og forholdet til lokalhistorie og kulturminner. Det er for øvrig KTek2 som har ansvar for vedlikehold og skjøtsel av kulturminner i kommunen. Om dette er en medvirkende årsak til resultatet, kommer ikke fram av undersøkelsen.

I utvalget KAdm4 oppga hele 71 % at kulturminner og lokalhistorie ga dem et større perspektiv på Eidsberg som bosted. KAdm4 har god kjennskap til disse temaene gjennom sitt arbeid med planer og utvikling av kommunen, og det vil derfor være naturlig at de er opptatt av lokalhistorie og kulturminner i sammenheng med sentrale verdier som folkehelse, friluftsliv, kultur, møteplasser, attraksjon osv. Allikevel oppga

denne utvalgsgruppen liten grad av engasjement i lokalsamfunnet generelt, med bare 7 %.

I utvalget Nær5 oppga 31 % at kulturminner og lokalhistorie førte til at de engasjerte seg mer i lokalsamfunnet generelt, men det var kun 19 % som oppga at kulturminner og lokalhistorie ga dem et større perspektiv på Eidsberg som bosted. Fra en næringsdrivendes ståsted kan det være mange grunner til å engasjere seg i lokalmiljøet, f.eks. for å få innflytelse i lokalpolitikken, men ingen av respondentene i Nær5 svarte dette. Derimot svarte de fleste at de var engasjert i foreningsarbeid innen kultur og lokalhistorie.

6.9 Engasjement i lokalmiljøet

Det neste spørsmålet handlet om engasjement i lokalmiljøet og hva det besto i for de respondentene som hadde svart bekreftende på dette i forrige spørsmål. Spørsmålet var: «Dersom lokalhistorie og kulturminner er en medvirkende årsak til at du engasjerer deg mer i lokalsamfunnet: På hvilken måte engasjerer du deg i lokalsamfunnet?»

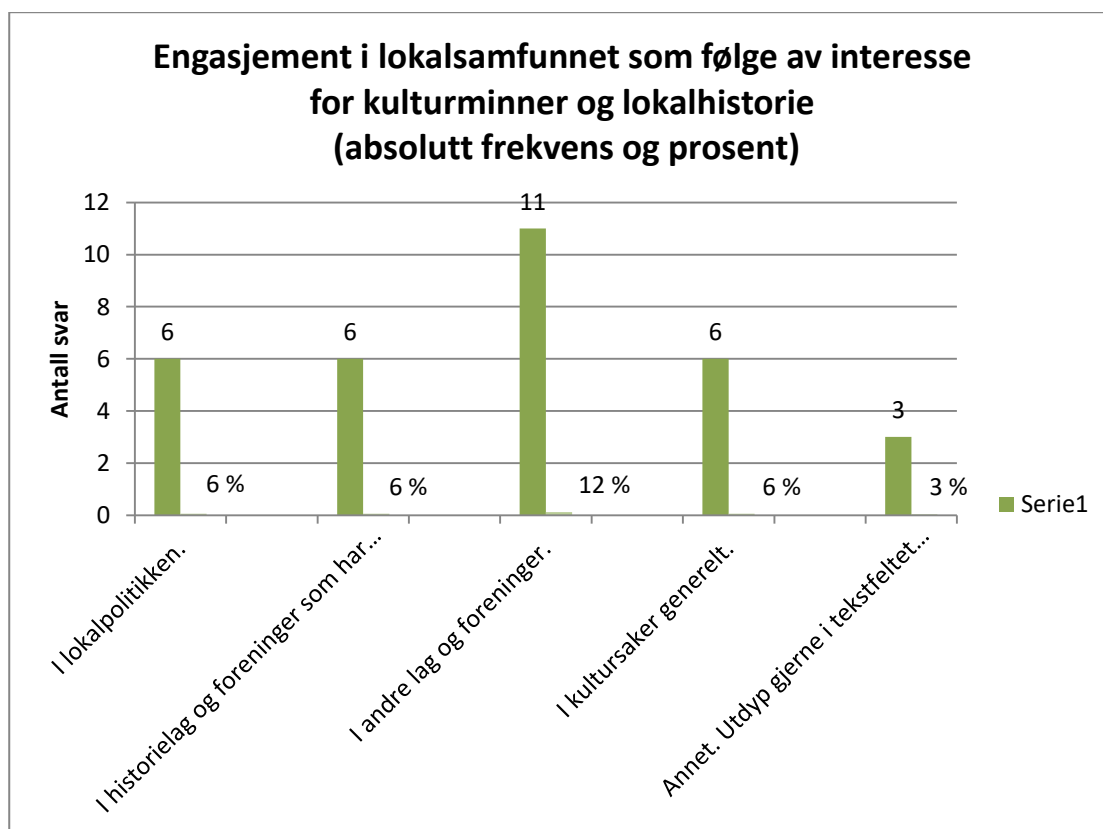

Fig. 15. Engasjement i lokalsamfunnet som følge av interesse for kulturminner og lokalhistorie (absolutt frekvens og prosent).

På dette spørsmålet var det fem alternative svar, og respondenten kunne krysse av på flere alternativ. Diagrammet viser det totale engasjementet til de 21 % av respondentene som svarte at lokalhistorie og kulturminner var medvirkende årsaker til at de engasjerte seg i lokalmiljøet i punkt 6.8.

Det finnes sannsynligvis mange andre grunner til at respondentene engasjerer seg i lokalmiljøet, men det er ikke relevant i denne studien og vil således ikke komme til uttrykk her.

Av respondentene som besvarte spørsmålet over, svarte 6 % i lokalpolitikken, 6 % i historielag og foreninger som har med kulturminner å gjøre, 6 % i kultursaker generelt, 12 % i andre lag og foreninger og 3 % i Annet. 2 av respondentene utdypet dette med følgende kommentarer: «Stor interesse for Folkenborg Museum hvor vi jobber aktivt for å fremme Håkon Håkonssons fødested.» «Uten kultur så hadde det ikke vært noe samfunn. Uten samfunn hadde det ikke vært behov for næring. Gjennom vår næring opprettholder vi Mysen som en attraktiv plass, og vi lager kultur».

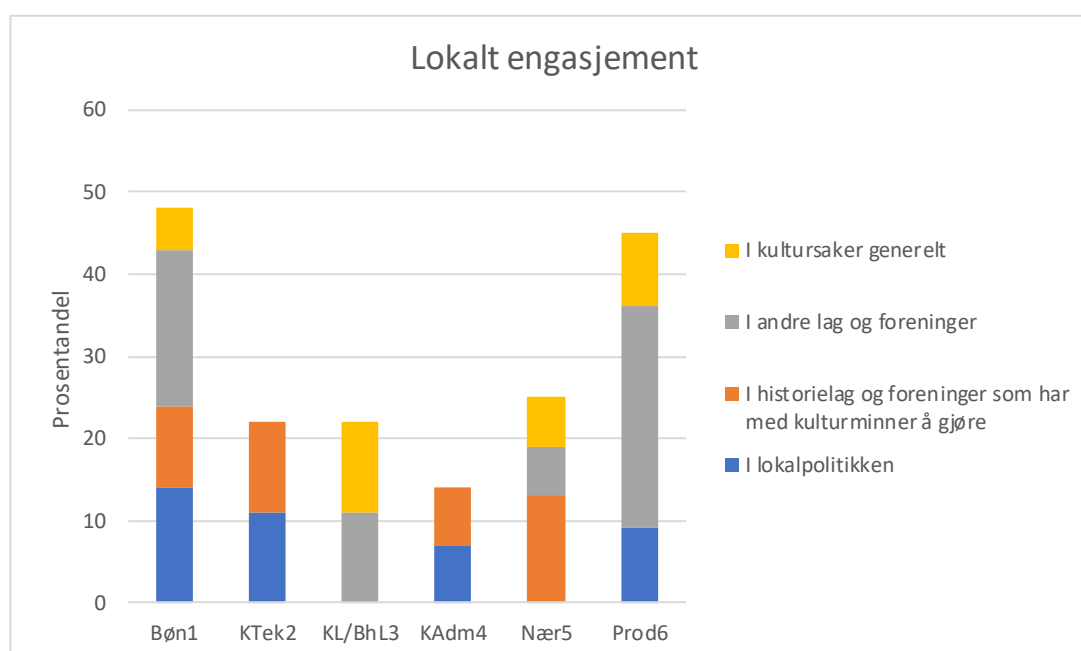

Fig. 16. Lokalt engasjement (gruppert, i prosent).

Det var ganske interessant at så mange som 21 % svarte at interesse for kulturminner og lokalhistorie gjorde at de engasjerte seg mer i lokalmiljøet generelt. Det som også var interessant var at de i gruppen Nær5 som oppga at de engasjerte seg i lokalsamfunnet som følge av kulturminner og lokalhistorie, *ikke* engasjerte seg i lokalpolitikken, men i kulturforeninger generelt. Dette er også spesielt fordi denne gruppen besto av 69 % menn, og man ville kanskje anta at disse var mer opptatt av lokalpolitikk. Gruppen Bøn1 og KTek2 hadde også størst andel menn i sine utvalg, og der var andelen som engasjerte seg i lokalpolitikk også høyere. Her ble antallet allikevel så lavt at det er vanskelig å si noe om en tendens.

I utvalget KL/BhL3 var det ingen som engasjerte seg i lokalpolitikk. Her var kvinneandelen 86 %, og det kan muligens ha en sammenheng med det lave engasjementet i lokalpolitikken.

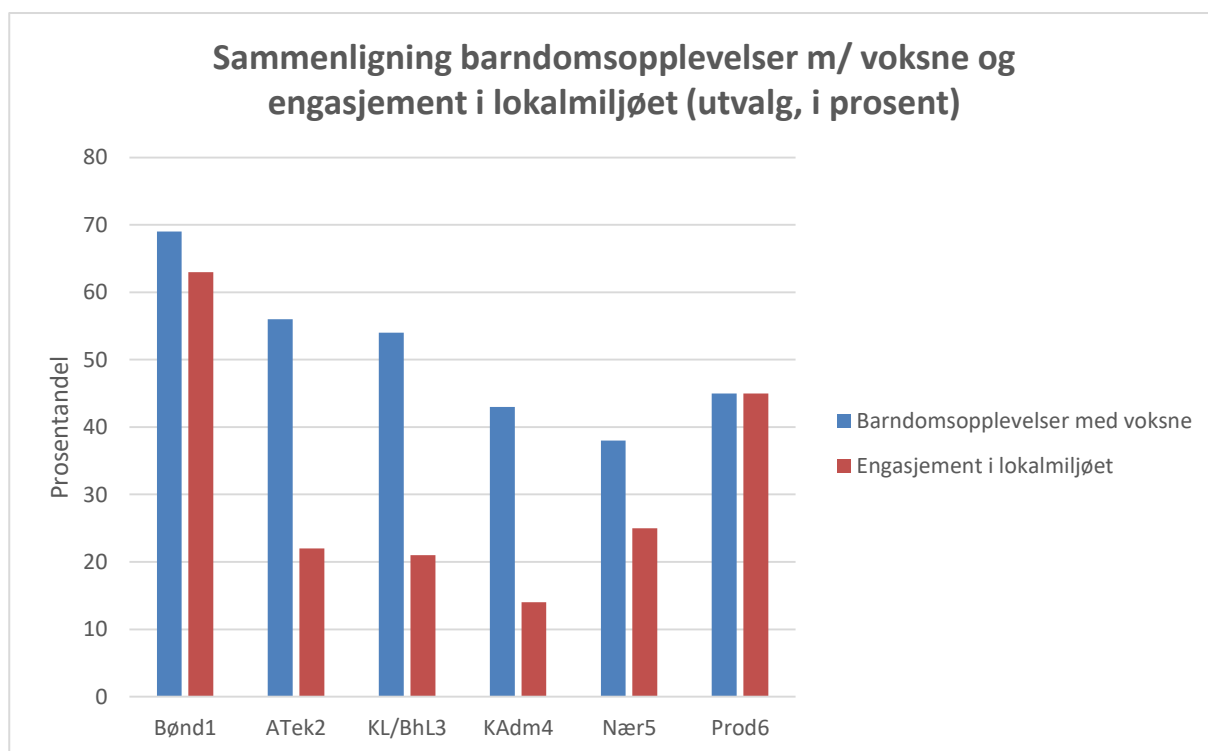

Fig. 17. Sammenligning barndomsopplevelser m/voksne og engasjement i lokalmiljøet (utvalg, i prosent).

Ser man på gruppen Bønd1, Prod6 og Nær5 kunne det se ut som de kunne være en sammenheng mellom barndomsopplevelser med voksne og engasjement i lokalmiljøet,

Imidlertid viser de andre gruppene ikke den samme tendensen. Det er derfor ikke mulig å si noe om dette basert på utvalgene i denne studien.

6.10 Kulturminnebrosjyren

Det neste spørsmålet dreide seg om Eidsberg kommunes kulturminnebrosjyre.

Spørsmålet var: «Eidsberg kommune har laget en kulturminnebrosjyre med oversikt over et utvalg kulturminner og kulturlandskap. Den ble sendt ut til alle husstander i april 2017. Kan du huske å ha sett kulturminnebrosjyren?»

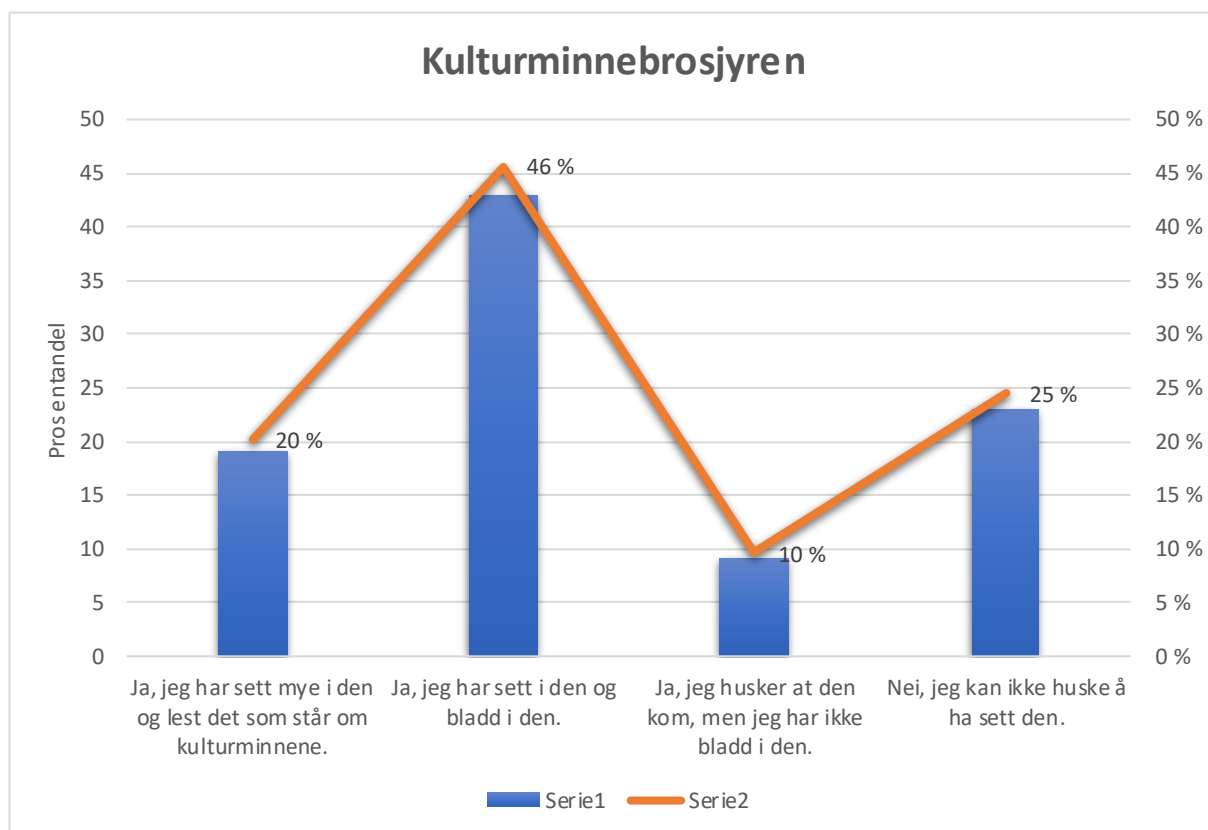

Fig. 19. Kulturminnebrosjyren (i prosent av total frekvens).

Det var fire alternative svar: a) «Ja, jeg har sett mye i den og lest det som står om kulturminnene», b) «Ja, jeg har sett i den og bladd i den», c) «Ja, jeg husker at den kom, men jeg har ikke bladd i den», d) «Nei, jeg kan ikke huske å ha sett den».

75 % oppga å ha sett Kulturminnebrosjyren, 46 % hadde sett i den og bladd i den, 20 % oppga at de har sett mye i den og lest det som sto om kulturminnene, og 10 % oppga at de husket at den kom, men de har ikke bladd i den. 25 % oppga at de ikke kunne huske å ha sett den.

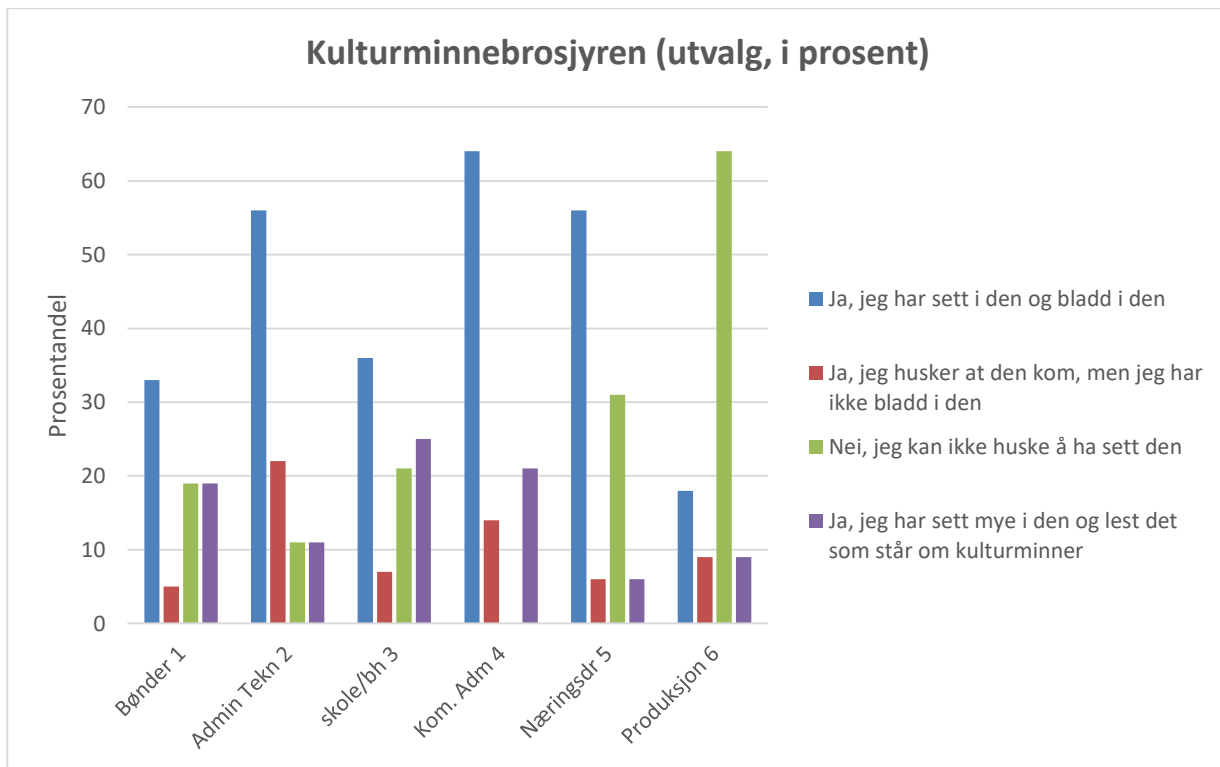

Fig. 20. Kulturminnebrosjyren (utvalg, i prosent).

I utvalg Prod6 oppga 64 % at de ikke hadde sett kulturminnebrosjyren. I utvalg Nær5 var denne andelen 31 %. Det at 25 % av utvalg KL/BhL3 opplyser at de hadde sett mye i brosjyren og lest om kulturminnene, kan bety at brosjyren har vært nyttig for denne gruppen til undervisning og formidling for barn og elever.

6.10.1 Betydning generelt

Oppfølgingsspørsmålet var: «Har det noen betydning for deg at kommunen gir ut en slik brosjyre?»

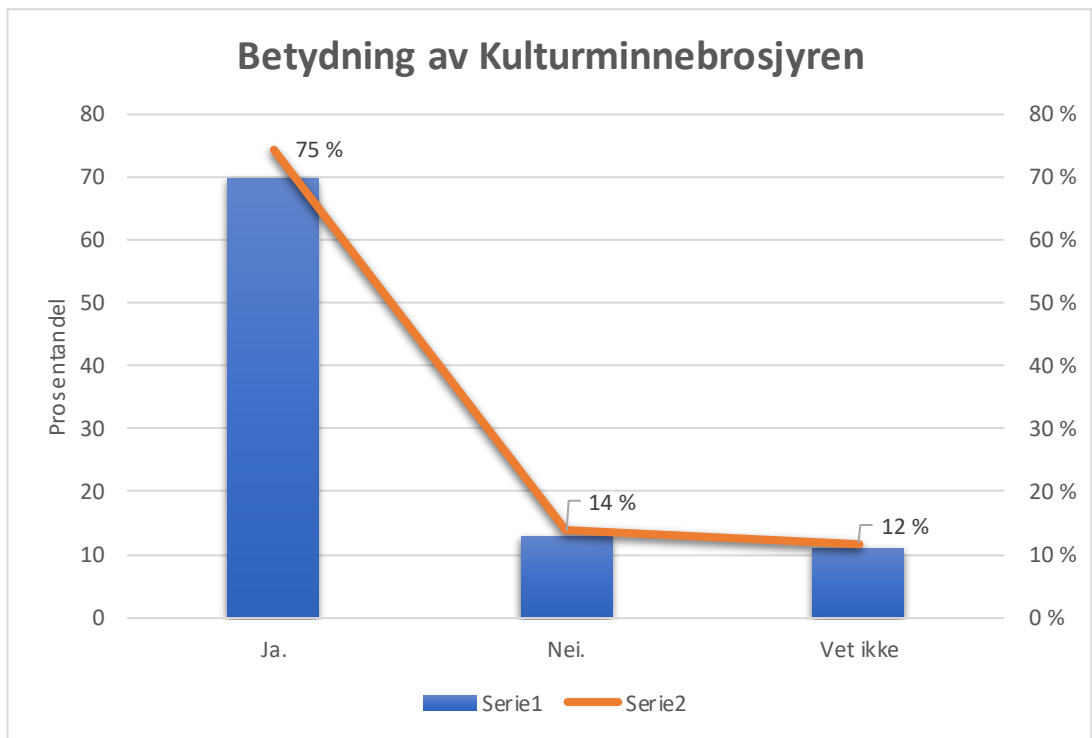

Fig. 21. Betydning av kulturminnebrosjyren (i prosent av total frekvens).

75 % svarte «Ja» på dette spørsmålet, 14 % svarte «Nei» og 12 % svarte «Vet ikke».

Det var interessant at en så stor andel av respondentene svarte at det har en betydning for dem at kommunen gir ut en slik brosjyre. Dersom man ser på de enkelte utvalgene, finnes det imidlertid en del forskjeller mellom dem.

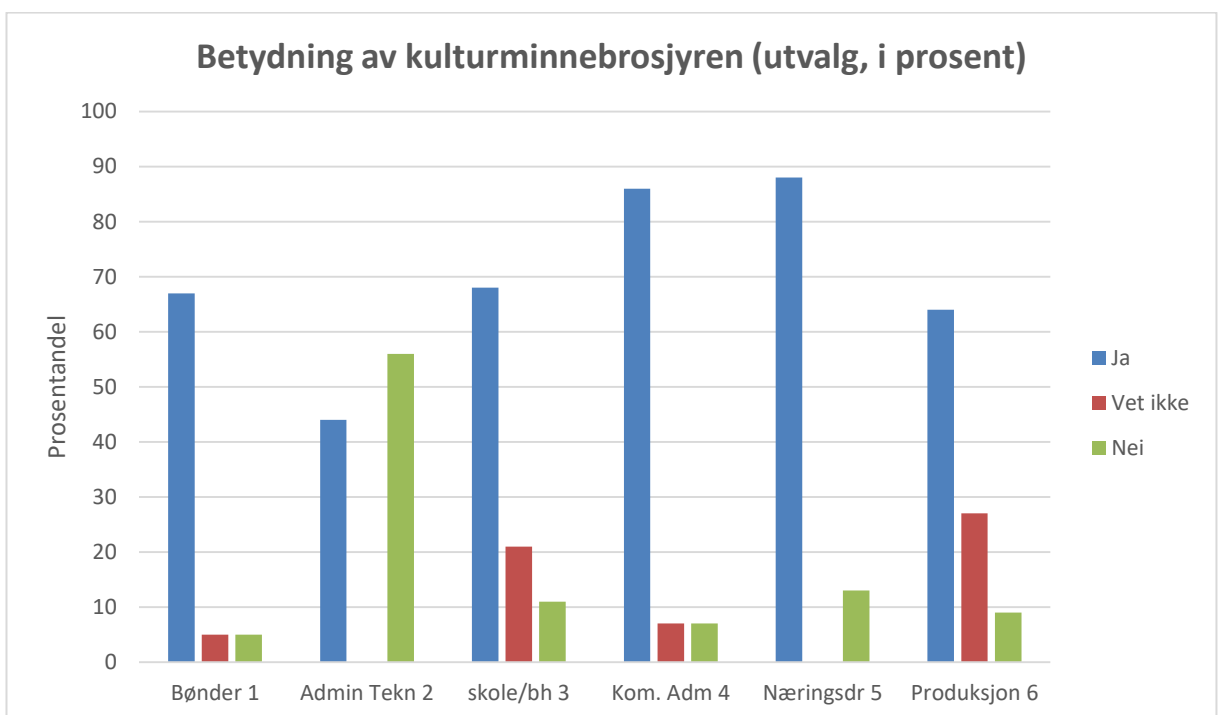

Fig. 22. *Betydning av kulturminnebrosjyren (utvalg, i prosent).*

Det var stort sett samme tendens i utvalgene. Mer enn 40 % i alle utvalgene svarte at det hadde en betydning for dem personlig at kommunen ga ut en kulturminnebrosjyre, og i flere av utvalgene svarte mer enn 60 % dette. Dette er et interessant funn og sier noe om at den generelle interessen for kulturminner og lokalhistorie i alle utvalgene er høy.

I utvalg KTek2 var synet på dette imidlertid delt i to. Her svarte 44 % «Ja» og 56 % «Nei» på spørsmålet om dette betydde noe for dem personlig. Sammenholdt med tidligere resultater viser dette at utvalget KTek2 er delt i synet på betydningen av kulturminner og lokalhistorie i Eidsberg.

På dette spørsmålet ble respondentene også oppfordret til å utdype svaret sitt. En fullstendig oversikt over alle svarene finnes på samleskjemaet, som ligger som vedlegg til studien. Her grupperer jeg svarene innenfor temaer slik: 33 av respondentene mente dette var viktig med hensyn til informasjon, kunnskap, innsikt, læring og som kilder til undervisning. 18 av respondentene var opptatt av bevisstgjøring/synliggjøring, historisk identitet, kultur og stolthet. 4 kom med råd om videreføring av dette og andre tiltak, mens 6 respondenter svarte at de ikke var interessert.

6.10.2 Betydning for respondenten

Det neste utsagnet dreide seg om hvilken betydning Kulturminnebrosjyren hadde for respondenten:

«Kryss av på de utsagnene som gir mening for deg om kulturminnebrosjyren. (Du kan krysse av på flere av svaralternativene.)»

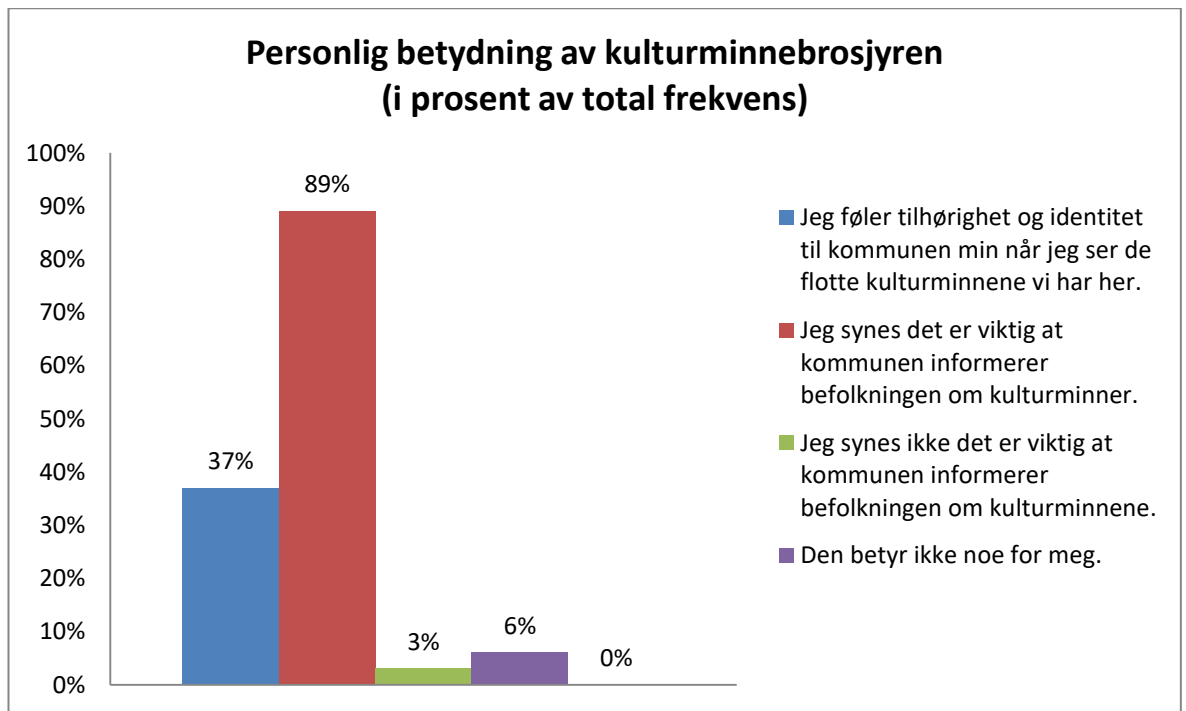

Fig. 23. *Personlig betydning av kulturminnebrosjyren (i prosent av total frekvens).*

Her var det ingen store forskjeller mellom utvalgene. Hele 89 % mente Kulturminnebrosjyren hadde stor betydning for dem selv i forhold til informasjon, og det er et interessant funn. Det sier både noe om interessen for kulturminner og lokalhistorie, men også noe om behovet for mer informasjon om disse stedene og historiene knyttet til dem.

37 % svarte at de følte tilhørighet og identitet til Eidsberg når de så de flotte kulturminnene som fantes i kommunen. Det er et ganske betydelig antall, og er en god indikasjon på at det *er en sammenheng mellom kulturminner og følelsen av tilhørighet og identitet til Eidsberg hos en stor del av respondentene*. Etter min mening viser dette at kulturminner påvirker menneskers identitet, og at mennesker og kulturminnesteder står i en relasjon til hverandre. Kulturminner forteller noe om stedet individet befinner seg på, og opplevelsen av et kulturminne får en betydning for individet som er personlig og ofte forskjellig fra andres opplevelse av kulturminnet. I Glynis Breakwell og Harold Proshanskys teorier om identitet er denne holistiske interaksjonen mellom mennesker og fysiske omgivelser et sentralt tema. I min studie trekker jeg denne teorien lenger, slik jeg gjorde rede for i teorikapittelet, og hevder den også kan beskrive et individs forhold til kulturminner og kulturminnesteder.

6.11 Ivaretagelse av kulturminner

På neste spørsmål var det igjen noen interessante funn:

«Synes du kulturminnene og deres historie blir ivaretatt på en god måte i Eidsberg?»

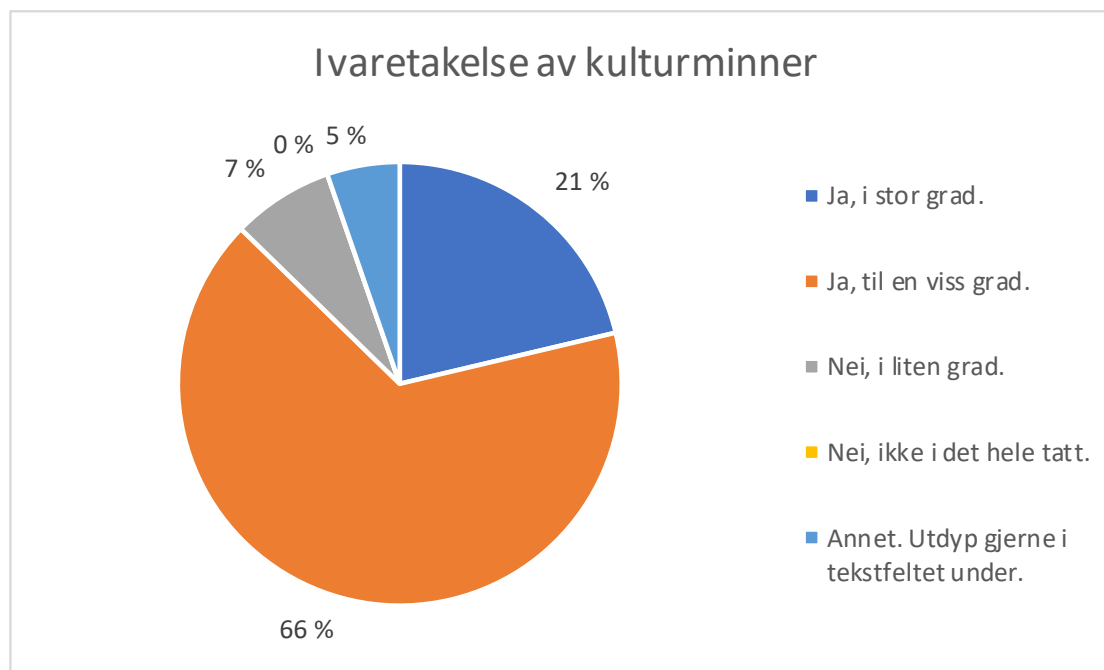

Fig. 24. *Ivaretagelse av kulturminner i Eidsberg (i prosent av total frekvens).*

Her svarte 66 % av respondentene «Ja, til en viss grad.» Det innebærer en betraktning fra respondentene om at dette kunne vært gjort bedre, og at det her er et forbedringspotensial fra kommuneforvaltningens side. Når bare 21 % svarer «Ja, i stor grad.» på dette spørsmålet, bekrefter det inntrykket av at dette tallet burde vært høyere og at det her finnes muligheter for forbedring. Når man i tillegg tar i betraktning at tre av utvalgene besto av folk som var ansatt i kommunen, var det interessant å se denne oversikten gruppert, slik diagrammet under viser.

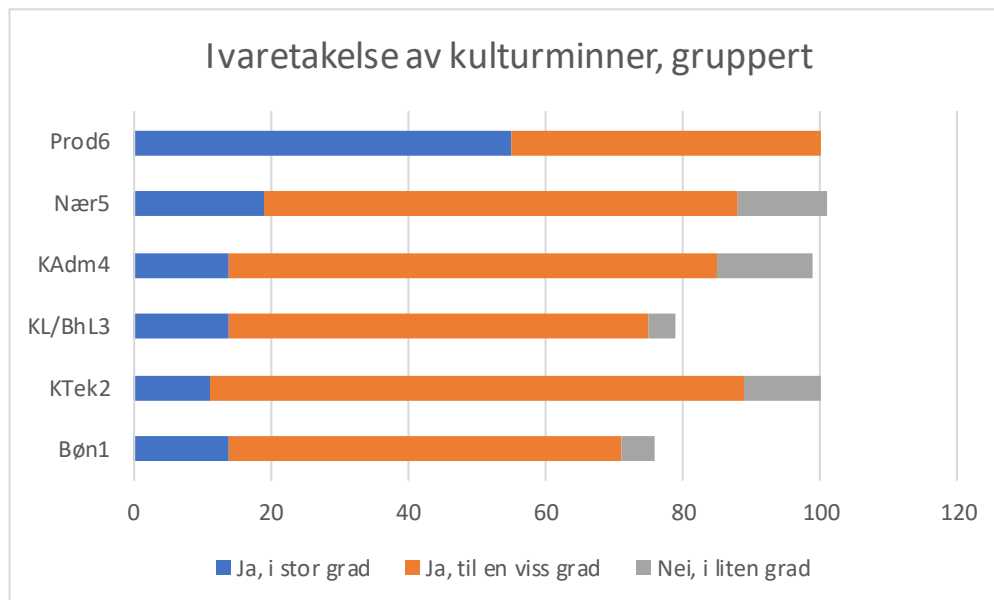

Fig. 25. *Ivaretagelse av kulturminner (utvalg, prosent).*

Her viste resultatene at de tre utvalgene som besto av ansatte i Eidsberg kommune, svarte ganske likt på spørsmålet. Det var færre som svarte «Ja, i stor grad», i disse utvalgene enn i de andre tre utvalgene.

De som svarte «Annet.» Utdypet det med at de ikke visste nok om det, eller at dette området alltid ville kunne forbedres.

6.11.1 Forslag til bedre ivaretagelse

Siste spørsmål var: «Hva kan gjøres for å ivareta kulturminnene bedre i Eidsberg?» Her var det også mulig å krysse av på flere alternativer.

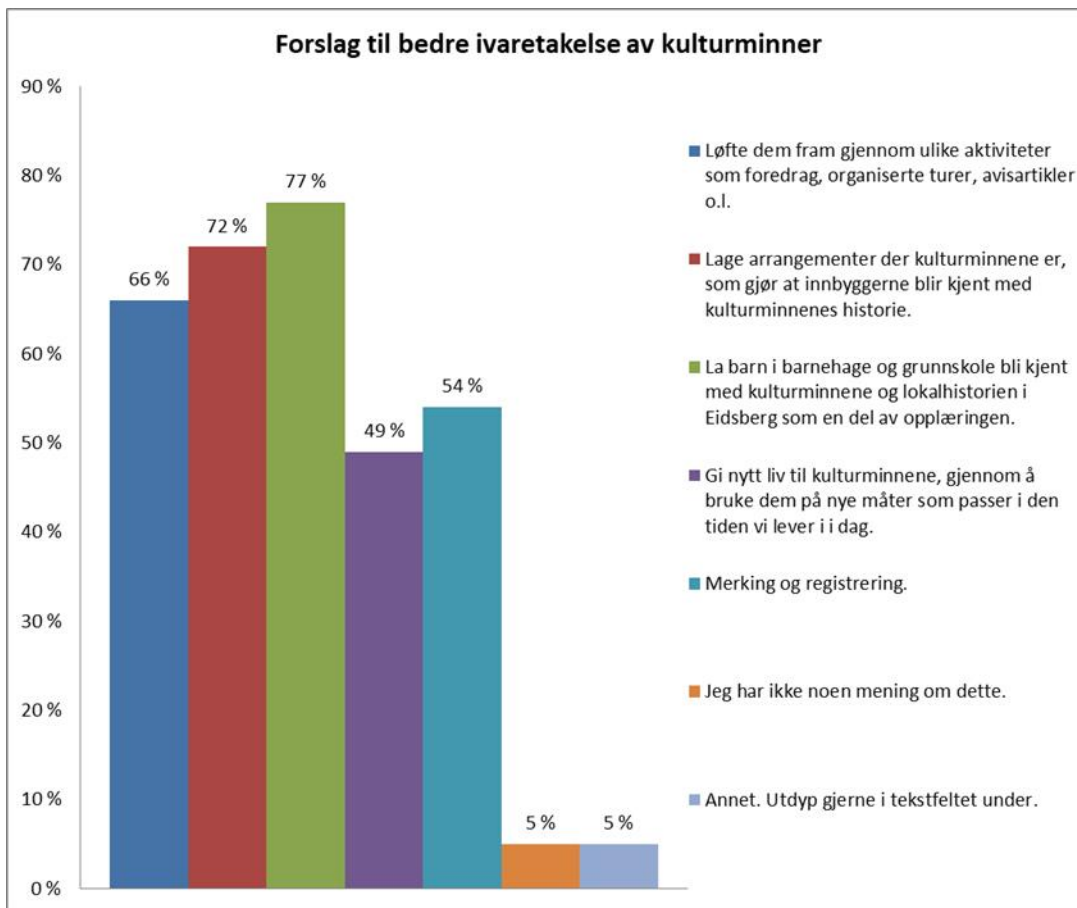

Fig. 26. Forslag til bedre ivaretagelse av kulturminner

På dette spørsmålet var det en forholdsvis lik fordeling mellom de fem alternativene som handlet om tiltak for bedre ivaretagelse av kulturminner. Igjen vitner det om et stort engasjement for kulturminner at så mange svarte flere alternativer. Det var til sammenligning bare 5 % som ikke hadde noen mening om dette. De som svarte «Annet» belyste andre forhold som svaralternativene ikke tok høyde for: «Lage turkart for våre kulturminner, apper som informerer om stedene du kommer frem til ala stolpejakten, skilting fra hovedveier for å kanalisere ferdsel via ønskede innfartsårer - for evt. å redusere uønsket slitasje.», «Ikke rive. Her har lokalsamfunnet ofte prioritert nye bygg som ødelegger eksisterende miljø, og som seinere ikke har passet inn.», «Viktig at kulturminnene blir vedlikeholdt, så de ikke tæres bort av tidens tann.», «Invitere næringslivet til å bruke kulturminnene som arena for arrangementer, etc.», «Vedlikehold, som på Folkenborg og Høytorp fort».

Etter min mening bekrefter også det siste spørsmålet at det finnes en tilhørighet og identitet til Eidsbergs kulturminner hos respondentene. Det gir seg utslag i det store

engasjementet de legger for dagen m.h.t ivaretagelse av kulturminner i Eidsberg. Kulturminnene representerer sosiale, kulturelle og psykologiske symboler som knyttes til hjemstedet og deres stedsidentitet. Slik blir kulturminnene også en del av denne identiteten. Både i Glynis Breakwells og Harold Proshanskys teorier finner jeg støtte for dette synet. De hevder det er et dynamisk og interaktivt forhold mellom individ og fysiske omgivelser, slik også forskeren Åshild L. Hauge beskriver det (Hauge, Å.L. 2007, s. 981). I denne undersøkelsen er *kulturminner* de fysiske omgivelsene.

6.12 Oppsummering

Spørreundersøkelsen ga innblikk i hvilken kunnskap ulike yrkesgrupper i Eidsberg hadde om kulturminner, og hvilken betydning kulturminnene hadde for dem når det gjaldt tilhørighet og identitet til kommunen. Den ga også en god forståelse av at kulturminner var godt kjent av alle utvalgene, og at mange respondenter hadde en nær tilknytning til dem. Resultatene viste også at barndomsopplevelser med voksne hadde vært viktige for respondentenes forhold til kulturminner, at forholdet til kulturminner førte til økt tilhørighet og identitet for dem, og at det for en del av respondentene var en sammenheng mellom forholdet til kulturminner og deres engasjement i lokalmiljøet. Det var også mange av respondentene som hadde sett og lest i kommunens Kulturminnebrochure og som mente det var viktig at kommunen informerte innbyggerne om kulturminnene i en slik brochure tillegg var det mange respondenter som hadde meninger om hvordan man kunne ivareta kulturminner bedre i Eidsberg. Spesielt var forslaget om å la barn lære om kulturminner i barnehage og skole noe mange var enige om.

Det spørreundersøkelsen ikke ga noen svar på var hvilken tolkning individet la i forholdet mellom tilhørighet og identitet til et kulturminne. Hva menes egentlig med tilhørighet og identitet til et kulturminne? Og hvordan oppstår disse følelsene?

For å få mer innblikk i disse spørsmålene besluttet jeg å gjennomføre en kvalitativ undersøkelse. Enkeltintervjuer med et utvalg ekspertinformanter som hadde dette forholdet til kulturminner, ville kunne utdype dette forholdet ytterligere.

7 Intervjuene - presentasjon og analyse. Drøfting

I dette kapittelet presenteres hovedfunn fra intervjuene. Først redegjør jeg for kategorier og underkategorier som ledet inn mot kjernen av fenomenet:

Sammenhenger mellom kulturminner og stedstilhørighet og identitet. Deretter følger en gjennomgang av sentrale funn fra analysen som underbygges av sitater fra informantene og drøftes opp mot teoretiske perspektiv.

Kategoriene ble valgt direkte ut fra det transkriberte datamaterialet som forelå fra intervjuene (Jf. Fauskanger og Mosvold 2014). Siden intervjuguiden besto av 12 spørsmål som var utledet fra problemstillingen, var oppgaven med å finne kategorier som var dekkende for tema i problemstillingen, tilsynelatende åpenbar. I første omgang så kategoriene slik ut:

7.1 Kategorier

- Kunnskap om Kulturminner
- Minner/ opplevelser fra kulturminner
- Forhold til Eidsberg
- Engasjement i lokalmiljøet
- Innbyggernes syn på seg selv

Med utgangspunkt i dataene fra intervjuene, ble kategoriene splittet opp i følgende temaer:

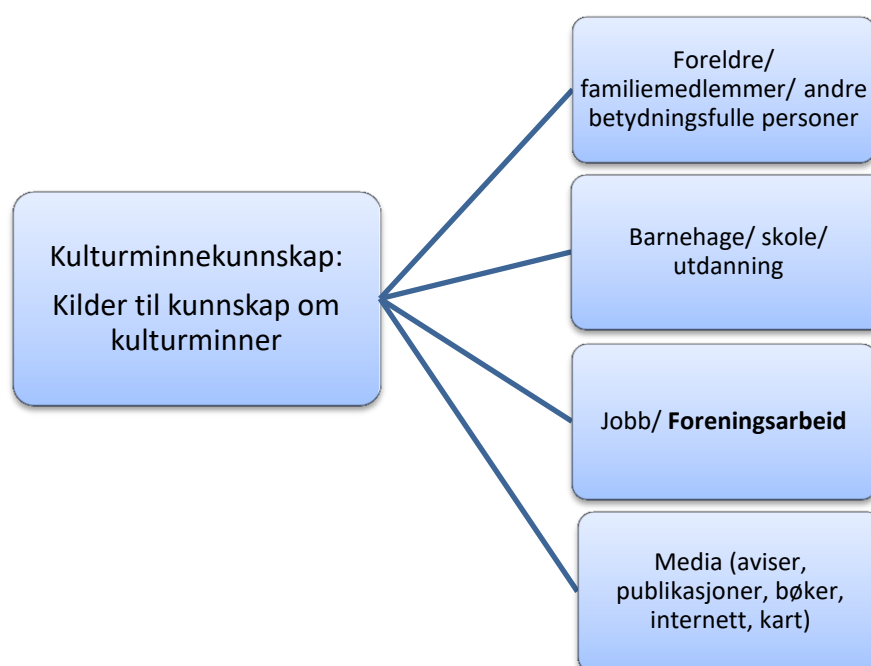
A. Kulturminnekunnskap, der det mest interessante emnet viste seg å være *Kilder til kulturminnekunnskap*.

B. Betydning av forholdet mellom kulturminner og egne minner/ opplevelser, der emnet *Betydning av disse minnene /opplevelsene for informanten* ble utdypet og klarlagt fra ulike perspektiver.

7.2 Tema A Kulturminnekunnskap

De følgende avsnittene tar for seg tema A. Kulturminnekunnskap, der emnet *Kilder til kulturminnekunnskap* blir behandlet.

Figur 2 viser oppsplitting av tema A i underkategorier.

Figur 2. Oppsplitting av tema A Kulturminnekunnskap

Under tema A Kulturminnekunnskap, var det interessant å undersøke hva som var opphavet/ kilden til denne kunnskapen og om det fantes noen fellestrekk mellom informantene. Spørsmålet som ble stilt i intervjuet var: «Hvordan har du fått denne kunnskapen?»

7.2.1 Foreldre/ familie/ andre nære voksne

Det mest interessante funnet fant jeg i underkategorien: **Foreldre/ familiemedlemmer/ andre betydningsfulle personer**. Her fortalte Informant 2 om sin

oppvekst i Mysen og om barndoms- og ungdomsopplevelser sammen med kamerater og familie. Jeg stilte oppfølgingsspørsmål for å komme nærmere inn på personlige minner, men opplevde at informanten snakket om dette i generelle vendinger på en noe distansert måte, før han plutselig avbrøt seg selv og kom med et utbrudd:

(...) Jeg har mere forhold til Momarken Travbane! Ja... for da jeg var liten gutt så var jeg en del oppi stallene der. – Og samtidig jobba jeg på travbanen – og solgte og beregna alt. Ja. Så jeg var eh... Det, det stedet har jeg mere forhold til! Enn, enn Høytorp fort. Jeg hadde en kamerat hvor faren var totalisator, så jeg var med de opp dit. (...)Da var jeg vel fra en eh...12, 13,- 14, 15, 16. Jeg dreiv der helt opptil 20-årsalderen og jobba der. Så det var jo... det var jo litt spennende. Jeg er jo fortsatt innom der. Det er jeg – en gang i mellom.

Momarken Travbane ble anlagt i 1920. Slik sett er den et kulturminne over en 100-årig historie om utviklingen av travmiljøet i Mysen. I tillegg er Momarken travbane et kulturmiljø, i det den bærer med seg historien om Momarkedet som foregikk på Momarken travbane.

Beskrivelsen informant2 ga om sine erfaringer med Momarken Travbane, fra tidlige ungdomsår og til voksen alder, tydet på at dette hadde stor betydning for han. Han nevnte spesielt kameratens far flere ganger, og det virket som nettopp denne personen betydde mye for informantens forhold til stedet. Han skaffet begge guttene jobb på travbanen, noe som viste omsorg for sønnens kamerat. Informanten fortalte også om et spesielt miljø som eksisterte på travbanen. Han refererer her til en gruppetilhørighet, der det å være en del av et travmiljø, representert ved alle mennesker som hadde ulike funksjoner i miljøet, og ikke minst stedets egenart, travbanen, stallene, lukten av hest, spenningen ved travspillet, restauranten med utsyn over banen og faren til kameraten som hadde stor innflytelse i miljøet, blir det viktige. Breakwell, og forskningsmiljøet rundt henne, spesielt Tajfel (1978), var opptatt av menneskets søken etter sosial tilhørighet til grupper, medlemskap og gruppetilhørighet (Jaspal, R. og Breakwell, G.M. 2014 s. 29). Disse aspektene er sentrale i informantens beskrivelse av travmiljøet på Momarken travbane. Stedstilhørigheten til stedet innebar også en rekke følelsesmessige og sosiale

elementer som både Proshansky og Breakwell anser for sentrale i forholdet mellom sted og identitet. Et viktig aspekt å legge merke til er også at informanten ennå, 50 år etter, er innom stedet for å snakke med folk han ble kjent med i denne perioden. Jeg anser dette som et tegn på en så sterk identitetsfølelse med Momarken travbane at det er en bekreftelse på stedsidentitet, det at stedet har blitt en del av personens identitet. (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 210). Et annet interessant trekk ved denne historien er at informanten avbryter seg selv mens han snakker om et annet kulturminne, og kommer med noe som kan karakteriseres som et utbrudd med ganske stor intensitet: «(...) *Jeg har mere forhold til Momarken Travbane!*» En uttalelse som kommer uoppfordret, slik som denne, bekrefter informantens oppfatning av hendelsen som personlig og meningsfull for han og styrker troen på at informasjonen er gyldig, og dette blir igjen viktig for konklusjonene senere i studien.

Noe av det samme opplevde jeg i intervjuet med Informant3. Han fortalte engasjert om sitt frivillige arbeid med gårdshistorie i Eidsberg, som han har holdt på med på sine eldre dager og at det var onkelen hans som fikk han med i dette arbeidet, og som fikk han interessert i lokalhistorie. Her var det også en person som informanten hadde en nær relasjon til som ble betydningsfull for hans forhold til kulturminner, men i dette tilfellet var personen et nært familiemedlem.

I intervjuet med informant3 fikk jeg også en lignende utfordring som med Informant2 med å komme helt inn til informantens personlige opplevelser i sammenheng med kulturminner. Informanten fortalte mange historier om folk og mindre gårdsbruk i Eidsberg som han hadde fått gjenfortalt av andre. Imidlertid var mange av fortellingene annenhåndskilder og manglet noe av det personlige preget, som kjennetegner en selvopplevd opplevelse. Vi avsluttet intervjuet, og lydopptaket ble stoppet. Da tok informanten plutselig initiativ til å fortelle om en barndomsopplevelse han opplevde sammen med familien sin, da han var på biltur i en annen del av landet. Dette handlet ikke spesielt om kulturminner i Eidsberg, og det kan være en av grunnene til at han ikke fortalte dette tidligere. Allikevel kjentes denne opplevelsen som et gjennombrudd, og som noe som hadde vært en svært viktig hendelse for informanten. Det var litt på samme måten som med Informant2; et plutselig

gjennombrudd som informanten plutselig husket gjennom refleksjonen omkring opplevelser og minner han hadde hatt tidligere. Igjen anser jeg dette som et eksempel på intern gyldighet, siden informasjonen kommer uoppfordret og helt ut av det blå, til og med etter at intervjuet formelt sett er avsluttet (Jacobsen 2015, s. 230).

Informant3 startet historien med å beskrive i detalj noen eldre bønder på et lite gårdsbruk, som familien til informanten observerte mens de kjørte forbi på biltur. De fremmede bøndene strevde med å få inn høyet, etter at det hadde hengt til tørk i mange dager på hesjer i ei bratt helling. Han beskrev hvordan det trakk opp til uvær, og at familien hans derfor bestemte seg for å snu og hjelpe de eldre bøndene med arbeidet. Informanten var spesielt opptatt av det som skjedde etter at arbeidet var gjort, da de ble bedt inn på festmat for å feire at høyet var i hus. Han beskrev opplevelsen slik:

(...) Og ho gamlemor, ho kom i fra stabburet med ei skinke, og skar av tjukke skiver i fra skinka, ikke sant. Og himlagd flattbrød. For meg så var det ikke flattbrød, for det var så tjukt, det var vel det da veit du. Jeg var jo vant til Ideal, jeg veit du! (Ler. Så derfor så var jo det helt annerledes. (...)) men de levde liksom som 100 år før vår tid. Da var jeg vel en 8-10 år.

Dette har visst gjort inntrykk på deg?

Det gjorde det, skjønner du! Ja, jeg har tenkt på det etterpå. Og så så moro å være med! For det første så var det første gang jeg syntes det var moro å kjøre inn høyt! (Ler) (...) vi skjønte vi gjorde dem en god tjeneste, og for det andre har aldri rømmegrauten smakt så godt som den gjorde da! (Ler) - Fordi at hjemme var den sur og fæl, men når vi gjorde dette her og fikk det av noen andre, så gikk det an å spise den.

Var det fordi dere hadde hjulpet noen andre, tror du?

Det var det! (Hvisker, intenst) Vi var jo med og dro høyet av tråene! (...)

Det har jeg husket på så mange ganger!

Da jeg spurte informanten om han trodde denne hendelsen hadde hatt betydning for hans interesse for husmannsplasser og småbruk, svarte han at det hadde det nok hatt,

men at han ikke hadde tenkt på det tidligere. Det var altså ingen bevisst tanke for informanten at denne hendelsen kunne være opphav til hans interesse for husmannsplasser og folks levesett i tidligere tider. Allikevel er denne fortellingen en indikasjon på at nettopp dette kan være tilfelle. Informanten svarte også bekreftende på direkte spørsmål om dette. Barndomsopplevelsen ble beskrevet med stor intensitet og en forbløffende detaljrikdom. Som tilhører ble jeg tatt med tilbake i tid og opplevde historien fra et barns perspektiv. Det var mye undring og nye inntrykk i minnet, samtidig som beskrivelsen var preget av tillit og trygghet fordi familien var med og var de som tok initiativ til hendelsen. Et viktig aspekt ved fortellingen var beskrivelsen av informantens følelser forbundet med at familien hans – og han selv – var med på å hjelpe noen i en vanskelig situasjon. Informanten lo og ble merkbart engasjert da han tenkte tilbake på minnet. Han uttrykte spesielt en sterk følelse av glede over å hjelpe andre, noe han gjentok flere ganger. Informantens beskrivelse av hvordan det å kjøre inn høy var mye morsommere enn det pleide å være, og hvordan maten smakte mye bedre enn ellers, forsterket dette inntrykket. Han fortalte også at han siden har skrevet ned historien i detalj, noe som styrker antagelsen om at dette var en viktig opplevelse for han.

Etter min mening er denne opplevelsen et godt eksempel på hvordan tilhørighet til et kulturminne dannes, til tross for at den skjedde på et annet sted enn i Eidsberg.

Rammene for opplevelsen var en trygg familiesituasjon og det var

familiemedlemmenes initiativ og engasjement som satte i gang opplevelsen.

Situasjonen var på den ene siden kjent, siden informanten kjente til rutine for gårdsarbeidet og hvordan ting fungerte på en gård, men selve stedet og menneskene

var ukjente og veldig forskjellige fra informantens tidligere erfaringer med gård. Det

var kanskje nettopp kontrastene mellom det kjente og det fremmede som gjorde

denne hendelsen så spesiell og minneverdig for informanten. Breakwells

identitetsteori argumenterer for at en tidlig stedstilhørighet som barn blir en del av

hvem du er, dvs. din stedsidentitet, og vil være retningsgivende for en videre

identitetsprosess. Hun forklarer hvordan akkomodasjonsprosessen tar opp i seg nye

inntrykk og sammenligner dem med tidligere erfaringer i assimileringprosessen. Den

nye opplevelsen tilpasses så hierarkisk i innholdsdimensjonen. Så tolkes den og

vurderes av verdidimensjonen og danner mening for individet (Jaspal, R. og Breakwell,

G.M. 2014, s. 20). Jeg mener denne hendelsen er en god beskrivelse av hvordan Breakwells strukturelle teori fungerer i praksis.

Både i intervjuet med Informant2 og 3 påviste jeg altså viktige funn med hensyn til opplevelser og minner om kulturminner: En voksen person med nære relasjoner til informanten introduserer en ny opplevelse for han. Den voksnes engasjement og interesse blir en viktig del av opplevelsen og overføres til informantene, slik at de også fatter interesse for det samme. Forskjellen er at for den ene av dem er dette en engangsopplevelse, mens for den andre ble dette en gjentakende opplevelse over flere år. For begge virket opplevelsen imidlertid så sterkt at den sitter i dem resten av livet, og ble en del av deres egen identitet. Det viser utsagnet om at den ene skrev ned opplevelsen i detalj mye senere i livet, mens den andre fortsatt besøker miljøet han var en del av 40-45 år etter.

Betydningen av den voksnes engasjement og interesse for kulturminner og hvordan dette påvirker et barns forhold til stedet, finner vi også igjen i intervjuet med Informant4. Han fortalte om minner han har til spesielt to kulturminner, Brattfoss og Svarverud, på følgende måte:

(...) der hadde jeg også barneopplevelser ved. Far tok meg med på tur, og spesielt en onkel som bodde i Oslo og som kom på ferie hjem, (...) Å se dette, da fornemma jeg det sjøl, at dette her var noe jeg var interessert i!

Informant4 beskrev ingen spesifikke opplevelser om kulturminnet, men han husket hvem han var sammen med de gangene han besøkte stedet. Det var nære voksenpersoner han snakket om, far og onkel. Han uttrykte også at det å være sammen med dem og oppleve disse kulturminnene, gjorde at han fikk følelser for stedet og ble interessert i dem. Her knytter informanten opplevelsen sammen med relasjonen til de voksne og engasjementet deres får tydelig følger for informantens interesse for stedet.

Også i Informant5s beskrivelse av minner fra kulturminnesteder ble det lagt vekt på barndomsopplevelser og *hvem* som tok henne med til stedene. Igjen var det en voksen

med nær relasjon til informanten, moren, som introduserte henne for de ulike kulturminnene. Slik beskrev hun minnene:

*Og så var jeg veldig glad i å svømme, så mamma tok oss med en del på badet på Festiviteten. Så der lærte jeg å svømme, (...) så da husker jeg jeg hadde en sånn blomstrete badedrakt og en sånn lue, - så da lærte jeg å svømme (ler).(...) Og så kinoen, da! For vi gikk jo på kino på Festiviteten og det var kjempestas med de mennene med uniformene, og det var veldig stas at de hadde uniformer! Det savner vi jo litt, da, som på en måte er vokst opp med det, for det er noe med det at kinoen skal være spesiell, ikke bare en dame som står der i vanlige klær! (ler)
Det blir feil! Ja.*

Barndomsopplevelser på kulturminner blir fremstilt som de viktigste for fire av fem informanter, og kan tyde på en tendens, selv om utvalget er lite. Breakwell og Proshansky argumenterer også for at denne typen tilhørighet til sted blir dannet i barndommen, og innebærer de sosiale normene, oppførselen og reglene som kjennetegner dette stedet.

Et annet aspekt i denne beskrivelsen er at minnet er nært knyttet til en aktivitet som informanten gjorde da hun besøkte kulturminnet. Både svømming og det å gå på kino forbindes med en lystbetont aktivitet for informanten, men det er allikevel utseendet på badedrakten og uniformsjakken til de kinoansatte som har festet seg spesielt hos henne. I denne beskrivelsen er det en sterk tilhørighet til et sted som beskrives. Interaksjonen mellom sted og individ er viktig her, og vi finner sosiale symboler som blir en del av barndomsopplevelsen (Jaspal, R. og Breakwell, G.M. 2014, s. 25).

Informant5 beskrev også minner fra flere kulturminnsteder i generelle vendinger. Beskrivelsen av opplevelsene var allikevel fargerik og nokså detaljert, og informanten ble tydelig engasjert og lo underveis mens hun gjenkalte minnene. Årsaken til den generelle måten å fortelle om minnene på var antagelig at opplevelsene var gjentakende og hadde en varighet over en lengre periode. Det samme var tilfelle med Informant2s beskrivelse av sitt forhold til Momarken travbane og Informant4s beskrivelse av sitt forhold til Brattfoss og Svarverud. Begge disse hadde også

opplevelser med kulturminner i barndommen, som stadig ble gjentatt og som hadde en varighet over mange år. Det er tydelig at når disse forutsetningene er til stede, fører det til en sterk tilknytning til kulturminnet. Her er det de repeterende opplevelsene og varigheten over tid som er de vesentlige påvirkningsfaktorene på identiteten. Både Breakwell og Proshanskys teori behandler disse faktorene som sentrale identitetslementer i forholdet mellom individ og sted, men Proshansky tillegger varighet over tid større vekt enn det Breakwell gjør. Han mener dette er et helt vesentlig element i forholdet til dannelsen av sted som identitetsfaktor i selvet. Jeg vil komme tilbake til dette punktet i diskusjonskapittelet.

For Informant1 var forholdet helt annerledes. Hun var innflytter til Eidsberg og hadde sine barndoms- og ungdomsår andre steder, og hadde således ingen minner eller opplevelser fra oppveksten i Eidsberg. Hun hadde bodd flere steder i barndommen, både i inn- og utland, og på spørsmål om hun hadde spesielle minner eller opplevelser knyttet til kulturminner fra disse stedene, kunne hun heller ikke huske noen av betydning. På spørsmål om hvordan hun hadde fått kunnskap om kulturminner i Eidsberg, fortalte hun at hun ble introdusert for kulturminner av kjæresten da hun flyttet til Eidsberg som ung voksen (20 år). De kjørte bil eller syklet til noen av de mest kjente kulturminnene, og kjæresten fortalte henne om stedene. Hun hadde også et minne om at vaktmesteren i gården, der kjæresten hennes bodde, tok dem med til Valdisholm, et av Eidsbergs mest kjente kulturminner, og fortalte dem historien knyttet til borgen som lå på øya. Hun betegnet formidlingen som «*overlevering av historie fra en generasjon til en annen*», og at det var «*fascinerende*». På spørsmål om hun hadde noen opplevelser knyttet til kulturminner i Eidsberg svarte hun:

Ja, til eh ... Valdisholm, så var det gamlenaboen til kjæresten min. Han var eh... vaktmester i gården der kjæresten min bodde, Han hadde hytte nede ved Glomma, og han husker jeg tok oss med ut på ... Valdisholm en vår.

Informant 1 fortalte om hendelsen på en noe distansert måte. Det var få beskrivelser, følelser eller detaljer forbundet med minnet, og selv om hun beskrev det som en «*fascinerende opplevelse*», var jeg usikker på om denne beskrivelsen var dekkende for informantens opplevelse av kulturminnet. Beskrivelsen av vaktmesteren og hans

relasjon til kjæresten syntes viktigere for informanten enn selve opplevelsen av kulturminnet. Vaktmesteren var tydeligvis en voksenperson som hadde en god relasjon til kjæresten hennes, siden han tok seg bryet med å ta dem med ut til en øy i Glomma og fortelle dem historien om kulturminnet. Dette viser igjen hvordan en voksenpersons nære relasjon til et barn har skapt interesse for et kulturminne hos barnet, som i dette tilfellet var informantens kjæreste. I denne situasjonen fikk informanten ta del i opplevelsen som tredje person, uten å ha noen tilknytning til stedet eller personen som introduserte kulturminnet for henne. Opplevelsen er blitt sittende som et minne, men hun beskriver ingen varig tilknytning til kulturminnet gjennom hendelsen, selv om hun uttrykker at det var et fascinerende sted. Dette eksempelet står som kontrast til minnene og opplevelsene de andre informantene beskrev i foregående avsnitt. Her finnes ingen av de viktige forutsetningene, som jeg var inne på tidligere. Hverken barndomsopplevelser sammen med en voksen person som står barnet nær, gjentakende opplevelser over et lengre tidsrom, eller en aktivitet som informanten forbandt med kulturminnet var en del av opplevelsen. Påvirkningen i voksen alder gjennom denne enkelthendelsen blir derfor stående som et spesielt minne, men noen tilhørighet til Eidsberg skaper den ikke hos informanten. Jeg finner støtte i denne antagelsen i teoriene til både Proshansky og Breakwell, som begge hevder at tilhørighet til sted skapes i barndommen.

7.2.2 Barnehage/ skole

I underkategorien **Barnehage/ Skole/ Utdanning**, var det også noen interessante funn. Flere av informantene kunne fortelle om skolen og lærere som hadde hatt en rolle i deres opplevelser av kulturminner. For eksempel fortalte Informant2 at han lærte om kulturminner på barneskolen, der elevene brukte et kulturminnekart, som var tilpasset barnetrinnet. Han fortalte at han hadde et bestemt inntrykk av at lærerne og skolen var opptatt av det lokale og lokalhistorien. Han uttrykte også at deres engasjement gjorde at han allerede da ble interessert i lokalhistorie på denne måten:

*(...) og det husker jeg – jeg ble interessert i det på – på barneskolen. (...)
Ja, helt klart, for de var opptatt av det. Det var det lokale – lokal historie,
rett og slett.*

Informant5 snakket også om barneskolen som arena for læring om kulturminner og lokalhistorie. Spesielt én lærer på barneskolen ble en betydningsfull person for henne og mange andre elever, når det gjaldt forholdet til kulturminner og lokalhistorie. Informanten fortalte at læreren tok elevene med til kulturminner og kulturarenaer rundt om i kommunen, og uttrykte en sterk tro på at det at de ble kjent med disse stedene gjennom en så engasjert lærer, gjorde at elevene fikk et forhold til kulturminnstedene. Slik uttrykker informant5 dette:

Jeg er jo vokst opp her, jeg gikk jo på Mysen barneskole, og vi var jo heldig å ha XX som lærer, og han er jo veldig glad i historie, (...) han tok oss med, da! Jeg vet jo det er jo flere som har hatt han som lærer, som er veldig glad i historie, (...) Og NN som fikk jobb i Aftenposten ... Han sa jo det at han ble historiker pga. XX som lærer.

Teksten illustrerer hvor viktig læreren har vært med hensyn til opplevelser med kulturminner for mange elever, fordi han selv var interessert i stedet og lokalhistorien. Dette er også et eksempel på hvor stor påvirkning en voksen med interesse for et sted kan ha på barn som han har en relasjon til. Informanten fortalte også at læreren introduserte dem for nye og ukjente kulturminner i nærmiljøet, som de ellers ikke ville hatt noe forhold til. Igjen ser vi hvor viktig denne påvirkningen fra voksen til barn er.

7.2.3 Jobb/ Foreningsarbeid

I underkategorien **Jobb/ Foreningsarbeid** oppga fire av informantene at dette hadde hatt betydning for deres interesse for kulturminner og lokalhistorie. Informant2 sa han hadde fått mye kunnskap gjennom foreningsarbeid og jobb (faglitteratur, kilder), informant3 fortalte at han hadde fått nesten all sin kunnskap gjennom foreningsarbeid, og informant4 sa at han hadde fått mesteparten av sin kunnskap gjennom jobb i voksen alder. Slik uttrykte han det:

Det er nok som voksen, spesielt når jeg begynte å jobbe som X, så vekka nok det den interessen ganske mye, fordi da jobba jeg jo med de spørsmålene. Blant annet hadde jeg kontakt med en tidligere journalist. Han var jo genuint interessert i dette, (...) og da ble jeg veldig interessert!

7.2.4. Medier (aviser, publikasjoner, bøker, internett, kart)

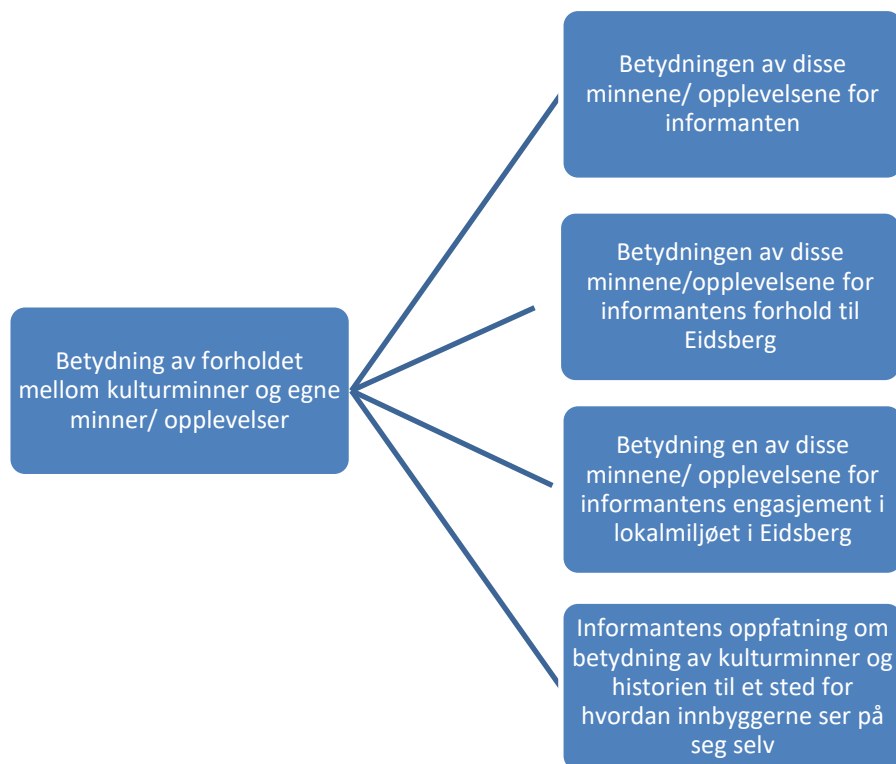
I underkategorien **Medier (aviser, publikasjoner, bøker, internett, kart)** oppga fire av informantene at disse kildene hadde vært viktige for dem mht. kunnskap om kulturminner i Eidsberg. Informant1 fortalte at mye av sin kunnskap hadde hun fått gjennom lokalavisen og internett, informant2 sa han hadde lest mye i bygdebøker og publikasjoner om historie og lokalhistorie, informant3 opplyste på sin side at han hadde lest mye gårdshistorie og notater som folk hadde skrevet ned om tidligere tider. Informant4 hadde jobbet i mediebransjen og hadde lest og skrevet mye selv, både bøker og avisartikler.

Både punkt 7.2.3. og 7.2.4 sier noe om hvor viktig jobb, foreningsarbeid og medier er som kilder til informasjon og kunnskap om kulturminner, men de forteller lite om tilhørighet og identitet mellom informanten og kulturminnet. Jeg anser dem derfor ikke som sentrale elementer for dannelsen av tilhørighet og identitet til et kulturminne hos et individ. De er derimot uvurderlige kilder til informasjon og økt kunnskap om kulturminnet når det kreves i utdanning, jobb eller i sosiale settinger, eller når tilhørigheten til kulturminnet er skapt i barndommen og skaper en ekte interesse for å søke økt kunnskap om kulturminnet.

7.3 Tema B Betydning av minner/ opplevelser

Under tema **B Betydning av forholdet mellom kulturminner og egne minner/ opplevelser** var det interessant å undersøke hvilken betydning disse opplevelsene hadde hatt for informantenes forhold til Eidsberg som hjemsted. Et annet tema som var interessant var om informantenes eget engasjement på hjemstedet hadde noen sammenheng med disse opplevelsene. Endelig ønsket jeg å finne ut hva informantene mente om betydningen av kulturminner for selvfølelsen hos innbyggerne. Spørsmålet som ble stilt i intervjuet var: «Hva betyr disse opplevelsene/ minnene for deg?» En utdyping og refleksjon rundt dette spørsmålet ga en naturlig overgang til å snakke om de andre underkategoriene i det aktuelle temaet.

Figur 3 viser en oppsplitting av tema B i underkategorier

Figur 3. Oppsplitting av tema B *Betydning av forholdet mellom kulturminner og egne minner/ opplevelser*

Temaet i dette avsnittet ble tidligere i studien vurdert som spesielt viktig for å komme nærmere en forståelse av hva forholdet mellom kulturminner og identitet og stedstilhørighet består i. Med utgangspunkt i spørsmålene fra intervjuguiden og dataene fra intervjuene, ble kategorien *Betydning av forholdet mellom kulturminner og egne minner/ opplevelser* splittet opp i underkategorier for å utdype og kartlegge dette nærmere.

7.3.1 Betydning for informanten

I underkategorien: **Betydningen av disse minnene/ opplevelsene for informanten** var det flere interessante funn. Spørsmålet jeg stilte var: Hvilken betydning har disse minnene/ opplevelsene hatt for deg?

Informant 1 beskrev en opplevelse av kulturminner sammen med sin nye kjæreste. Det viktigste for henne var relasjonen til kjæresten og det å oppleve dette sammen med han. Informanten var også opptatt av å oppleve kulturminner sammen med andre,

først og fremst med familie og venner, men også for å bli kjent med folk i nærmiljøet, og uttrykte det slik:

Men ... Jo det er jo noen ting med å ha en tilhørighet ... og dele noen ... opplevelser sammen med, og gjøre noe sammen med ... både de nærmeste, og i større sammenheng med å bli kjent med folk i lokalmiljøet.

Informanten uttrykker her at fordi hun var innflytter var det å bli kjent med kulturminnene i lokalsamfunnet en inngangsport til å skape en tilhørighet til det nye hjemstedet for henne, og også for å føle en samhørighet med lokalbefolkningen. Dette er også et eksempel på hva gruppetilhørighet betyr for enkeltmenneskets identitet, og det finner jeg også støtte for i Breakwells identitetsprosess (Jaspal, R. og Breakwell, G.M. 2014, s. 25). I informant1s tilfelle blir kulturminner en inngangsport til en gruppetilhørighet.

7.3.2 Kulturminne som sosialt symbol

Et annet aspekt Informanten var opptatt av var at kulturminner kunne ha politisk betydning for ettertiden ved å være symboler på - og påminnelser om - situasjoner som ikke må oppstå igjen, og hun nevnte fangeleiren på Momarken under 2. verdenskrig som eksempel. Informanten mente derfor det var viktig å fortsette og holde disse historiene levende for kommende generasjoner.

Det vekker jo noe i meg når de holder på også kartlegge, kartlegge fangeleiren på... på Høytorp fort! (...) å sette det inn i en sånn politisk sammenheng da! (...). Det er fordi at jeg er samfunnsbevisst! Jeg ser at (...) det går i en retning nå med høyrepopulisme og høyreekstremisme, (...) kan jo få konsekvenser for meg personlig, for barn og barnebarn, og hvilken vei går verden? Altså (...) vi må ikke glemme historien! (...) ja hvor viktig det er å holde det levende. At dette kan skje igjen. Bevisstheten på at dette kan skje igjen!

Informant1 hadde et større perspektiv på betydningen av kulturminner, som omhandlet politikk, historie og samfunnsutvikling. Hun knyttet funksjonen

kulturminnestedet hadde som fangeleir for russere og polakker under 2. verdenskrig til et symbol på krigens redsler og høyreekstremisme. Hennes tolkning av kulturminnet ble en bekymring for hvordan slike tendenser igjen kunne komme til å prege et fremtidig samfunn, og hvordan det i sin tur ville kunne ramme hennes egne barn og barnebarn. Her blir kulturminnet et sosialt symbol på krigen og alt det negative og skremmende krigens redsler forbindes med. Breakwell argumenterer for at steder inneholder sosiale symboler som tolkes ulikt og gir forskjellig mening for individer (Twigger-Ross C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 210). Det viser denne tolkningen av Høytorp fort. Perspektivet hennes ga samtidig uttrykk for et distansert forhold til kulturminnet. Hun hadde et overordnet samfunnsperspektiv på synet på kulturminnet, det var nærheten til stedet og aktiviteten som foregikk der i en periode av historien som var interessant for henne, og det fantes ikke noe som tydet på en tilhørighet i informantens uttalelse. Hun la altså andre ting i betydningen av kulturminner enn de andre informantene gjorde. Årsaken kan være at hun er innflytter og ikke har noen barndoms- og ungdomsopplevelser fra kulturminner i Eidsberg, og dermed heller ingen personlig tilknytning til noen av dem.

Informant2 fortalte at han stoppet på Tenor kirkeruin når han var på sykkelstur, fordi stedet var lett tilgjengelig, og fordi han kjente historien til kulturminnet. Men for han var Momarken travbane det kulturminnet som hadde betydd mest for han, og hatt størst betydning for lokalsamfunnet, og han hevdet også at det hadde betydd mye for hele regionen. Slik beskrev han betydningen av kulturminnet:

Momarken har jo hatt veldig stor betydning, det stedet Momarken... for, for lokalsamfunnet! Større betydning for folk flest, tror jeg, enn mange andre kulturminner i eh... Ja, for der har tilgjengeligheten vært stor. Det er åpent, og eh... veldig identitetsskapende for lokalsamfunnet – og det er Momarken fortsatt! Momarken Travbane er det fortsatt! Det er det folk kjenner ute – Ikke alt det andre. Det er travbanen! - Og det er et levende kulturminne! Ja. (...) «Ja, fordi du var deltager der. Du var med, du var involvert i et eller annet der! Og det samme på Momarken og Momarkedet, da, for du var invitert inn, som deltager.

Gjennom intensiteten og gjentakelsene i denne uttalelsen ligger det mer enn en objektiv beskrivelse av hva kulturminnet har betydd for lokalsamfunnet. Informanten gir her uttrykk for at han hadde et sterkt personlig forhold til Momarken travbane. Jeg får derfor et inntrykk var at informanten egentlig fortalte hvordan han personlig opplevde å være en del av miljøet på travbanen i ungdomsårene. Også beskrivelsene av at det var åpent og tilgjengelig for folk flest, og ikke minst gjennom hans uttalelse om å være deltager, være involvert i noe og bli invitert inn, får jeg et bestemt inntrykk av at her handler det om å tilhøre et miljø, være en del av noe større sammen med andre. Igjen handler denne uttalelsen om gruppetilhørighet slik Tajfel og Breakwell beskriver det i sine identitetsteorier. Forskjellen mellom gruppetilhørigheten informant1 og informant2 beskriver, er for det første hvordan og når den oppstår, og for det andre hvilken betydning kulturminnet får for informantenes identitet. Informant1 er voksen innflytter og søker en gruppeidentitet på det nye hjemstedet, mens informant2 kommer inn i miljøet i barndommen – gjennom en voksenperson han har tillit til. Begge får en tilhørighet til et miljø gjennom relasjonene som oppstår, men selve *kulturminnet* blir bare en del av informant2s tilhørighet og stedsidentitet.

Informant3 på sin side var opptatt av hvordan tidligere generasjoner hadde slitt og arbeidet og på den måten hadde lagt til rette for den velferden vi opplever i dag. Han snakket om husmannsplasser og trange kår på de små gårdsbrukene i Eidsberg og fortalte at han ble rørt når han tenkte på hvor mye tidligere generasjoner sleit og hvor lite de fikk igjen for det i egne liv. Han uttrykte seg i konkrete ordelag, men det var allikevel klart for meg som intervjuer at slike kulturminner fremkalte personlige følelser som ydmykhet, takknemlighet og respekt hos informanten.

Informant5 mente at opplevelsene og minnene hadde betydd veldig mye for henne, og beskrev mange av dem. Hun var opptatt av kulturminnene som aktivitetsarena. At kulturminnet ga muligheter for aktiviteter og at det var tilgjengelig og åpent for alle, var viktig for hennes forhold til det. Hennes erfaring var at når du hadde blitt kjent med et kulturminne som barn, ble det også naturlig å bruke det som voksen sammen med barn og barnebarn. På den måten kunne hun videreformidle stedets muligheter til neste generasjon. Her legges det vekt på selve kontakten informanten har hatt med stedet og hvilken mening det har gitt for henne, slik også Breakwell er opptatt av.

Informanten uttrykte videre at hun forbandt kulturminner med opplevelsen av en trygg barndom. Et annet moment hun var opptatt av var at opplevelser i tilknytning til kulturminnemiljøer ofte var gratis og åpne for allmennheten. Folkenborg museum og Høytorp fort nevnte hun spesielt som eksempler på dette. Slik uttrykte hun betydningen av kulturminner for egen del:

De betyr jo veldig mye, for det er jo steder hvor du har vært og bodd opp gjennom barndommen, da, og det er klart at når du vokser opp og det er jo ikke noen by her, det er jo et lite sted, og det er jo begrensa hva du kan finne på! (...) Men de opplevelsene med at det var noe å finne på, (...).Ja, en trygg barndom, da.(...) Det betyr jo veldig mye, for det er jo gode minner som jeg ga til mine barn, som igjen har gitt dem til mine barnebarn.

Informant5 fortalte om hvilken betydning kulturminneopplevelser hadde hatt for henne på en beskrivende måte. Allikevel var uttalelsen preget av følelser. Informanten var innom flere temaer i sin beskrivelse. Det første handlet om at kjennskap til kulturminner og kulturminnesteder i barndommen innbød til nye muligheter for sosialt samvær og lek, på et sted der utvalget av underholdning og aktivitet ellers var ganske begrenset. Kulturminnene tilrettela således for gode og rike barndoms- og ungdomsopplevelser, som informanten mente hadde gitt henne trygghet og skapt tilhørighet til kulturminnet og lokalmiljøet forøvrig.

Det andre temaet handlet om aktiviteter på kulturminnene og kulturminnemiljøene. Informanten var opptatt av mulighetene de åpnet for med hensyn til aktivitet, spesielt for barnefamilier, og nevnte både sommer- og vinteraktiviteter som hun kunne drive med på kulturminnene som barn, og som hun videreførte med egne barn og barnebarn. Disse aktivitetene hadde tydeligvis forsterket følelsene av tilhørighet hos informanten. Beskrivelsen av minnene og uttalelsen:

Jeg har brukt de stedene fra jeg var ung og ungdom, da, og når jeg ble voksen.

Dette uttrykker en så sterk tilhørighet til noen av kulturminnstedene at det kan tyde på at kulturminnene er blitt en del av informantens stedsidentitet. Slik sett har

informant5 og informant2 mange fellestrekk i sitt forhold til kulturminnene. Jeg opplevde i intervjuene at de flere ganger nærmest identifiserte seg med enkelte kulturminnsteder som de hadde hatt et nært forhold til fra barndommen av. Interaksjonen med kulturminnet hadde nesten ført til et avhengighetsforhold til stedene. Breakwell er også opptatt av interaksjonen mellom individ og sted, og beskriver hvordan individet kan påvirke sted og motsatt: Hvordan sted har en påvirkning på individet (Jaspal, R. og Breakwell, G.M. 2014, s. 25).

Det siste temaet informanten var opptatt av var at folk kunne bruke kulturminnsteder som aktivitetsarenaer uten at det kostet noe. Hun fortalte om aktiviteter hun hadde gjort som barn og sammen med barn og barnebarn på kulturminnstedene og -miljøene. For henne handlet dette om betydningen av at et sted var tilgjengelig for alle, inkluderende og åpent, også for dem som ikke kunne betale for opplevelsen. Informanten uttrykte at dette var viktig for henne i tidligere perioder av livet, og møteplasser for barn og barnefamilier er dessverre også noe som er aktuelt i samfunnet i dag. Hun var også opptatt av at mulighetene var til stede for rike opplevelser i nærmiljøet, dersom man fokuserer på det i stedet for å reise bort.

7.3.3 Betydningen for forhold til Eidsberg

I underkategorien **Betydningen av disse minnene/opplevelsene for informantens forhold til Eidsberg** dreide fokuset seg bort fra den personlige betydningen et kulturminne hadde for informanten, til følelsen av tilhørighet informanten hadde for hjemstedet. Her var det tydelige forskjeller mellom informantenes uttalelser.

Spørsmålet som ble stilt var: *Har disse opplevelsene/ minnene noen betydning for ditt forhold til Eidsberg som hjemsted/ bosted?*

Informant1 nevnte kulturminner og lokalhistorisk kunnskap som viktige referanserammer og samtaleemner for å skape en relasjon til folk på hjemstedet. Hun nevnte spesielt Momarkedet som et kulturminne som alle i Norge i hennes generasjon kjente til, og hevdet at hun kjente en stedsidentitet til Eidsberg når hun fortalte andre hvor hun kom fra. Hun mente allikevel at hun ville ha knyttet seg til et sted så lenge det fantes kulturinstitusjoner på stedet. Hun fortalte også om en spesiell opplevelse som hadde hatt betydning for hennes følelse av tilhørighet til Eidsberg. På en reise til

Kirkwall på Færøyene, opplevde hun at fordi hun var fra Eidsberg, hadde hun og Kirkwall-beboerne en felles referanse vedr. Håkon Håkonsson. Om disse kulturminneopplevelsene hadde hatt noen betydning for hennes forhold til Eidsberg som hjemsted, sier hun følgende:

Ja! Det har det. Og så de opplevelsene ..... Jeg går sjelden på sånne aktiviteter alene! Jeg gjør det jo sammen med noen! Og da har man en felles referanseramme! (...) Og da kan det også gå på..., altså sånn historisk kunnskap. Vite hva Momarkedet er, vite hva Valdisholm er, vite hva Eidsbergdomen er.

Om turen til Orknøyene: Da de kunne fortelle at de var fra Håkon Håkonssons fødeby: Ja, det var en glede og (...) Jeg hadde lyst til å formidle det, og (...) møtte interesse, som jo skaper ... glede og godfølelse, da! Og kunne, kunne bety noen ting, da! (...) Ja, en glede ved å kunne formidle noe som en kan ha noen felles referanse på.

... Jeg kunne ...bodd egentlig mange steder og trivdes, men det har noen ting med naboskapet og- det igjen, ikke sant, det relasjonelle! Det er ... det er det som har betydning for meg at jeg skal trives et sted.

Informant1 ga her uttrykk både for personlige følelser og perspektiver som hun hadde erfart ved å være innflytter. Hun fortalte at det som viktig for henne var opplevelser sammen med andre, og det å ha en felles referanseramme med andre mennesker på et sted. Dette var muligens et perspektiv som var mer bevisst hos henne enn de andre informantene, fordi hun var innflytter. Hun fortalte videre at hun hadde brukt lokalpressen mye for å orientere seg og bli kjent med hjemstedet, spesielt innenfor kultur og kulturaktiviteter. Hun hevdet at lokalavisen var viktig for innflyttere som kilde til kulturaktiviteter for å bli kjent – både med stedet, stedets historie og ikke minst med menneskene. Her opptrer Informant1 som det moderne, globaliserte menneske, som søker å skape sin egen identitet til et sted, slik Breakwell også beskriver det i sin teori der hun ser individet som aktiv konstruktør av sin egen identitet (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 220).

Informanten fortalte også om opplevelser av tilhørighet til hjemstedet når hun hadde møtt folk fra andre steder og brukte kulturminner for å fortelle hvor hun kom fra, eller når hun var på reise, og opplevde et fellesskap med folk på et fremmed sted på grunn av felles historisk bakgrunn. Her så hun kulturminner og historiske hendelser som felles referanserammer med dem hun møtte, og uttrykte også hvilke følelser dette frembragte. Spesielt gjaldt dette opplevelsen på Færøyene, der hun ga uttrykk for følelsen av å være interessant, være viktig og kunne bety noe ved det hun formidlet om Håkon Håkonsson. Det virker som Informanten følte tilhørighet til hjemstedet gjennom å bli identifisert med det av andre som ikke kjente stedet, ikke gjennom sine egne følelser for stedet. Hun snakket også om at det ga henne glede at andre mennesker hadde interesse av hvor hun kom fra, og at de hadde noe felles. Hun beskrev også gleden og godfølelsen hun kjente i denne situasjonen over at hun betydde noe for andre, i kraft av stedet hun kom fra.

Informant2 mente også at kulturminneopplevelser hadde hatt betydning for hans forhold til Eidsberg. Men han hadde et helt annet perspektiv på dette enn Informant1. For han var det å komme tilbake til hjemstedet å finne tilbake til sine røtter, og han hevdet han hadde gjort disse minnene til en del av sitt nåværende liv, og at dette handlet om lokal identitet. Slik beskrev han betydningen av kulturminneopplevelser for sitt forhold til Eidsberg:

Ja, - Det har jo... Altså det har jo hatt stor betydning for meg nå i det voksne livet, kan du si, siden jeg flyttet tilbake. (...) Da er jo de minnene viktige. Og det har vært å gjøre det til en del av sitt liv her, da. (...) det er en del av sånn lokal identitet – Og det merker jo – det er jo veldig mange som har den lokale..... Ta vare på minner, ta vare på minner – gamle bilder, for eksempel – det ser du på sånne facebooksider – Vi som vokste opp på Mysen, blant annet. (...) det skaper jo veldig sånn engasjement og følelser.

(...)... Så det er noe med at du blir eldre og har behov for sånne ting. Jeg tror det er ... viktig for alle – egentlig, at du har en sånn lokalhistorisk tilknytning. Om du bor i en by, om du bor på Grønland, eller om du bor .... Det skaper jo det i voksen alder, da, så er det i voksen alder du

bearbeider det, (...) og så blir det en del av deg, en viktigere og viktigere del av deg, tror jeg. Ja, det tror jeg faktisk. (...) Det er ikke snakk om bare noen her – her er det snakk om veldig mange! (intnst) Det brede lag har et sånt behov ...for det.

Det (...) må jo bearbeides i voksen alder, At folk ser at... her kjenner jeg meg igjen. Dette her – det er min oppvekst! (intnst). Det må være noe knytta til det.... Noe personlig. Ja. Til opplevelser – og til venner, på en måte. Ja. Så... Også felles med andre. Det tror jeg er utrolig viktig i den eh... sammenhengen.

Informant2 formidlet i det første avsnittet hvordan minner og opplevelser fra kulturminnesteder i barndom- og ungdomsår skapte et fellesskap og en samhørighet med dem han vokste opp med. Som informanten uttrykte det;

(...) og så blir det en del av deg, en viktigere og viktigere del av deg, tror jeg.

Denne uttalelsen forteller om et nært forhold til hjemstedet og kan være et tegn på at informantens identitet er så nært knyttet til stedet at man her kan snakke om stedsidentitet slik også Breakwell beskriver det i sitt transaksjonelle syn på menneske og sted. (Jaspal, R. og Breakwell, G. 2014, s. 25). Også uttalelsen til slutt i avsnittet bekrefter den sterke tilknytningen når han uttaler:

At folk ser at ... her kjenner jeg meg igjen. Dette her – det er min oppvekst!

Selv om informanten uttrykker seg om andre innbyggere, vitner koblingen mellom sted og egen identitet, samt intensiteten i uttalelsen om et sterkt forhold mellom han og hjemstedet, som bekrefter inntrykket av funn av stedsidentitet hos informanten.

Informant3 bekreftet også sitt sterke forhold til Eidsberg gjennom kulturminneopplevelser, men for han hadde kulturminnene en annen betydning enn for Informant2. Han snakket først mye om konkrete eksempler og det var derfor vanskelig å komme inn til kjernen av hvilken betydning disse opplevelsene hadde hatt for hans forhold til Eidsberg. Jeg spurte han derfor om *stolthet* var en del av forholdet

til hjembygda, for å få han til å formidle noe mer om egne følelser omkring dette temaet. Det førte til en dypere og mer personlig beskrivelse, der han brukte ord som tradisjoner, stolthet, røtter og tilhørighet, og også uttrykte en ydmykhet og omsorg for de som hadde levd tidligere og som hadde lagt til rette for de neste generasjoners velstand.

Informant4 hadde et helt annet perspektiv enn de to foregående på sitt forhold til Eidsberg. Han bekreftet også at kulturminner hadde hatt en betydning for hans forhold til Eidsberg, men han var mer opptatt av å bevare og restaurere enkelte gamle bygninger i kommunen, slik at de kunne framstå som signalbygg, og på den måten opprettholde bygdas personlige preg og identitet. Han uttrykte sitt forhold til Eidsberg slik:

Det har det jo! (...) jeg er stolt av å være fra Eidsberg. (...) Og ikke minst da har jeg vært opptatt av at man skal utvikle sider ved bygda, som kan forsterke dens posisjon og dens – at andre kan ha opplevelser av, av bygda.

I sine uttalelser uttrykker Informant 4 og Informant 5 her et veldig ulikt syn på tilhørighet til Eidsberg. Det er den subjektive opplevelsen av sted som er viktig for dem, og de tolker sine opplevelser inn i sin virkelighetsoppfatning av seg selv i forhold til hjemstedet. (Hauge, Å.L. 2007, s.980-987).

Informant 5 bekreftet også at kulturminner hadde hatt en betydning for hennes forhold til Eidsberg som hjemsted. Hennes beskrivelse var preget av et sterkt følelsesmessig og personlig forhold til hjemstedet, som lignet mye på Informant2s beskrivelse. Slik uttrykte hun det:

(Om følelsen for Folkenborg museum og Momarken travbane): Jo det var jo – når du har vokst opp der, så kjenner du jo de menneskene som jobber der. (...) Ja det er jo kjent, da! Du kan liksom gå opp i stallen og sånn og si hei, når det er noen nye stallkarer der, så har du på en måte alltid vært der. Du vet jo hvor døra er og utgangen er, og.

(Om fellesskapsfølelsen Momarkedet skapte): Det var jo en samhørighet for alle sammen! Vi var jo på dug – vi bodde der jo hele uka! Vi fikk jo fri, og lekser hadde vi jo ikke den uka der. Aktiviteter hadde vi jo ikke, for vi jobba jo der oppe, solgte pølser, var parkeringsvakt, spilte der oppe på åpninga (...). Hele samfunnet her var der hele uka, da. Det fikk oss til å gjøre noe sammen, og det og er jo kjempebra! Og de som ikke hadde jobb, hadde jo jobb den uka!

(Følelsen for Festiviteten): «Det er jo en sånn sjarm, det da, et koselig sted å gå! – Og så er det jo litt sånn, tenker på sjarm eller trygghet, da. (...) hvis du bygger et nytt Festiviteten ved siden av, så blir sjarmen og sjela borte! Og da er tryggheten også borte. (...) Det er sjel, og det gjør noe med at vi slapper av mye mere. (...)

Informant5 fortalte at disse opplevelsene har hatt stor betydning for hennes forhold til Eidsberg, fordi det har utvidet hennes aktivitetsområde fra hjemmet og til kulturminnstedene. Hun hevdet at tryggheten var viktig i lokalmiljøet, men også at kulturminnstedene gjorde stedet mer attraktivt og spennende å bo der. Hun snakket om at det å gå tur på Høytorp fort ga en følelse av frihet, ro og mentalt velvære. Om kulturminnstedene Folkenborg museum og Momarken travbane, var hun opptatt av det å være kjent på stedene, kjenne miljøet og menneskene som jobber der.

Uttalelsen:

Du kan liksom gå opp i stallen og sånn og si hei, når det er noen nye stallkarer der, så har du på en måte alltid vært der.

uttrykker et veldig nært følelsesmessig forhold til Momarken travbane. Det at hun føler at hun alltid har vært der, kan tyde på en så sterk tilhørighet at det igjen kan være tegn på at dette stedet har blitt en del av hennes personlige identitet, slik også Breakwell (2014) beskriver det i sin identitetsteori. Den neste uttalelsen:

Du vet jo hvor døra er og utgangen er, og...

forsterker dette inntrykket. Det er så kjent som om det skulle være hjemme for henne, det kan tyde på at informanten føler at dette er en del av hennes stedsidentitet.

7.3.4 Betydning for engasjement i lokalmiljøet

Om **Betydningen av disse minnene/opplevelsene for informantens engasjement i lokalmiljøet i Eidsberg** var det også flere interessante funn. Spørsmålet som ble stilt var: «Har disse minnene/ opplevelsene hatt noen betydning for ditt engasjement i lokalmiljøet?»

Informant1 svarte først nei på dette spørsmålet, men kom så på at hun hadde vært med å starte et viktig senter i kommunen og vært instruktør i en annen forening. Hennes begrunnelse var igjen at hun trengte å skape sin egen identitet, siden hun var innflytter til kommunen. Hun beskrev dette slik:

Ja, det hadde jo sånn, for å skape min egen identitet, for jeg ble jo, jeg presenterte meg når vi flyttet hit til Mysen, så ..., så var jeg kona til(X) eller svigerdattera til (X). Jeg var ikke noe i kraft av meg selv. Og da var jeg jo veldig sånn at nå må jeg finne noe som er mitt, som jeg kan ha et eieforhold – at jeg kan bli identifisert som noe annet enn å være noe til! Og da var jeg jo med og startet det xsenteret. Og det var jo heldig for meg at det falt sammen akkurat med den perioden vi flyttet til Mysen. Så der har jeg jo opparbeidet meg en egen identitet – som har vært viktig!

Dette vitner igjen om at Informant1 har tatt egne initiativ for å skape seg en identitet på sitt nye hjemsted. Hun representerer det moderne mennesket som konstruerer sin egen identitet gjennom en relasjon til en gruppe hun ønsker å identifisere seg med. Slik sett står hun igjen som kontrast til de andre informantene, som uttrykker en naturlig følelse av identitet og tilhørighet både til kulturminnene og til Eidsberg.

Informant2 mente absolutt at kulturminner hadde hatt en betydning for hans engasjement i lokalmiljøet og begrunnet det med at han hadde et referansegrunnlag fra oppveksten. Han utdypet det med at det viktigste aspektet var at han hadde felles minner og opplevelser med andre, og at han kjente mange mennesker i Eidsberg. På spørsmålet svarte han bl.a. dette:

Ja! Det trur jeg. Det tror jeg helt klart... at det har. Ja. ... Det er ikke noe tvil om det. At du vil bidra, på en måte. At det har noe med identitet å gjøre. Det, at du vil bidra til å gjøre noe med det. (...) Jeg har engasjert meg, ... gjennom for eksempel (nevner en kulturinstitusjon), da. (...). I idretten er jeg engasjert, ja. Det er en del av det. Ja. Man må jo være med og skape et eller annet.

Informant2 hadde bodd mange år i en annen kommune før han flyttet tilbake til Eidsberg. Han uttrykte at det å være innflytter i en annen kommune følte for han som å være innvandrer, fordi han ikke var integrert, som han uttrykte det, og han mente det tok lang tid før du ble en del av lokalmiljøet. Selv om han hadde et greit forhold til det andre stedet, var det ikke det stedet «(...) som satt i fra oppveksten». Han hevdet at han ikke hadde fått med seg det som hadde skjedd der tidligere, og at det spilte en rolle for han. Informanten beskrev her hvordan han følte det ikke å ha tilhørighet til stedet han bodde på, og at dette hemmet han som individ og innbygger. I motsetning til Informant1, oppsto ikke behovet for å oppsøke nye grupper og skape en tilhørighet til det nye stedet hos informant2, og han opptrer således ikke som en aktiv konstruktør av sin egen tilhørighet, slik Breakwell (2014) beskriver det moderne mennesket i sin teori. I stedet holder han det opp som en kontrast til forholdet han hadde til Eidsberg, og hvordan dette forholdet fikk ny næring da han flyttet tilbake til hjembygda.

Informant3 hadde en litt annen opplevelse av spørsmålet om engasjement i lokalmiljøet. Han formidlet først gleden ved å bringe historiekunnskapen sin videre til barnebarn og andre, men mente også at denne kunnskapen hadde hatt mye å si for hans engasjement i bygda. Han utdypet dette med at foreningsarbeidet hadde blitt en del av livet hans og at det hadde ført til en fornyet interesse for lokalhistorien. Han mente også at det hadde gitt han mye kunnskap, kontakt med folk og større nettverk, og han beskrev foreningsarbeidet som «veldig moro og interessant». Informantens forhold til kulturminner er her ensbetydende med hans engasjement i lokalmiljøet, i og med at han var aktivt medlem i en interesseforening for kulturminner. Slik sett dreier hans engasjement i lokalmiljøet seg om mer personlig interesse og får således en litt annen betydning enn det jeg som forsker var interessert i. Allikevel er dette engasjementet like verdifullt for lokalmiljøet som noe annet engasjement!

Informant4 svarte også bekreftende på spørsmålet om forholdet til kulturminner hadde ført til et engasjement i lokalmiljøet. Han fortalte at han hadde engasjert seg offentlig for å bevare gamle kulturbygg i Eidsberg og han var også engasjert i foreningsarbeid og kulturarbeid i kommunen.

Informant5 mente at forholdet til kulturminner hadde hatt stor betydning for hennes engasjement i lokalmiljøet. Slik uttrykker hun det:

Ja. Det har nok veldig mye betydning. Du vil gjøre mye mere for et lokalsamfunn som betyr noe for deg, enn om det ikke betyr noe, for du har jo liksom, du har jo hele sjela di i det.(...)

Informanten har engasjert seg på mange måter i lokalsamfunnet i Eidsberg, og hennes begrunnelse ligger nok i den sterke identitetsfølelsen hun har, både til kulturminnene og til hjemstedet. Det samme engasjementet finner jeg hos alle informantene, bortsett fra hos Informant1, og begrunnelsen er den samme hos alle fire: En sterk tilhørighet og stedsidentitet til Eidsberg. Dette kan tyde på at det er en sammenheng mellom identitet til kulturminner og hjemsted og ønske om å engasjere seg i lokalsamfunnet.

7.3.5 Betydning for hvordan innbyggerne ser på seg selv

Om **Informantens oppfatning om betydning av kulturminner og historien til et sted for hvordan innbyggerne ser på seg selv** hadde informantene også en del synspunkter som var interessante. Spørsmålet som ble stilt var: «Tror du kulturminner og historien til et sted har noen betydning for hvordan innbyggerne ser på seg selv?»

Alle informantene svarte at de trodde kulturminner og historien til et sted kunne ha en betydning for selvfølelsen til innbyggerne. De hadde allikevel et litt forskjellig syn på hva det var som var essensielt ved dette. Både Informant1, Informant4 og Informant5 var opptatt av de store identitetsskapende arrangementene som Momarkedet, og de seneste årene Soot-spelet, som spilles i juni hvert år i nabokommunen Marker. Slik beskrev Informant1 dette:

(...) Og når jeg har vært på Soot-spillet, så har jeg jo hatt med meg folk fra andre steder enn ... Østfold, og som har blitt veldig fascinert over det.(...)

Informant4 omtalte det slik:

(...) Jeg må nevne dette her med hva som skaper identitet og hva som skaper stolthet. Ta f.eks. Momarkedet. Tenk hva Momarkedet har betydd for...Der! Altså, det var en gutteopplevelse å være der og virkelig oppleve alt det store som var der! Momarkedet var jo fantastisk! Men nå opplever vi jo virkelig hva som rører seg, altså jeg nevnte jo Haldenvassdraget, men det med Soot-spelet, f.eks. Det er jo fantastisk hva det nå skaper av stolthet i forhold til kanalsystemet. Hva Soot betydde, det kommer jo folk fra hele Østlandet, skjønner jeg? Ja, det er jo så fantastisk!

Informant5 var også opptatt av Momarkedet som et svært viktig identitetsskapende arrangement for Mysen og Eidsberg, og at det ga en stolthetsfølelse for folk å kunne identifisere seg med stedet der Momarkedet ble arrangert. Et steds identitet har altså også med *omdømme* å gjøre, dvs. hvordan andre ser på stedet og hvordan de vurderer det i forhold til andre steder.

Informant4 hadde også et annet perspektiv på hvilken betydning kulturminner kunne ha for hvordan innbyggerne så på seg selv. Han mente det hadde både positive og negative aspekter, ved at det f.eks. kunne utvikle seg classeskiller i bygda. Allikevel var han mest opptatt av det positive aspektet ved dette. Han mente kulturminner ville kunne bidra til en sterk stedsidentitet hos befolkningen, og han uttrykte en tro på å dyrke en kultur ved å samles om et felles prosjekt i bygda, som f.eks. restaurering av et grendehus. Slike prosjekter ville kunne få fram mange gode krefter, som igjen kunne videreutvikles, mente han.

Informant5 var enig i at kulturminner og lokalhistorien ville kunne bidra til å styrke innbyggernes selvtillit, spesielt dersom de fikk lov til å bli involvert i kulturminnet, f.eks. gjennom formidling og guiding. Slik uttrykte hun det:

(...)Hvis du f.eks. får i oppgave at du skal være ledsager på fortet, (...) så må du sette deg ned, og så må du lese litt til, og så får du enda litt mere eieforhold til det. Og så får du besøk fra Askim, da, en buss, «Ja her bor jeg! Dette er mitt sted!

Informant 2 hadde en litt annen oppfatning av dette spørsmålet. Han mente selvfølelsen hadde med egen oppvekst og opplevelser å gjøre, og slik sett hadde dette en helt personlig betydning for et individ.

Ja, men jeg tror det må være en del av din egen oppvekst. (...) at det har betydning for deg sjøl, i oppveksten, sånn at det har festa seg..., at du får en sånn god følelse når du ser at sånn var det. Jammen var jeg en del av det! Jammen var jeg det – Ja. Og det.... Det trur jeg .... er det viktigste!

Informant3 mente at det arbeidet som hans forening hadde gjort, ville kunne ha betydning for andre mennesker ved at de kunne bli mer kjent med forfedre og familien, og gjennom kunnskap om kulturminner og lokalhistorie ville de også forstå mer om egne røtter. Han syntes også det var viktig å formidle denne lokalhistorien videre til nye generasjon, slik at de hadde mulighet til å se seg selv i lys av historien og i en større sammenheng.

Det var altså noen felles synspunkter og noen individuelle forskjeller mellom informantene i synet på dette spørsmålet, men det det var stor enighet om, var at kulturminner og lokalhistorien til et sted har betydning for hvordan innbyggerne ser på seg selv. Kulturminner kan altså bidra til å styrke omdømmet til et sted, slik Momarkedet og Soot-spelet er gode eksempler på. Slike steder representerer viktige elementer i den sosiale historien om et sted og blir delte historier i et samfunn, og det kan ha stor betydning for selvidentiteten. Breakwell er også opptatt av dette i sin teori om forholdet mellom sted og individ. Her er vi også inne på kulturminner som tema for stedsutvikling og besøksnæring, men det omfattes ikke av denne studien. Allikevel er dette et potensiale ved kulturminnene som bør nevnes.

7.3.6 Oppsummering

Intervjuene ga meg en dypere forståelse av hvilken betydning kulturminner i Eidsberg hadde for informantene, med henblikk på tilhørighet og identitet til kommunen. Trass i at utvalget bare besto av fem informanter, avdekket intervjuene flere aspekter som jeg anså som interessante, og som jeg vil se nærmere på i diskusjonskapittelet. Det viktigste funnet var hvilken betydning barndomsopplevelser med nære

voksenpersoner hadde, spesielt når de ble gjentatt jevnlig over flere år. Andre interessante funn var den voksnes engasjement for kulturminnet, og interaksjonen mellom barnet og kulturminnet, det vil si hvilken rolle kulturminnstedet spilte for aktiviteten barnet utøvde der. Nok et viktig funn var hvilke personlige følelser kulturminnet fremkalte hos informantene, og hvordan de ble tolket og ga mening i eget liv og i forholdet til Eidsberg. Her fantes det også eksempler på en sterk stedsidentitet mellom informant og kulturminne. Intervjuene ga innblikk i hvor viktige grupperelasjoner kan være for tilhørighet og identitet til et kulturminne, men jeg fant også eksempler på at gruppetilhørighet eksisterte i forbindelse med kulturminner uten at stedstilhørighet til Eidsberg nødvendigvis var til stede. Kulturminner ble også ansett å være samlende symboler på fellesskapet og samhørigheten til Eidsberg. Spesielt ble Momarkedet nevnt som et slikt symbol. Det var også et interessant funn at alle informantene mente at kulturminners betydning hadde hatt en påvirkning på deres engasjement i lokalsamfunnet. Momarkedet ble fremholdt som et godt eksempel på hvordan man kan skape stolthet og styrke innbyggernes selvfølelse i et lokalsamfunn.

8 Diskusjon - presentasjon og drøfting av funn

8.1 Innledning

I denne studien ønsket jeg å kartlegge hvilke kulturminner innbyggerne i Eidsberg kjente til, hvilken relasjon de hadde til dem og hva denne relasjonen skapte av følelser forbundet med stedstilhørighet og identitet. Det var også interessant å undersøke om stedstilhørighet genererte et økt engasjement i lokalsamfunnet.

I dette kapittelet vil jeg ta utgangspunkt i kategoriinndelingen fra den kvalitative delen av undersøkelsen, som også omfatter spørsmålene fra den kvantitative undersøkelsen, og diskutere dem opp mot problemstillingen: «I hvilken grad har innbyggerne i Eidsberg kunnskap om kommunens kulturminner? Og hvilken betydning har kulturminner for identitet og stedstilhørighet hos Eidsbergs befolkning?»

Jeg vil i det følgende forsøke å svare på dette ved å dele problemstillingen i 2 hovedområder:

- A. Kulturminnekunnskap**, der det mest interessante temaet viste seg å være *Kilder til kulturminnekunnskap*. Et annet interessant tema var *kontinuitet*.

- B. Betydning av forholdet mellom kulturminner og egne minner/ opplevelser**, der temaet *Betydning av minner/opplevelser med kulturminner* ble utdypet og klarlagt fra ulike perspektiver. Her var de mest interessante temaene: *Interaksjon, tilknytning og følelser og mening*.

Jeg vil sammenligne hovedfunnene med relevant teori og forskning på området. Endelig vil jeg trekke noen konklusjoner basert på funnene i undersøkelsen, og om mulig knytte noen generelle betraktninger til folks tilhørighet og identitet til kulturminner på et sted.

I det videre vil jeg omtale ekspertinformantene som informanter og respondentene som Res.

8.2 Kulturminnekunnskap

8.2.1 Kunnskap om kulturminner

Spørreundersøkelsen

Det var nesten 90 % prosent av respondentene som oppga at de kjente historien til noen kulturminner, mens 10 % ikke visste noe om kulturminnene i Eidsberg.

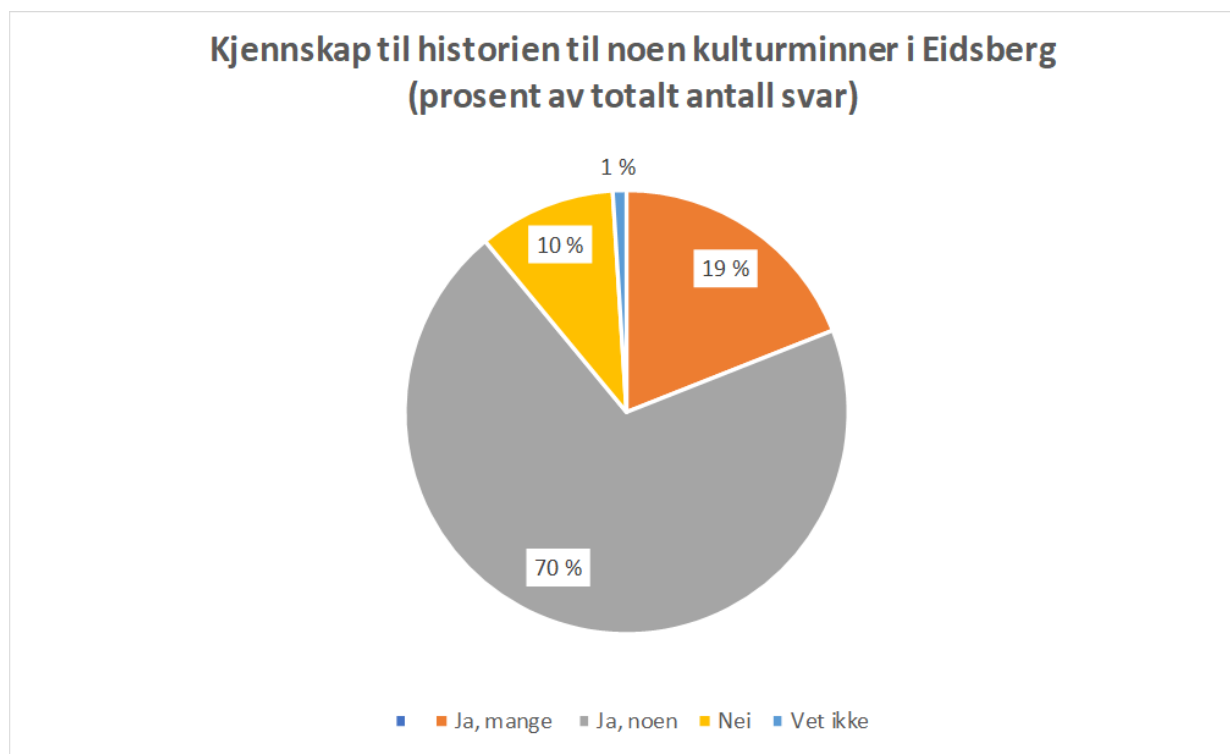

Fig. 7. *Kjennskap til historien til noen kulturminner i Eidsberg (prosent av totalt antall svar), (fra Kapittel 6.4, s. 43).*

I utvalgene var fordelingen forholdsvis jevn, men blant de 10 % som ikke kjente noen kulturminner i Eidsberg var det flere kvinner enn menn som ikke kjente noen kulturminner.

Av dem som svarte «Nei» på dette spørsmålet, var spredningen stor, både på alder, utdanning og utvalg, men det var en forskjell mellom menn og kvinner.

Figur 8 viser kjønnsforskjeller mellom kunnskap om kulturminner.

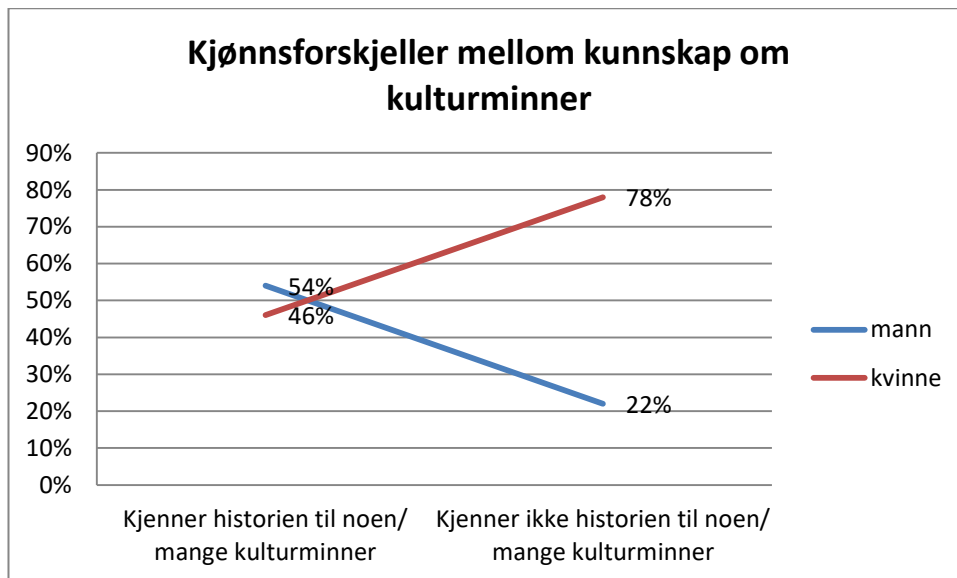

Fig. 8. Kjønnforskjeller mellom kunnskap om kulturminner i Eidsberg

Tabell 1 viser kjønnforskjeller mellom kunnskap om kulturminner i Eidsberg

Kjønn	Kunnskap om kulturminner		Prosentdifferanse mellom Kunnskap og ingen kunnskap om kulturminner
	Kjenner historie til noen/ mange	Kjenner ikke historien til noen/ mange	
Mann	54 %	22 %	32
Kvinne	46 %	78 %	-32
	100 %	100 %	

Tabell 1. Kjønnforskjeller mellom kunnskap om kulturminner i Eidsberg

Tabellen viser at det var 32 prosentpoeng flere menn i utvalgene som *hadde* kunnskap om kulturminner i Eidsberg, enn det var som *ikke* hadde kunnskap om dem. Det er med andre ord en samvariasjon mellom variabelen kjønn og kunnskap om kulturminner blant respondentene. Det er en tendens til at verdien «Kjenner *ikke* historien til noen/ mange kulturminner» går sammen med «kvinne», men kjønnfordelingen på dem som kjenner historien til noen/ mange kulturminner i Eidsberg er mye likere.

Det var bemerkelsesverdig mange av respondentene som hadde kunnskap om kulturminner i kommunen, og som også oppga et stort antall kulturminner og

kulturmiljøer. Tabellen under viser de 10 hyppigst nevnte kulturminnene i prosent av total frekvens.

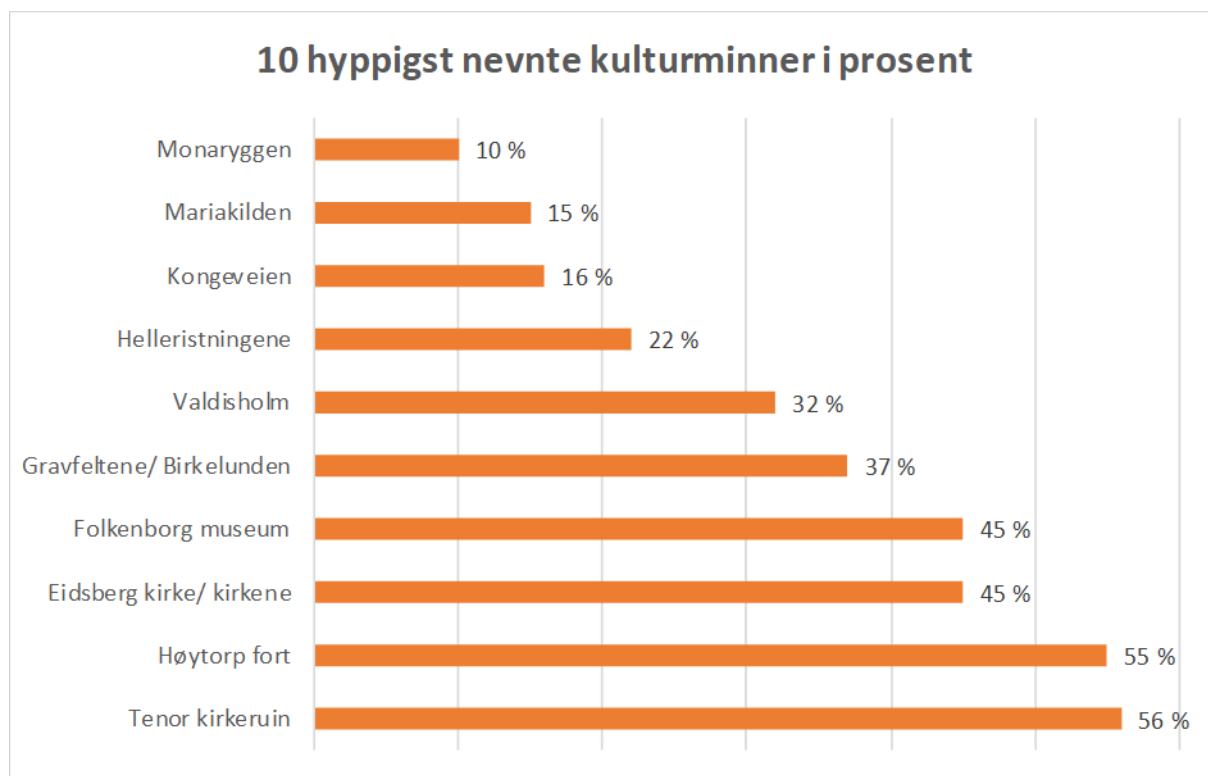

Fig. 6. 10 hyppigst nevnte kulturminner i prosent (av totalt frekvens), (fra Kapittel 6.3 s. 41).

På de neste plassene fantes Hegginbygningene (7 %), gamle skoler (6 %), husmannsplasser (6 %), Heen kirkested (4 %), Revhaug bru (4 %), Hobøl gård (Trygve Gulbranssens hjem) (3 %), Apotekergården (3 %), Ingaleden (3 %), Lekum (3 %), Eidsberg kirkegård (2 %), Kulevannsaga (2 %), jernbanestasjonsbygningene (2 %), Bøndernes hus i Hærland (2 %).

Blant svarene fantes også mange kulturminner som kun ble nevnt én gang, som: Pilegrimsleden, døpefonten i Hærland kirke, Vardehytta, Sørbysetra/ setrer, Kaupang, Momarken, Korperudverkstedet, Anders Eiebakkes hus, Reidar Aulies kunst, Sletnerskatten, Brattfoss, Heia Misjonshus, Skrivergården, Klokkergården, retterstedet ved Morstong, Andresens bakeri, Blyvollen, Festiviteten, Dammen, Lundevollen, Lekum.

Noen kulturminner og kulturminnemiljøer ble nevnt som samlebetegnelse: Bygårder, gårdsbruk, ulvegraver, smugene i Mysen, kokegroper, stolpehus, våpenslipp, hulveier, tingsteder, bygdeborger, nedlagte bruk.

Hos informantene i intervjuene fant jeg også stort kjennskap til kulturminner i Eidsberg, men her var jeg mer opptatt av å utforske informantens forhold til det enkelte kulturminnet.

Intervjuene

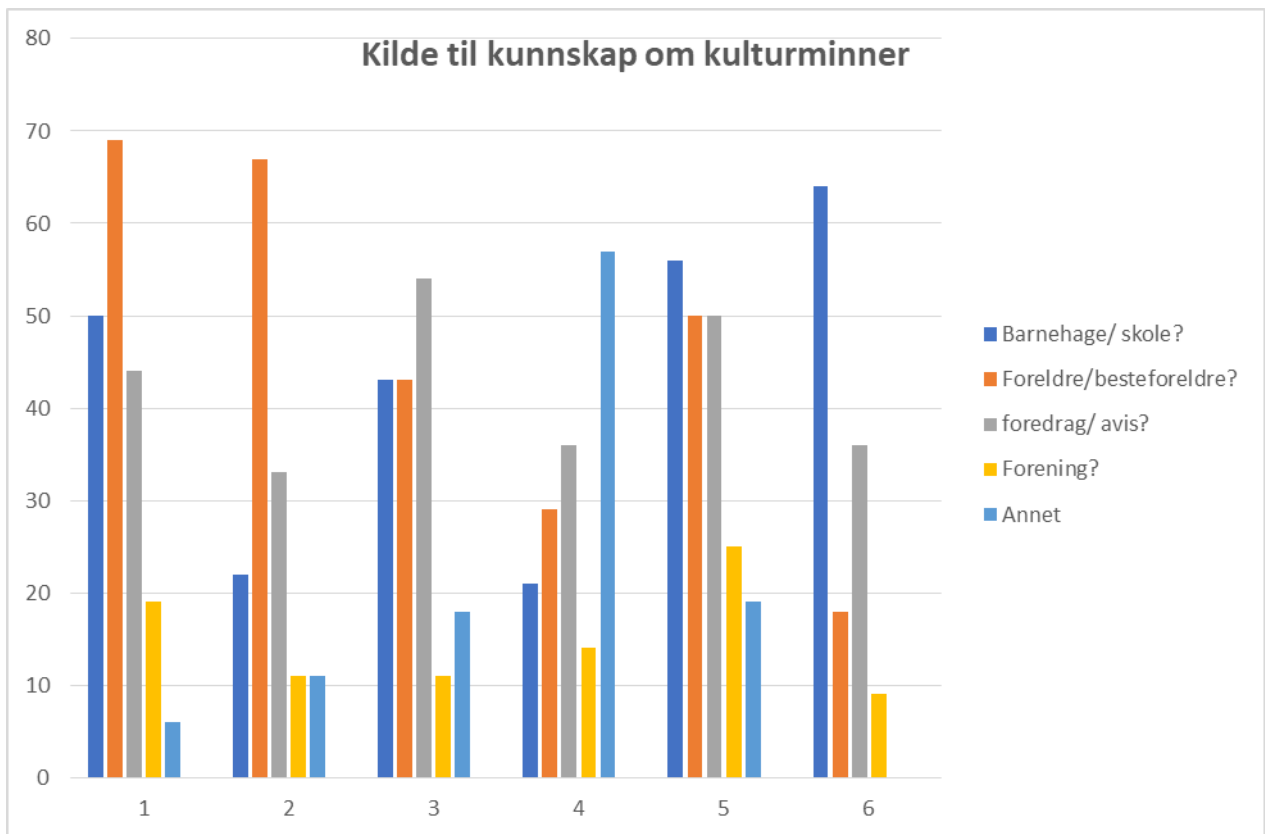
Informantene hadde også god kjennskap til kulturminner, og nevnte de fleste av kulturminnene som ble nevnt i fig. 6 over. I tillegg utdypet de sitt forhold til noen spesifikke kulturminner som de hadde et nært forhold til. Det vil jeg komme tilbake til i neste avsnitt.

8.3 Betydning av nære voksne

Det mest interessante funnet i undersøkelsen fant jeg da jeg undersøkte *Kilder til kulturminnekunnskap*. Både i spørreundersøkelsen og i intervjuene fantes det klare indikasjoner på at det var voksenpersoner, med en nær relasjon til Res, som hadde introdusert dem for kulturminner i barndommen.

Spørreundersøkelsen

På spørsmålet om kilde til kunnskap om kulturminner i spørreundersøkelsen, var det en tilnærmet lik fordeling mellom svaralternativene: «I barnehagen/ grunnskolen/ videregående skole», «Av foreldre, besteforeldre eller andre som har fortalt om dem» og «I foredrag/ aviser/ bøker eller på internett», men så man nærmere på hvert utvalg var det imidlertid noen forskjeller.

Utvalg: 1= Bøn1, 2= KTek2, 3= KL/BhL3, 4= KAdm, 5= Nær5 og 6= Prod6

Fig. 8. Kilde til kunnskap om kulturminner (utvalg, i prosent), (fra Kapittel 6.5, s. 46).

Bøn1 og KTek2 oppga foreldre/ besteforeldre som viktigste kilde til kulturminnekunnskap. KL/BhL3 oppga medier som viktigste kilde, mens Nær5 og Prod6 oppga barnehage/ skole som viktigste kilde. For fire av utvalgene var således nære voksenpersoner viktigste kilder til kunnskap og opplevelser med kulturminner. For de andre to utvalgene var medier viktigere.

Dersom man i tillegg ser på svarene på spørsmålet: «Har du minner eller opplevelser som du forbinder med noen kulturminner?» svarte 51 %: «Ja, besøk med voksne i barndommen.».

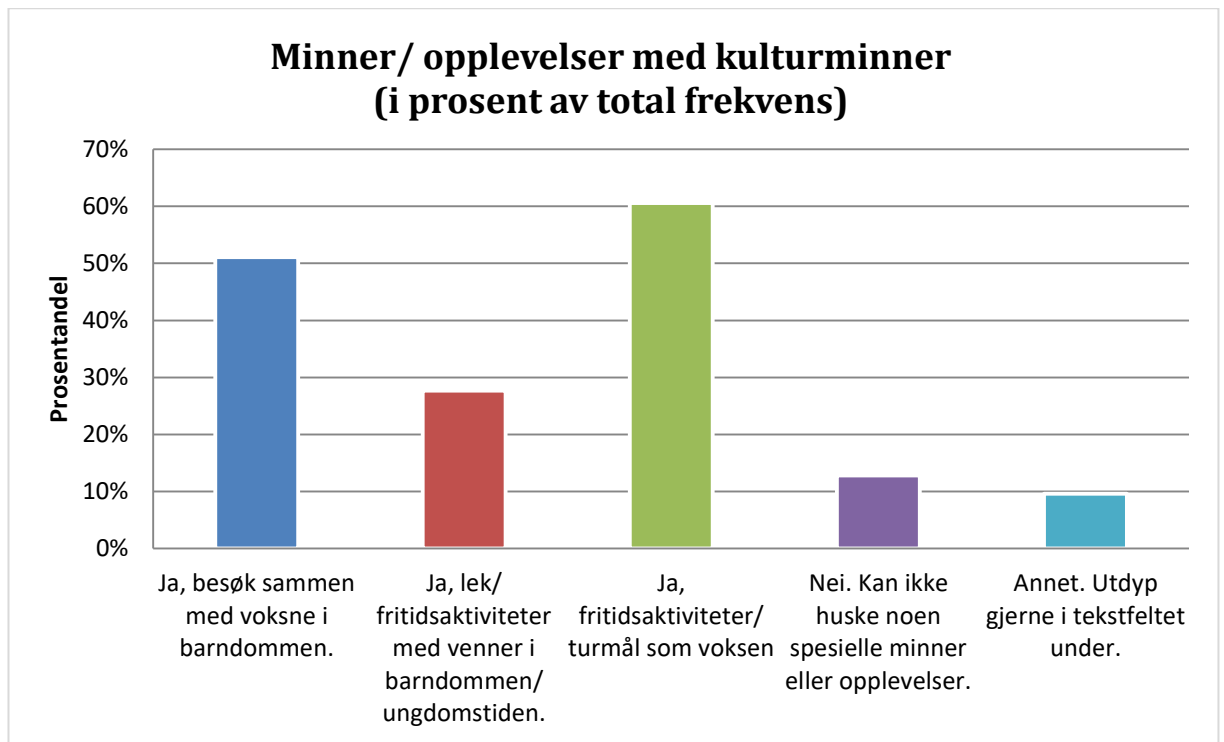

Fig. 9. *Minner eller opplevelser med kulturminner (i prosent av total frekvens), (fra Kapittel 6.6, s. 48).*

I diagrammet under beskrives forholdet mellom personlig betydning av kulturminner sammenlignet med barndomsopplevelser m/ voksne og ingen barndomsopplevelser m/ voksne.

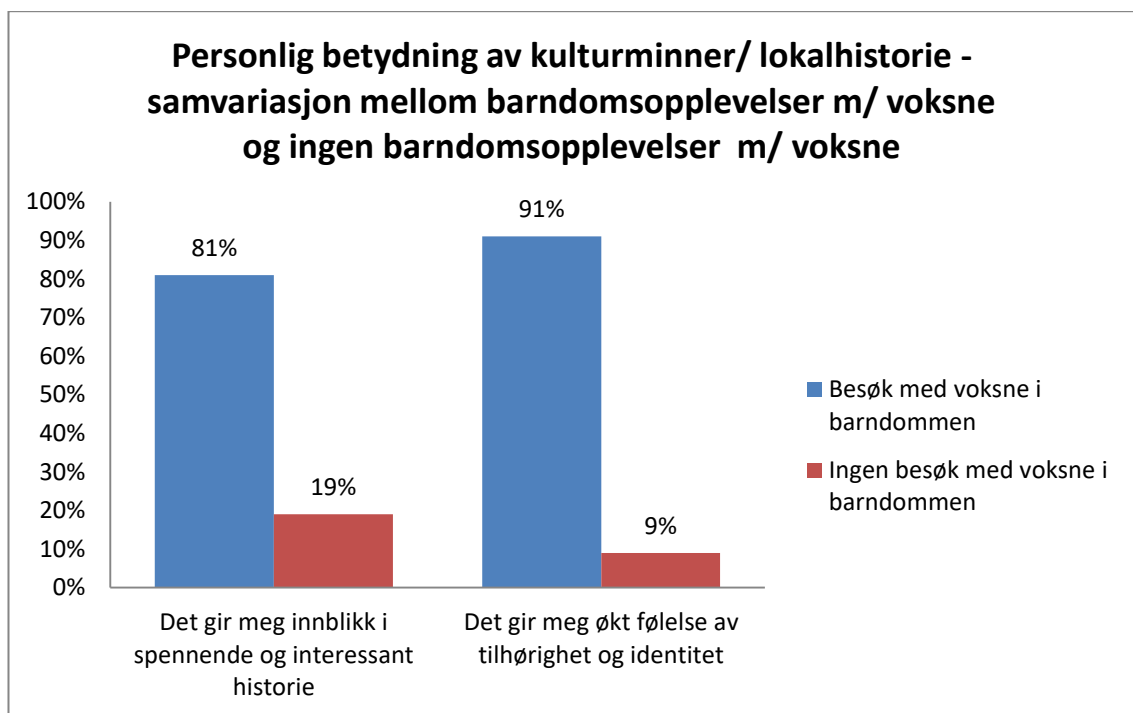

Fig. 29. *Personlig betydning av kulturminner/ lokalhistorie – samvariasjon mellom barndomsopplevelser m/ voksne og ingen barndomsopplevelser m/ voksne.*

Diagrammet viser at det er en klar samvariasjon mellom variabelen personlig betydning av kulturminner og lokalhistorie og variabelen besøk / ingen besøk med voksne i barndommen.

Det er en klar tendens til at både verdien «Det gir meg innblikk i spennende og interessant historie» og verdien «Det gir meg økt følelse av tilhørighet og identitet til Eidsberg» samvarierer med «Besøk med voksne i barndommen».

Besøk med voksne i barndomme	Personlig betydning av kulturminner/ lokalhistorie		Prosentdifferanse mellom	
	Det gir meg økt følelse av tilhørighet og identitet	Det gir meg innblikk i spennende og interessant historie	Innblikk i spennende og int. historie og økt følelse av tilhørighet og identitet	
Ja	91 %	81 %	10	
Nei	9 %	19 %	-10	
	100 %	100 %		

Tabell 2. *Personlig betydning av kulturminner/ lokalhistorie – samvariasjon mellom barndomsopplevelser m/ voksne og ingen barndomsopplevelser m/ voksne.*

Det er spesielt tendensen til at verdien «Besøk med voksne i barndommen» går sammen med «Det gir meg økt følelse av tilhørighet og identitet til Eidsberg». Selv om prosentdifferansen ikke er veldig stor, er den stor nok til at man her kan snakke om en samvariasjon, som nok en gang bekrefter hva som skaper tilhørighet og identitet til et kulturminne.

«Det gir meg innblikk i spennende og interessant historie» er noe mer likt fordelt mellom dem som har vært på besøk med voksne i barndommen og dem som ikke har vært det. Det er i tråd med mine antagelser, ettersom mange kan synes det er interessant å få innblikk i kulturminnenes historie, uten at det nødvendigvis har noen sammenheng med følelse av tilhørighet og identitet.

Hva så med opplevelser av kulturminner for innflyttere til kommunen? Hvordan skal de få en tilknytning og identitet til kulturminnene i kommunen?

I spørreundersøkelsen skilte Prod6 seg ut, fordi de oppga barnehage/ skole som kilde til kulturminneopplevelser med 64 %, mens foreldre og besteforeldre og andre bare representerte 18 % i dette utvalget (jf. Fig. 8). Det kan ha sammenheng med foreldres bakgrunn, utdanning eller interesse for kulturminner, men det viser at der foreldre/ besteforeldre ikke formidler denne lokalkunnskapen til egne barn/ barnebarn, kan barnehage og skole ha en viktig funksjon med hensyn til opplevelser i forbindelse med kulturminner og lokalhistorie.

Dersom vi ser på intervjuene, bekreftes inntrykket av skolens og barnehagens viktige rolle i så måte. Barnas opplevelser og kunnskaper om kulturminner kan så deles med resten av familien, noe som følgende uttalelse, hentet fra spørreundersøkelsen, beskriver. Spørsmålet var hvordan Res hadde fått kunnskap om kulturminner, og et av svarene var: *«Gjennom min datter som har lært om dette på skolen.»*

Et annet eksempel var svarprosenten på følgende spørsmål i spørreundersøkelsen: *«Hva kan gjøres for å ivareta kulturminnene bedre i Eidsberg?»* Her krysset hele 77 % av på alternativet: *«La barn i barnehage og grunnskole bli kjent med kulturminnene og lokalhistorien i Eidsberg som en del av opplæringen.»* Det tyder på at majoriteten av Res også mente det var viktig å bli kjent med disse stedene i ung alder og også å sikre denne kunnskapen gjennom lokale læreplaner.

Flere av Res som jobbet med barn i barnehage eller skole svarte også at de brukte kommunens Kulturminnebrosjyre som grunnlag for formidling og opplæring.

Hva så med Res minner /opplevelser om kulturminner ved lek og fritidsaktiviteter med venner i barndommen/ ungdomstiden? Her svarte bare 28 % at de hadde slike opplevelser fra kulturminner og kulturmiljøer. Denne variabelen hadde således mye mindre betydning enn antatt.

Betydningen av en introduksjon til kulturminner av nære voksne eller lærere i barnehage/ skole ser altså ut til å være den viktigste faktoren for dannelsen av tilhørighet og stedsidentitet hos et individ. Dersom vi ser på funnene fra intervjuene, forsterkes dette inntrykket.

Intervjuene

I intervjuene nevnte alle informantene nære voksenpersoner som kilder til kulturminner. De voksne var ofte familiemedlemmer, men kunne også være andre personer i deres nærområde, som f.eks. en lærer, en trener i idrettslaget, en kamerats far eller en ansatt på et kulturminne. Det kom også fram at det var de voksnes interesse og engasjement for kulturminner og lokalhistorie som hadde størst påvirkning på Informantenes forhold til kulturminner. Både i Proshanskys og Breakwells teori finner jeg støtte for dette funnet. De hevder at tidlige barndomsopplevelser i fysiske omgivelser sammen med nære voksne, er helt essensielle. Opplevelsene fører til mange typer relasjoner og erfaringer med stedet for barnet. Forholdet mellom sted og selvet bearbeides så kognitivt etter visse strukturelle prinsipper, og slik formes identiteten til stedet (Hauge, Å.L. 2007, s. 984). I denne studien finner jeg mange av de samme tendensene i informantenes forhold til *kulturminner*. Informant4 uttrykte det slik om kulturminnene Brattfoss og Svarverud:

(...) Far tok meg med på tur, og spesielt en onkel som bodde i Oslo og som kom på ferie hjem, da var vi alltid med han på tur innover der, (...) Å se dette, da fornemma jeg det sjøl, at dette her var noe jeg var interessert i. (Fra kapittel 7.2.1, s. 69).

Kulturminner og kulturminnemiljøer inneholder også sosiale symboler som er viktige kilder til identitetslementer, fordi de skaper personlig mening og betydning for dem som opplever dem. Slik kan det samme kulturminnet ha helt ulik betydning for forskjellige personer og være meningsfullt på mange ulike måter. Breakwell er opptatt av hvordan slike identitetskonsepter utvikles i selvet til å bli selvkonsepter (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 210).

Flere av Informantene fortalte også om lærere som formidlet sitt engasjement for kulturminner og lokalhistorie til dem på en slik måte at de fikk et forhold til stedene. Informant5 sier det slik:

(...) og vi var jo heldig å ha XX som lærer, og han er jo veldig glad i historie, (...) så han tok jo oss med på fortet, på Lekum Mølle. Vi var på Festiviteten, altså vi brukte stedene, da! (...) Og X som fikk jobb i Aftenposten ... Han sa jo det at han ble historiker pga. XX som lærer. (Fra Kap. 7.2.2, s. 72).

Dette eksempelet bekrefter funnene i spørreundersøkelsen om barnehagens og skolens viktige rolle som formidlere av kulturminner og lokalhistorie til barn.

8.4 Betydning av kontinuitet

Spørreundersøkelsen

Res i begge undersøkelsene både bodde og arbeidet i Eidsberg, og mange av dem hadde også bodd der hele livet, eller hadde vokst opp i kommunen og flyttet tilbake og bosatt seg der etter mange år utenbys. De hadde derfor opplevd stor grad av *kontinuitet* i forholdet til kulturminnene i Eidsberg.

Intervjuene viste at *kontinuitet over mange år* var en forutsetning for at tilhørighet, og i noen tilfeller også identitet, til kulturminner skulle utvikles. Gjennom gjentatte opplevelser med kulturminnet i barndommen (sammen med betydningsfulle voksne), tilegnet individet seg en forståelse for kulturminnets historie, uttrykk og hvilke muligheter det ga for aktivitet. Individet lærte også hvilke normer og regler som gjaldt på stedet, og dette resulterte i gjenkjenning og mening for individet, noe som igjen styrket forholdet mellom kulturminnet og individet. Dette kaller Breakwell et transaksjonelt forhold mellom sted og individ og beskriver identitetsoverføringen som skjer mellom sted og individ.

Både Breakwell og Proshansky argumenterer for at gjenkjenning og mening er viktige elementer i en bearbeiding og forståelse av et sted, slik at en person kan vurdere og sammenligne nye opplevelser med tidligere erfaringer for å bli i stand til å knytte identitet til stedet. Deres teorier har ulike modeller for hvordan sted som identitet dannes i selvet, men de deler oppfatningen om at den kognitive prosessen er viktig for internaliseringen av sted for at det skal bli en del av identiteten til personen. Breakwell er allikevel kritisk til Proshanskys teori på noen områder, blant annet med hensyn til kravet om *kontinuitet* som forutsetning for identitetsdannelsen til sted. Hun står for et mer aktørpreget perspektiv på forholdet mellom menneske og sted. I det ligger det et perspektiv på at individet som den aktive, selv velger tilhørighet og identitet til grupper og steder. Det fant jeg klare indikasjoner på i intervjuene.

Intervjuene

I undersøkelsen fant jeg mange eksempler som støttet mine antagelser om at gjentagende opplevelser med sted, slik som f.eks. til kulturminner, hadde større betydning for utvikling av identitet til sted enn enkeltopplevelser eller kortere forhold til sted hadde, slik Proshansky også hevder. Jeg vil i det følgende argumentere for dette med bakgrunn i noen eksempler fra intervjuene. Beskrivelsen informant2 ga om sine erfaringer med Momarken Travbane, fra tidlige ungdomsår og til voksen alder, tydet på at dette hadde hatt stor betydning for han. Han fortalte om kameratens far som introduserte han for travbanen, og det virker som nettopp denne personen hadde betydd mye for informantens forhold til stedet. Et viktig aspekt var at informanten ennå – 50 år etter – var innom stedet for å snakke med folk han ble kjent med i denne perioden.

(...) Jeg har mere forhold til Momarken Travbane! (...) Jeg hadde en kamerat hvor faren var totalisator, så jeg var med de opp dit. (...) Da var jeg vel fra en eh...12, 13,- 14, 15, 16. Jeg dreiv der helt opptil 20-årsalderen og jobba der. (...) Jeg er jo fortsatt innom der. Det er jeg – en gang i mellom. (Fra Kap.7.2.1, s. 65).

I dette utsagnet fant jeg tegn på en sterk grad av stedsidentitet, opparbeidet gjennom gjentatte besøk og opplevelser på Momarken travbane over mange år. Den nære relasjonen til en betydningsfull voksen, her representert ved kameratens far, nevnes flere ganger som en som hadde en sentral rolle og et engasjement i kulturminnemiljøet. Alle de viktige elementene for dannelse av stedsidentitet var her til stede. Informanten fortalte at han fortsatt besøkte stedet og hadde kontakt med miljøet der, og det vitnet om en så sterk tilhørighet at jeg vil karakterisere det som stedsidentitet.

Et annet eksempel var informant5. Hun fortalte om Festiviteten kino og bad, dit moren tok henne med for at hun skulle lære å svømme.

Og så var jeg veldig glad i å svømme, så mamma tok oss med en del på badet på Festiviteten. (...)Så hadde de en jentesvømming hver tirsdag, så da husker jeg jeg hadde en sånn blomstrete badedrakt og en sånn lue, - så da lærte jeg å svømme (...). (Fra Kap 7.2.1, s. 69).

Det var moren som var den betydningsfulle voksenpersonen som tok henne med på gjentatte besøk til badet, og dette foregikk over flere år. Informanten fortalte om et lignende forhold til kinoen, som var i samme bygning.

Slik støtter dette eksempelet min teori om at gjentakende aktiviteter på et kulturminne og varighet over tid, er *en forutsetning* for dannelsen av stedsidentitet. Dette er også et viktig poeng i Proshanskys teori.

8.5 Konsekvenser av manglende kontinuitet

Intervjuene

I min studie fant jeg også eksempler på det motsatte av varighet, og følgende av det. Informant1 i intervjuene var innflytter, og selv om hun hadde bodd i Eidsberg i mer enn 20 år sammenhengende, hadde hun liten tilhørighet eller identitet til kulturminnene i kommunen. Hun kjente til mange av dem og hadde også besøkt dem, men det var få følelser knyttet til opplevelser eller minner med kulturminner. Da jeg spurte om hun hadde mer identitet knyttet til sin oppvekstkommune, benektet hun dette og forklarte at hennes familie hadde bodd utenlands til hun var 6 år, og hadde deretter flyttet hjem til Norge. Imidlertid savnet foreldrene hennes livet de hadde levd i utlandet og forherliget dette til fordel for stedet de bosatte seg på i Norge. Informanten mente at dette hadde påvirket oppveksten på hjemstedet, og at det var en viktig årsak til at hun aldri fikk noen spesiell tilhørighet til hjemstedet.

Eksempelet illustrerer betydningen av foreldres påvirkning på barn i forhold til sted – eller kulturminner. Informanten utviklet ingen stedsidentitet til hjemstedet sitt som barn, og utviklet heller ikke dette for sitt nye hjemsted som voksen, til tross for at hun hadde bodd i Eidsberg det meste av sitt voksne liv. Guilianis forskning på sted som tilrettelegger eller hindring for identitetsutviklingen (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 219). Han hevder at dersom et individ har utviklet et positivt bånd til et sted i barndommen, er dette et godt utgangspunkt for identitetsutvikling og opplevelser på stedet. Han hevder videre at dette fører til at individet har aktivert evnen til å føle tilhørighet til nye steder senere i livet. Og motsatt: Dersom et individ ikke har utviklet et positivt bånd til et sted i barndommen, vil det heller ikke ha noe grunnlag for utvikling av en identitet til et nytt sted. Jeg anvender Guilianis teori på

dette punktet, og mener den har en parallell til dette eksempelet. I min undersøkelse ser jeg imidlertid eksempelet som ledd i argumentasjonen om at barndomsopplevelser med kulturminner er viktige, og at de må gjentas over en lengre periode, helst over flere år, for at de skal internaliseres og bli en del av idividets tilhørighet og stedsidentitet.

8.5.1 Skape sin egen identitet

Intervjuene

Feldmann (1990, 1996) gjennomførte en studie på mobile innbyggere i Denver, Colorado, der hun forsket på mulige strategier de brukte for å kompensere for manglende stabil bostedsopplevelse (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 220). Hun fant at selv om folk ikke identifiserte seg med et spesielt område, identifiserte de seg med en spesiell bosetting, for eksempel by, småby eller landsbygda. I tillegg fant Feldmann at noen mennesker hadde én type bosetningsidentitet, men befant seg ofte i et annet, på grunn av f.eks. giftermål.

Informant1 i min studie er et eksempel som underbygger denne forskningen. Hun fortalte at hennes engasjement i lokalmiljøet hadde vært begrunnet i et ønske om å skape en egen identitet på stedet fordi hun var innflytter. I starten var hun bare kona til noen, eller svigerdatteren til noen, og hadde ingen identitet i kraft av seg selv. Hun anså det som viktig at hun skapte sin egen identitet i lokalmiljøet. Informant1 bekreftet altså at et individ selv kunne være konstruktør av sin egen identitet ved å oppsøke sosiale grupper og nettverk og bli en del av disse, slik også Breakwell argumenterer for i sin teori. Slik beskriver Informant1 sin følelse av manglende identitet til det nye stedet:

Jeg var ikke noe i kraft av meg selv. Og da var jeg jo veldig sånn at nå må jeg finne noe som er mitt, som jeg kan ha et eieforhold til (...) en egen identitet – som har vært viktig! (Fra Kap. 7.3.3, s. 84).

I Breakwells teori er det et hovedpoeng at individet er en aktiv konstruktør av sin egen identitet. Dette er et mer moderne syn enn det Proshansky står for, og det passer godt inn i vår globaliserte verden. Breakwell finner imidlertid at selv om individet opptrer

som en aktiv konstruktør for å skape sin egen identitet på et nytt og annerledes sted enn det individet kommer fra, kan dette også utfordre identiteten. Nye steder skaper nye forventninger og krav til utvikling og aksept av andre verdier for personen. (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 211).

8.5.2 Avvik fra kontinuitets-teorien

Intervjuene

Til tross for overbevisningen om betydningen av kontinuitet i forholdet til sted, vil jeg trekke frem eksempelet som informant3 forteller om, og som helt klart avviker fra denne teorien. Han fortalte om en enkelthendelse, der familien var på biltur et annet sted i landet, og på veien opplevde de noe som fikk stor betydning for informanten. Det brygget opp til uvær, og fra bilen så de noen eldre gårdsfolk som kjempet for å få inn høyet på den lille fattigslige gården, før regnet satte inn. Informanten var 8-10 år, han var sammen med familien sin, og opplevde noe som hadde elementer av dramatik i seg, samtidig som det var en kjent setting som han kjente hjemmefra og som han derfor var ganske trygg på. Etter at de hadde hjulpet gårdsfolket, ble de tatt imot i den lille stua som konger, og alt det beste gården hadde å by på av mat og drikke ble servert til gjestene. Informantens beskrivelse av denne opplevelsen var detaljert og fargerik og informanten fortalte også at han hadde skrevet ned denne opplevelsen i minste detalj som voksen. Dette var helt tydelig en betydningsfull opplevelse for han, og da han som pensjonist overtok sin onkels arbeid med å kartlegge og registrere husmannsplasser, fikk denne interessen muligens næring fra den tidlige barndomsopplevelsen. Slik sett avviker dette eksempelet, som var en enkelthendelse, fra teorien til Proshansky om kontinuitet.

Et annet aspekt ved denne historien var at Informant3 begynte å interessere seg for lokalhistorie i pensjonistalderen. Rubinstein og Parmelee (1992) studerte forholdet mellom alderdom og identitet til sted (Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. og Breakwell, G. 2003, s. 220). De fant blant annet ut at det å ha lokalkunnskap om steder ga selvtillit i en periode av livet der mange andre ferdigheter svekkes, og slik sett kunne dette være en årsak til interessen for kulturminner og lokalhistorie sent i livet for informanten.

8.6 Betydning av minner/ opplevelser med kulturminner

8.6.1 Identitet til kulturminner - grenda, bygda eller regionen

Spørreundersøkelsen

I spørreundersøkelsen fant jeg eksempler på at flere respondenter oppga kulturminner som bare fantes i grenda der de bodde, slik som den gamle grendeskolen, stasjonsbygningen eller kirken, til tross for at tilsvarende bygninger også fantes i andre deler av bygda. Det kan tyde på en sterkere identitet til grenda enn til bygda hos disse respondentene.

Breakwell omtaler et begrep hun kaller nesting av sted, som handler om at identiteten til sted kan henge sammen. Oftest ser man eksempler på nesting fra det kjente og nære til det større, slik som f.eks. fra hjemmet til grenda, kommunen, fylket og til landet, men følelsen av nesting er ikke alltid geografisk betinget hos et individ. Det kan også være et resultat av sosiale og personlige vurderinger av sted. Et eksempel på en type nesting som ikke var sammenfallende med geografisk definisjon fant jeg i følgende utsagn fra spørreundersøkelsen:

Jeg har ingen «Eidsberg-identitet», men sterk tilhørighet til (...) gården der jeg har bebodd siden 1979. Østfold fylke er viktigere for meg enn kommunen jeg bor i. (...) (Fra spørreundersøkelse, Betydning av lokalhistorie og kulturminner, Annet.)

8.6.2 Kulturminner som sosiale symboler

Spørreundersøkelsen

Kulturminner inneholder ofte sosiale symboler som skaper mening for individer på ulike måter. Disse symbolene kan være viktige elementer i vår identitetsdannelse. Breakwell hevder at steder kan ha forskjellige betydninger for ulike individer, avhengig av hvilken rolle stedet har spilt i de forskjellige personenes liv. I min studie fant jeg at dette også var tilfelle for *kulturminner*.

Et eksempel fra spørreundersøkelsen var Tenor kirkeruin, der en av Res svarte at hun hadde giftet seg på stedet. En annen svarte: «Vertskap under åpen kirke, Østfold domen. Samtaler med min far.» Begge disse uttalelsene illustrerer hvordan kulturminner kan være knyttet til viktige livshendelser og personlige historier for

mennesker. Stedene blir viktige identitetslementer for individer og får en helt personlig betydning for dem. I intervjuene fant jeg også flere eksempler på slike identitetslementer.

Intervjuene

Informant5 var opptatt av kinovaktenes røde uniformsjakker med gullknapper, som hun forbant med kulturminnet Festiviteten kino og kulturhus. For henne ble dette et symbol på bygningen og aktiviteten som foregikk der. Hun beskrev det på denne måten:

Og så kinoen, da! For vi gikk jo på kino på Festiviteten og det var kjempestas med de mennene med uniformene, og det var veldig stas at de hadde uniformer! (Fra Kap. 7.2.1, s. 69).

Breakwell hevder også at individet ser seg selv gjennom den sosiale og kulturelle påvirkningen det blir utsatt for, og at dette får konsekvenser for hans identitet. Hun argumenterer også for at sted er viktige kilder til identitetslementer.

8.7 Betydning av interaksjon

Intervjuene

I intervjuene fant jeg mange eksempler på interaksjon mellom informanter og kulturminnesteder. Ett eksempel var beskrivelsen til Informant5 av svømmeundervisningen på Festiviteten bad, og et annet var Informant2s forhold til Momarken Travbane. Det handlet her om aktiviteten som foregikk på stedet og hvordan selve kontaktflaten mellom sted og individ ble internalisert som en del av personens identitet. Dette er et grunnleggende element i Breakwells holistiske teori om forholdet mellom menneske og sted. Hun hevder at mennesker påvirker steder, men steder påvirker også mennesker. Videre tolker hun sted som fysiske omgivelser som har fått mening gjennom menneskets interaksjon med det. Jeg deler denne oppfatningen og finner mange eksempler på dette i min studie.

Informant2 uttrykker det slik gjennom beskrivelsen av sitt forhold til Momarken Travbane:

(...) Ja... for da jeg var liten gutt så var jeg en del oppi stallene der. – Og samtidig jobba jeg på travbanen – og solgte og beregna alt. Ja. Så jeg var eh... Det, det stedet har jeg mere forhold til! (...) (Red. anm. Faren til kameraten) han skaffa oss fast jobb, da, med alt mulig rart. Så det var jo... det var jo litt spennende. Og da var vi jo også en del i stallene der, da. Ja. Så det var jo – er jo et miljø, det, på Mysen. (Fra Kap. 7.2.1, s. 65).

8.8 Betydning av tilknytning og følelser

Et annet viktig funn fra undersøkelsen var *følelser* forbundet med minner og opplevelser med kulturminner. Betydningen av kulturminner for identitet og stedstilhørighet hos Eidsbergs befolkning var tema i problemstillingen, men hva ligger i begrepene identitet og stedstilhørighet? Spørreundersøkelsen ga få svar med hensyn til den følelsesmessige tilknytning til kulturminner. Noen indikasjoner på dette kom allikevel frem.

På spørsmålet «Tror du historien til kulturminnene har betydning for mennesker som lever i dag?» svarte 52 % av de spurte at de trodde at historien til kulturminner kunne bety noe for noen, mens 45 % trodde at den kunne bety mye for de som lever i dag. Det var ingen av Res som trodde at historien til kulturminner *ikke* hadde noen betydning for dem som lever i dag. Dette viser en tro på at selv i dagens multikulturelle og globaliserte samfunn har kulturminner og lokalhistorie en betydning for mange mennesker.

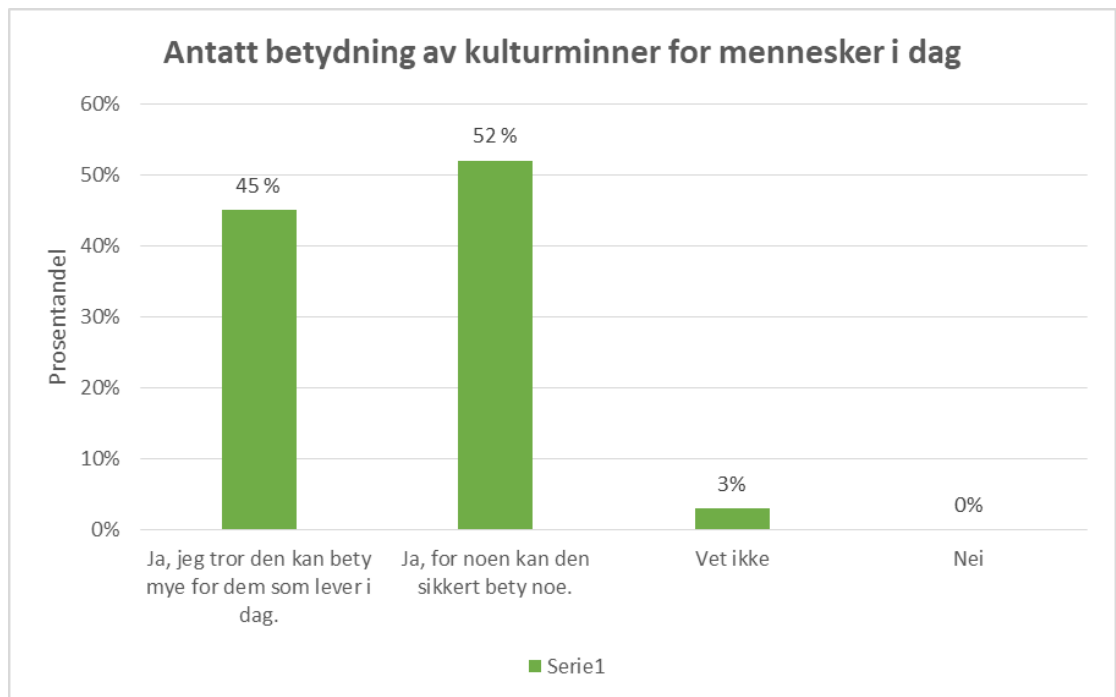

Fig. 11. *Antatt betydning av kulturminner for mennesker i dag (i prosent av absolutt frekvens), (fra Kapittel 6.7, s. 50).*

Begrepet *betydning* var i utgangspunktet relatert til subjektive følelser, men klargjorde ikke nærmere hvilke følelser det her var snakk om.

På spørsmålet «*Hva slags betydning tror du kulturminner har for folk som lever i dag?*» ble dette forsøkt tydeliggjort gjennom fire svaralternativer: Stolthet, tilhørighet og stedsidentitet, og et alternativ for «Annet», der respondentene ble oppfordret til å utdype spørsmålet. Det var ingen som svarte dette alternativet.

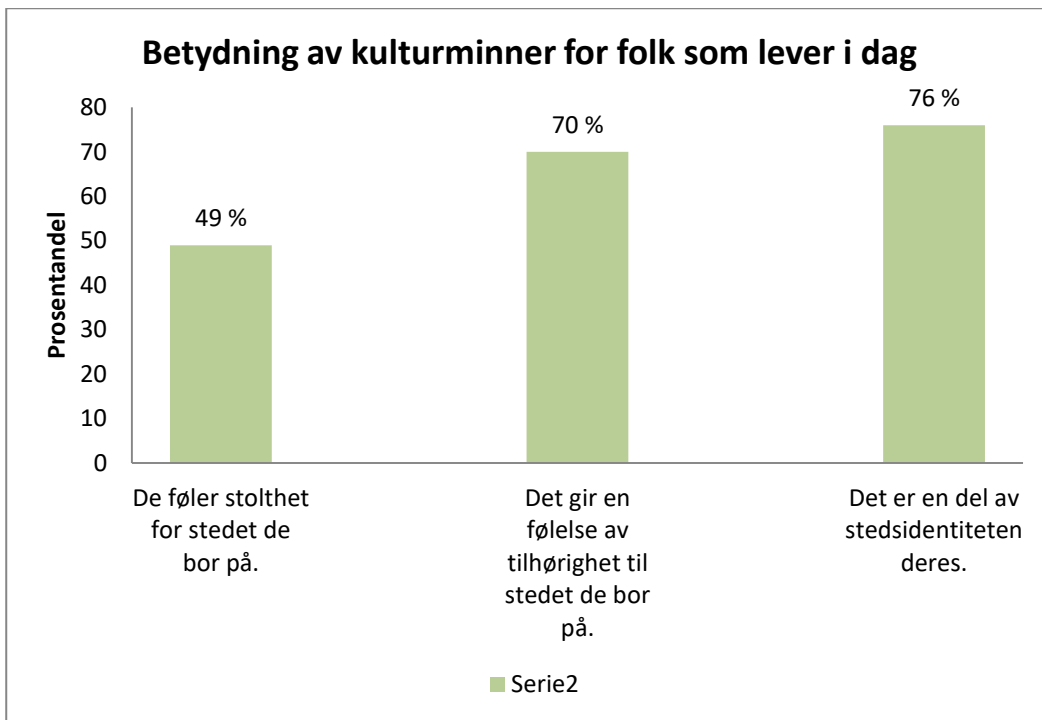

Fig. 30. Betydning av kulturminner for folk som lever i dag (i prosent av absolutt frekvens).

I alle utvalgene var tendensen den samme: Kulturminners betydning for tilhørighet og stedsidentitet til hjemstedet ble antatt å være veldig stor, med henholdsvis 70 og 76 %. Dette er bemerkelsesverdig høye tall, som sier noe om hvordan Res vurderer forholdet folk har til kulturminner i Eidsberg. Intervjuene ga flere svar på hva informantene la i begreper som betydning, tilhørighet, stedsidentitet og stolthet. Her kom også flere beskrivelser av følelser forbundet med kulturminner fram.

Intervjuene

Intervjuene avdekket et større spekter av følelser: Trygghet, spenning, stolthet, ydmykhet, følelsen av å bli sett/ være betydningsfull, relasjoner til andre, gode opplevelser, felles referanser, takknemlighet, tilhørighet og ha røtter, identitet, fellesskap og samhørighet, være en del av noe, være kjent, være involvert, være deltager og bli invitert inn. Informant5 sa det slik om Momarken Travbane:

Ja det er jo kjent, da! Du kan liksom gå opp i stallen og sånn og si hei, når det er noen nye stallkarer der, så har du på en måte alltid vært der. Du vet jo hvor døra er og utgangen er, og. (Fra Kap 7.3.2, s. 84).

Informantens utsagn sier noe om graden av trygghet og kjennskap til kulturminnet. Følelsene handlet mye om relasjoner til andre forbundet med kulturminnet; noen følelser var relatert til gruppetilhørigheten på stedet, noen til enkeltpersoner eller ansatte som jobbet der, noen følelser handlet om tidligere generasjoner og noen var knyttet til selve kulturminnesteedet. Imidlertid var det få som nevnte *stolthet* som noe de relaterte til kulturminner eller til Eidsberg som hjemsted. Det ser jeg nærmere på i neste avsnitt.

8.8.1 Hvordan skape stolthet?

Spørreundersøkelsen

I spørreundersøkelsen svarte bare 49 % at de trodde kulturminner førte til stolthet for stedet de bodde på. Det var interessant at innbyggerne i Eidsberg mente at følelsen av tilhørighet og stedsidentitet til hjemstedet var mye større enn følelsen av stolthet var. Min forforståelse var at disse begrepene ville være nesten sidestilt hos Res, men det stemte altså ikke. I alle de ulike utvalgene var det den samme tendensen.

Hva skaper stolthet hos innbyggerne i en kommune? Og hvordan kan man påvirke dette i et lokalsamfunn? Og ikke minst: Hva kan stolthet hos innbyggerne i en kommune føre til? Dette fikk jeg noen flere svar på i intervjuene.

Intervjuene

I intervjuene kom flere av informantene inn på begrepet *stolthet* i forbindelse med følelsene som Momarkedet skapte i lokalsamfunnet. Informant4 var opptatt av fellesskapsfølelsen som f.eks. restaurering av et grendehus skapte, eller en annen bygning som hadde hatt en betydning for mange gjennom generasjoner. Han mente slike samarbeidsprosjekter forløste mange gode krefter i lokalsamfunnet, noe som også kunne videreføres til en større enhet, dvs. den nye storkommunen. Han sammenlignet det med Momarkedet, og hvilken betydning slike arrangementer kunne ha for identitet og stolthet for et sted som Eidsberg. Han relaterte disse følelsene til det han opplevde der som gutt, og at det var fantastisk å oppleve alt som skjedde på markedet. Han nevnte også Soot-spelet i nabokommunen Marker som et nytt slikt

identitetsskapende arrangement, som hadde fått stor rekkevidde utover Marker kommune, og hva det skapte av stolthet for innbyggerne. Informant1 snakket også om dette og formidlet noe om omdømmet Momarkedet skapte for hele landet slik:

(...) Jo, for når jeg skal fortelle at jeg er fra Mysen, og jeg ser i blikket på de folkene at det skjønner de jo ikke hvor er, men når jeg forteller at jeg er der hvor Momarkedet hadde sine tv-sendinger hver eneste høst, så vet alle... i hvert fall av min generasjon og 40-50-åringer – de vet, da vet de hvor Mysen er!

Informant2 beskrev følelsen av involvering og fellesskap slik:

(...) Ja, fordi du var deltager der. Du var med, du var involvert i et eller annet der! (...) du var invitert inn, som deltager. (Fra Kap. (7.3.2, s. 76).

Informant5 uttrykte det slik:

Det var jo en samhörighet for alle sammen! Vi var jo på dug – vi bodde der jo hele uka! Vi fikk jo fri, og lekser hadde vi jo ikke den uka der. Aktiviteter hadde vi jo ikke, for vi jobba jo der oppe, solgte pølser, var parkeringsvakt, spilte der oppe på åpninga, (...) Hele samfunnet her var der hele uka, da. Det fikk oss til å gjøre noe sammen, og det og er jo kjempebra! Og de som ikke hadde jobb, hadde jo jobb den uka! (Fra Kap. (7.3.3, s. 83).

I disse uttalelsene ligger, etter min mening, svaret på hva som skaper stolthet omkring et kulturminne på et sted, og de viktigste faktorene handler om *følelsene*. Det er noe samlende ved et slikt stort og omfattende arrangement som Momarkedet var, som skaper en felles identitet for befolkningen på et sted. Breakwell beskriver slike steder som eksempler på sosiohistoriske grupperelasjoner, som representerer sosiale minner og delte historier i et samfunn. Noen slike historier kan til og med representere et minne for en hel nasjon, og det gjorde Momarkedet gjennom sin 62 årige historie.

8.9 Betydning av mening

Det siste viktige funnet fra studien er forbundet med *mening*. Både fra spørreundersøkelsen og fra intervjuene fant jeg at Res hadde sine egne personlige tolkninger av kulturminner.

Spørreundersøkelsen

I spørreundersøkelsen svarte 78 % at «Det gir meg innblikk i spennende og interessant historie om mennesker som har levd før.» 36 % av respondentene svarte at «Det gjør meg stolt av stedet jeg bor på». 60 % svarte at «Det gir meg økt følelse av tilhørighet og styrker identiteten til Eidsberg.» 52 % svarte at «Det gir meg større perspektiv på Eidsberg som bosted.» 21 % svarte «Det gjør at jeg engasjerer meg mer i lokalsamfunnet generelt.» 7,4 % svarte at de ikke hadde noe personlig forhold til lokalhistorie og kulturminner, mens 1,1 % svarte «Annet», og utdypet det med å bekrefte tilhørighet til gården sin og Østfold, men ikke til Eidsberg. Under er den samme tabellen gjengitt med absolutt frekvens.

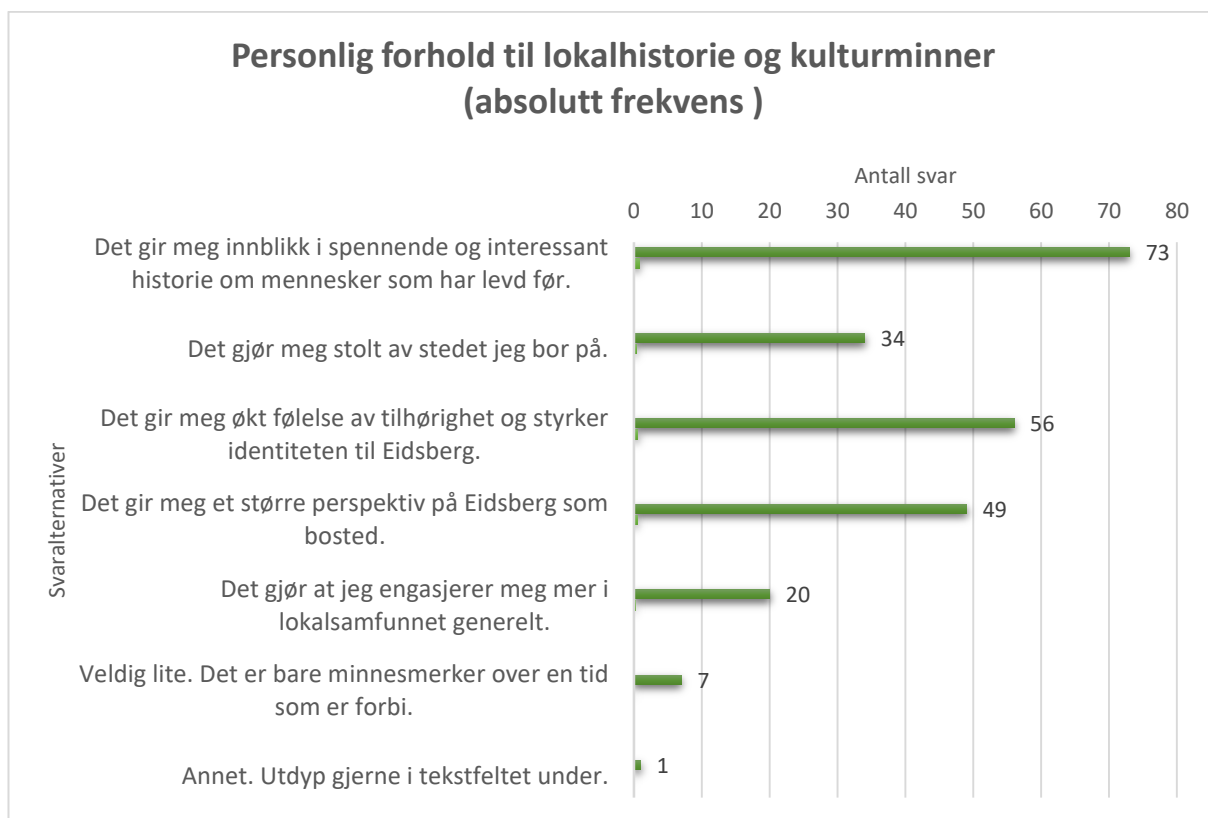

Fig. 13. *Personlig forhold til lokalhistorie og kulturminner.* (fra Kapittel 6.8, s.51).

Faren ved den web-basert spørreundersøkelse med ferdige alternative utsagn, var at den kunne gi upersonlige og overfladiske svar. Allikevel sier denne tabellen noe om personlig oppfatning hos det totale antall respondenter, som er interessant: Nesten 75 % av respondentene mente at lokalhistorie og kulturminner ga dem innblikk i spennende og interessant historie, og mer enn halvparten uttrykte at kulturminner og

lokalhistorie gir dem økt følelse av tilhørighet og styrket deres identitet til Eidsberg. Dette er viktige funn, som ble utforsket videre i intervjuene. Der kom det fram flere perspektiver på meningsinnholdet, som ga en større forståelse av hvordan individet tolket betydningen av et kulturminne i forhold til seg selv.

Intervjuene

Fra intervjuene kom det flere uttalelser som utfylte bildet om meningsinnholdet i kulturminner: *Kulturminner er viktige for å bygge videre på felles referansegrunnlag, for å hindre at historien gjentar seg, for at de som kommer etter skal forstå at deres liv er et resultat av andres slit og arbeid, for å vise fram forbilder for innbyggerne og for å forstå seg selv i et større perspektiv.*

Hvordan informantene fortolket meningsinnholdet i sitt forhold til kulturminnene var veldig ulikt, og var et resultat av hvilke personlige opplevelser de hadde hatt med kulturminnet. Her lå også kjernen til tilhørighetsfølelsen og identiteten til kulturminnet for det enkelte individ.

Den subjektive opplevelsen, persepsjon og hvordan individet så seg selv i lys av den kulturelle og sosiale påvirkningen det var gjenstand for, var det sentrale i betydningen av et kulturminne for individet. Det er også i tråd med den fenomenologiske tradisjonen som Breakwells teorier bygger på.

8.10 Forhold til Eidsberg

Intervjuene

Informant1 nevnte kulturminner og lokalhistorisk kunnskap som viktige referanserammer og samtaleemner for å skape en relasjon til folk på hjemstedet. Spesielt så hun det som viktig fordi hun var innflytter.

Ja! Det har det. Og så de opplevelsene ..... Jeg går sjelden på sånne aktiviteter alene! Jeg gjør det jo sammen med noen! Og da har man en felles referanseramme! (Fra Kap.7.3.3, s. 80).

Allikevel uttrykte informanten at hun hadde liten tilhørighet til Eidsberg og ingen identitetsfølelse til kommunen.

Informant2 mente også at kulturminneopplevelser hadde hatt betydning for hans forhold til Eidsberg. Han snakket om at det var viktig å finne tilbake til sine røtter, etter å ha bodd utenbys en del år. Han fortalte at han hadde gjort disse minnene til en del av sitt nåværende liv og at det dreide seg om lokal identitet. Videre beskrev han hvordan han opplevde at også andre var opptatt av det samme, og at det skapte engasjement og følelser.

(...) Jeg tror det er ... viktig for alle – egentlig, at du har en sånn lokalhistorisk tilknytning. (...) og så blir det en del av deg, en viktigere og viktigere del av deg, tror jeg. (...) Ja, det trur jeg for mange – for det brede lag, altså! (Engasjert) Det er ikke snakk om bare noen her – her er det snakk om veldig mange! (Fra Kap. 7.3.3, s. 81).

Også uttalelsen til slutt i avsnittet bekreftet den sterke tilknytningen når han uttalte:

At folk ser at ... her kjenner jeg meg igjen. Dette her – det er min oppvekst! (Fra Kap. 7.3.3, s. 81).

Informant3 bekreftet følelsen av stolthet og ydmykhet for de som hadde levd tidligere og som hadde lagt til rette for de neste generasjoners velstand. Han snakket også om at det ga en tilhørighetsfølelse å vite hvor man kom fra og å kjenne røttene sine.

Informant4 var opptatt av å bevare enkelte gamle bygg som signalbygg for å opprettholde det personlige preget og identiteten i bygda, og uttrykte at han var stolt av å være fra Eidsberg. Han uttalte at han var glad i grenda der han vokste opp og i kommunen, og fortalte at han hadde vært opptatt av å utvikle sider ved bygda som kunne forsterke dens posisjon og gi opplevelser til folk utenfor kommunen.

Informant5 uttrykte at kulturminnene hadde utvidet hennes horisont for mulighetene og aktivitetene som hun og barn og barnebarn kunne drive med i Eidsberg. Hun mente det hadde vært begrensende å bo i bygda uten å kjenne til kulturminnene og kulturarenaene, som hun også så dem som. Om Festiviteten kino og kulturhus sa hun at det var et sted å gå, det var trygt, et sted med sjarm og sjel, fordi det hadde en historie. Informant5 hevdet også at nye bygg aldri vil kunne gi den samme følelsen, fordi de ikke hadde noen historie i veggene.

8.11 Lokalt engasjement

Spørreundersøkelsen

Et funn som var interessant var hvordan kulturminner kunne skape engasjement i lokalsamfunnet. 21 % av respondentene svarte at de engasjerte seg i lokalsamfunnet som en følge av interessen for kulturminner og lokalhistorie. I intervjuene fikk jeg en dypere forståelse av dette gjennom informantenes uttalelser.

Intervjuene

Informant2 beskrev det på denne måten:

Ja! Det trur jeg. Det tror jeg helt klart... at det har. Ja. ... Det er ikke noe tvil om det. At du vil bidra, på en måte. At det har noe med identitet å gjøre. Det, at du vil bidra til å gjøre noe med det. Det er jo mange gode eksempler på det her i Eidsberg. (Fra Kap. 7.3.4, s. 85).

Informant 5 uttrykte det slik:

Ja. Det har nok veldig mye betydning. Du vil gjøre mye mere for et lokalsamfunn som betyr noe for deg, enn om det ikke betyr noe, for du har jo liksom, du har jo hele sjela di i det!(...). (Fra Kap. 7.3.4, s. 86).

Engasjement fra innbyggerne er ønskelig for et aktivt og levende lokalsamfunn.

Tendensen til en sammenheng mellom kulturminner og engasjement i et lokalsamfunn anser jeg derfor som et viktig funn.

8.12 Innbyggernes syn på seg selv

Intervjuene

Det siste funnet handlet om i hvilken grad et kulturminne kunne ha innflytelse på innbyggernes syn på seg selv. Det var et spørsmål som bare ble tatt opp i intervjuene, fordi jeg anså denne formen for undersøkelse som best egnet til en refleksjon omkring dette temaet.

Informant1 mente forholdet til kulturminner hadde en betydning for selvfølelsen til innbyggerne og nevnte Soot-spelet og hvordan det hadde skapt et positivt omdømme

til slusene i Ørje og løftet det fra det lokale og til det regionale, på vei til det nasjonale. Gjennom en anerkjennelse regionalt og nasjonalt, mente hun at også innbyggerne selv ville få en styrket selvfølelse og et nytt syn på sin egen lokale identitet.

Informant3 mente arbeidet som hans forening hadde gjort ville ha betydning for andre mennesker ved at de fikk mulighet til å bli mer kjent med forfedrene sine og familien sin. Kunnskap og opplevelser med kulturminner og lokalhistorie ville bidra til innsikt og forståelse for historien til egen familie. Han mente også det var viktig å formidle denne lokalhistorien til barn og barnebarn i dag, for at de skulle forstå historien og se seg selv i en større sammenheng. Informant4 var opptatt av hva Momarkedet hadde betydd for både omdømmet og selvfølelsen til innbyggerne i Eidsberg, og at Soot-spelet var i ferd med å få den samme statusen. Slik uttrykte han dette:

Ta f.eks. Momarkedet. Tenk hva Momarkedet har betydd for...Der! Altså, det var en gutteopplevelse å være der og virkelig oppleve alt det store som var der! Momarkedet var jo fantastisk! Men nå opplever vi jo virkelig hva som rører seg, altså jeg nevnte jo Haldenvassdraget, men det med Soot-spelet, f.eks. Det er jo fantastisk hva det nå skaper av stolthet i forhold til kanalsystemet. Hva Soot betydde, det kommer jo folk fra hele Østlandet, skjønner jeg? Ja, det er jo så fantastisk! (Fra Kap. 7.3.5., s. 87).

Informant5 mente også at kulturminner og lokalhistorien kunne styrke innbyggernes syn på seg selv og øke deres selvtillit, spesielt dersom de ble involvert i kulturminnet, f.eks. gjennom formidling.

9 Konklusjon

Både spørreundersøkelsen og intervjuene viste at respondentene og informantene i undersøkelsen hadde god kjennskap til kulturminnene i Eidsberg. Studien viste også at kulturminner hadde stor betydning for utvalgsgruppene. I spørreundersøkelsen mente 70 % at kulturminner hadde stor betydning for tilhørighet og 76 % mente kulturminner hadde stor betydning for identitet til Eidsberg. Nesten 90 % av respondentene kjente historien til noen kulturminner i Eidsberg og 52 % mente kulturminner kunne bety mye for noen, mens 45 % trodde de kunne bety mye for mange. Dette gir grunnlag for å anta at det finnes lignende forhold mellom kulturminner og innbyggere også på andre steder enn i Eidsberg.

Til tross for at det var størst andel respondenter i spørreundersøkelsen som hadde høyskoleutdanning, fant jeg ingen klare indikasjoner på at det utgjorde store forskjeller på resultatene i utvalgene, men den generelt store interessen for kulturminner som studien avdekket, kan være et utslag av dette forholdet.

Relasjonen til kulturminnene ble skapt gjennom gjentatte opplevelser og aktiviteter i barndommen over en lengre periode, gjerne mange år, sammen med voksne familiemedlemmer, lærere eller andre personer respondentene hadde et nært forhold til. Det var den voksnes engasjement og interesse for kulturminnet som hadde størst betydning for respondentenes forhold til kulturminner.

Forholdet til kulturminnene involverte lystbetonte aktiviteter og positive følelser som sammen ble internalisert i identiteten ved at de ble tolket og omgjort til mening for individet. Slik ble stedstilhørighet og identitet til hjemstedet Eidsberg utviklet.

Barnehager og skolers rolle med kulturminneopplevelser blir viktige faktorer når foreldre ikke har mulighet til å formidle slike opplevelser til egne barn. Voksne innflyttere må selv oppsøke kulturminner og lære om lokalhistorien gjennom tilgjengelige kanaler og søke fellesskap med sosiale grupper. Slik kan de være aktive konstruktører av sin egen identitet på det nye stedet. Slik tilhørighet skaper relasjoner og felles referanserammer med andre, men følelsene for kulturminnet blir ikke så sterke som den stedsidentiteten som kan utvikles fra barndommen av.

21 % av respondentene oppga også at interessen for kulturminner og lokalhistorie førte til at de engasjerte seg i lokalmiljøet.

Kulturminner fører til stedstilhørighet og identitet til hjemstedet, men ikke nødvendigvis til stolthet. Å bygge stolthet på et sted, krever i tillegg en fellesskapsfølelse og en samhörighet som kan oppstå omkring et arrangement eller en dugnad i forbindelse med et kulturminne. Dersom man klarer å involvere innbyggerne, kan dette skape økt engasjement og stolthet i bygda og på sikt øke omdømmet for stedet, slik Momarkedet ble et enestående eksempel på i sin tid.

I videre forskning der forholdet mellom kulturminner og tilhörighet og identitet er tema, kan et det f.eks. være interessant å se nærmere på barns opplevelser og interaksjon med kulturminner.

Litteraturliste

CHCfE-konsortiet av International Cultural Centre, Krakow, juni 2015. Rapport fremlagt under Den europeiske kulturminnekongressen, juni 2015. Forord til den norske oversettelsen av *Cultural Heritage Counts for Europe - Kulturarven er verdifull for Europa: Sammendrag og strategiske anbefalinger*.

http://www.kulturarv.no/sites/all/files/files/kulturarven_er_verdifull_for_europa.pdf

Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory. Strategies for Qualitative Research- Chicago*. Aldine.

Hauge, Åshild Lappegard. (2007). Identitet og sted: En sammenligning av tre identitetsteorier. *Tidsskrift for Norsk psykologiforening*. Vol. 44, 2007 (nr. 8), s. 980-987. <https://psykologtidsskriftet.no/fra-praksis/2007/08/identitet-og-sted-en-sammenligning-av-tre-identitetsteorier>

Jaspal, R., and Breakwell, G. M., (2014). *Identity Process Theory. (1.utg.)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jacobsen, Dag Ingvar. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode (3. utg.)*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju. (3. utg.)*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lov om Kulturminner (Kulturminneloven), (LOV-1978-06-09-50). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>

Mosvold, Reidar, og Fauskanger, Janne (2014) Innholdsanalysens muligheter i utdanningsforskning, *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, Årgang 8 (2), s. 127-139. https://www.researchgate.net/publication/264553777_Innholdsanalysens_muligheter_i_utdanningsforskning

Proshansky, H. M. & Fabian, A. K. (1987). The Development of place-identity in the child. I C. S. Weinstein & T. G. David (Eds.), *Spaces for children, the built environment and child development* (ss. 21-40). New York: Plenum Press.

Proshansky, H.M., Fabian, A.K. and Kaminoff, R. (1983) Place Identity: Physical World Socialisation of the Self, *Journal of Environmental Psychology*, vol. 3, s. 57-83.

Sander, Kjetil. (09/10/2018). Fenomenologi og fenomenologisk design / analyse. *E-studie.no* <https://estudie.no/fenomenologisk-design/>

Smaalenenes Avis (2017, 24. september). Kultur.

Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories* (1. utg.). Cambridge: Cambridge University Press.

Twigger-Ross, C., Bonaiuto, M. & Breakwell, G. (2003). Identity Theories and Environmental Psychology. I Bonnes, M., Lee, T. & Bonaiuto (Eds.), *Psychological Theories For Environmental Issues* (ss. 203-233). Hants, England: Ashgate Publishing Limited.

Kulturminner og identitetsdannelse: Hvordan fremstiller norsk kulturminneforvaltning forholdet mellom kulturminner og identitet? Christiansen, Elin Voll, 2011, ID URN:NBN:no-27946, Mastergradsavhandling, Nordic Viking and Medieval Culture, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Det Humanistiske Fakultet, UNIVERSITETET I OSLO. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/26634/2/Masterx-xElinxVollxChristiansen.pdf>

Kulturminne i Ulstein. Kva fortel dei om oss? Ei drøfting av kulturminnevern, identitet og nasjonalisme, Pilskog, Frode Håvard, Hovudfagsoppgåve i arkeologi ved Det Samfunnsvitenskaplige fakultet, Universitetet i Tromsø, Hausten 2000, <https://hdl.handle.net/10037/108>

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv master

Vedlegg 2: Intervjuskjema med svarbokser

Vedlegg 3: Intervjuguide

Vedlegg 4: Oversikt over tidspunkt for intervjuene